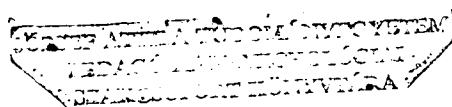

D-249.

A RENDSZEREZÉSI ÉS A LOGIKAI KÉPESSÉG
FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI AZ ÓVODAI
ANYANYELVI NEVELÉSBEN

KÉSZÍTETTE:
Turi Endréné

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ... 3

ELSŐ FEJEZET

A gondolkodás- és nyelvfejlesztés
feladatai, lehetőségei. Az óvodai
nevelés programja alapján... 6

MÁSODIK FEJEZET

Az óvodai oktatás /ének, irodalom,
környezetismeret/anyagának elemzése a
rendszerzési és a logikai képesség fej-
leszthetősége szempontjából... 44

HARMADIK FEJEZET

A gondolkodás- és a nyelvfejlesztés
jelenlegi helyzete.
/Jegyzőkönyvek elemzése alapján/... 97

Elgondolások a rendszerzési és a logikai
képességek fejlesztésére az anyanyelvi
nevelés keretében ... 138

Epilógus... 145

IRODALOM... 149

BEVEZETŐ

A "Műveltségkép az ezredfordulón" című tanulmánykötet egyik legnagyobb értéke az általános alapműveltség kritériumainak megfogalmazása:

"A közoktatás által közvetített, minden magyar állampolgár számára hozzáférhető általános alapműveltséget úgy tekinthetjük, mint a szocialista nevelés céljainak és értékeinek megfelelően kiválasztott ismeretek, képességek és készségek összességét, valamint a belőlük eredő és szemléleti-világnézeti szintézisükre épülő társadalmi magatartásmódot." /13. lap/

A tanulmánykötet a műveltségi anyag ismeret- és tevékenységi körei meghatározásánál hét fő területet jelöl meg, közöttük első helyen a nyelvi, kommunikációs nevelést, amely:

"Az óvodai neveléssel kezdődik és a középiskola befejezéséig tart. Több részből álló, de egységesen tervezendő folyamat.... Kifejezi a gondolkodás nyelvhez kötöttségét, továbbá azt, hogy egy adott nyelvi állapot a megfelelő társadalomnak, a nyelv használata pedig a beszélők személyiségének, kulturális fejlettségének mindenkori hordozója, fokmérője." /14. lap/

A közoktatás távlati fejlesztése című dokumentum is /1981-ben/ ebből az általános alapműveltség-meghatározásból indul ki.

Megfogalmazza - többek között - azt, hogy a személyiség fejlesztésének legfontosabb időszaka a gyermek- és ifjukur.

"A személyiség alakulása, a műveltség megszerzése, gyarapítása az egész életen át tart, és számos forrásból táplálkozik, de legfontosabb időszaka a gyermek- és ifjukur." Ezt a megállapítást a képességek fejlesztésére is vonatkozathatjuk.

Minden 3-6 éves gyermek /talán már a VI. 5 éves tervben realizálható/ befogadása az óvodába, egyre sürgetőbbé teszi a korosztály intenzívebb nevelését. Ez indokolja a kapcsolatos kutatásokat, továbbá az is, hogy az általános iskola a jövőben jobban kíván és tud építeni az óvodára. Ez tükröződik Az általános iskolai nevelés és oktatás terveiben, illetve a legújabb, fentebb már más összefüggésben említett "A közoktatás távlati fejlesztése" című dokumentumban is.

Ugy véljük, hogy a 3-6 éves korosztály egészét átfogó intézményes neveléssel válik az óvoda teljesen és végérvényesen a köznevelés /közoktatás/ első láncszemévé.

Az óvoda és az általános iskola első éveinek kezdő szakaszként való felfogása, valamint az egységes nevelési elvek kidolgozásának tervei, szintén a kisgyermekek fejlesztése felé fordítják a szakemberek figyelmét.

Dr. Nagy József egyetemi tanár az "5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége" című, 1980-ban megjelent kötetében, a "Tudás" vizsgálatánál az anyanyelvi fejlesztés összetevőit, helyzetét is kutatja. Bizonyítja, hogy az óvoda nem teremt olyan közeget a gyermekek számára, amelyben optimális anyanyelvi fejlesztésük megvalósítható lenne, "... nem képes hozzájárulni a következtetéshez, általában a logikus gondolkodáshoz szükséges anyanyelvi struktúrák fejlődéséhez." Levonja azt a következtetést is, hogy: "... az óvodában használt nyelv egyoldalú és primitivebb, mint a művelt családban használt anyanyelv."

Véleménye szerint: "Szükségesnek látszik megvizsgálni azt az anyanyelvi közeget, amelyben az óvoda a gyermekeket részesíti." /107. l./

A társadalom, a szakemberek óvodára figyelése, dr. Nagy József idézett kutatási eredményei, valamint személyes bátorítása azt az ösztönzést adta, hogy megvizsgáljuk, mi van, mi lehetne, illetve vázoljuk, minek kellene lennie az óvodában, a gondolkodás- és a nyelvfejlesztés, szűkebben a rendszerezési és a logikai képességek verbális szintű fejlesztése területén.

ELSŐ FEJEZET

A gondolkodás- és a nyelvfejlesztés feladatai, lehetőségei

Az óvodai nevelés programja alapján

Mottó:

"A gondolattól megfosztott szó - holt szó. De a gondolat is, ha nem testesül meg a szóban, pusztá árny marad..."

/L. Sz. Vigotszkij/

1. Az óvodai nevelés programjának előzményei

Dolgozatunk első fejezetének első pontjában Az óvodai nevelés programjának előzményeit kerestük.

Ugy véltük, megtaláljuk azt a bázist, amelyhez viszonyítva minőségi változás állapitható meg az óvodai gondolkodás- és anyanyelvi fejlesztésben.

A konkrét elemzés azonban nem egyértelműen igazolta feltételezésünket.

A fejlődés - sajátos dialektikája szerint - nem mindig egyenes vonalú.

Az óvodai nevelésben éppen az anyanyelvi fejlesztés az a terület, ahol - a felelős szakemberek minden kétségtelen hozzáértése és jószándéka ellenére - nem állapitható meg egyértelmű előbbre lépés.

Az előzményeket a "Nevelésügyünk húsz éve" című dokumentumgyűjtemény segítségével tanulmányoztuk.

A visszatekintés a század végi kisdednevelés néhány jellemzőjéről szólva, idézi az értelmi nevelésről vallott felfogást:

"... e kor a boldog tudatlanság kora... a boldog tudatlanságba fáklyákkal bevilágítani bűn."

/Angyal Mátyás: Társalgás- kisdednevelés. 1891. 375. lap/

E felfogás vagy éppen ellentéte, a hazug moralizálás és didakticizmus 1945-ig az óvodai nevelés legfőbb jellemzője volt.

A felszabadulás utáni óvodai dokumentumok a sokoldalú nevelést, az érzelmi nevelés, a gondolkodtatás, a beszédképesség fejlesztésének igényét is megfogalmazzák.

1946-ban a Népjóléti Minisztérium leiratban rendelkezik az óvodai foglalkozások rendjéről. A foglalkozási körök leírásánál első helyen az anyanyelvi nevelés áll. Az anyanyelvi nevelés "anyaga az óvónő élő beszéde, amely hetenként 2-3 visszatérő érdekes beszélgetés, mesélő és verselő órában nyilvánul meg."

Ennek kapcsán szól a találós kérdések, a társas lottójátékok, kitaláló játékok, fantázia játékok, alkotó játékok szerepéről is.

Az 1953/III. t. c. megfogalmazza az óvodai nevelés feladatait.

"A kisdedóvás feladata az óvodáskorú gyermekeknek a szocialista pedagógia szerint történő nevelése, gondozása és az általános iskolai tanulmányok előkészítése. A kisdedóvással meg

kell alapozni a gyermekek egészséges, edzett, hazájukat szerető, öntudatos, bátor és fegyelmezett, sokoldalúan művelt emberek nevelését."

Az ugyancsak 1953-ban kelt Módszertani levél kötelező foglalkozásokról szól, az értelmi nevelés feladatait is körvonalazza. Nagy jelentőséget tulajdonít az anyanyelvi nevelésnek. Legfontosabb összetevőjének azonban a szoktatást jelöli meg. Olyan nyelvi követelményeket állít, amelyek közelebb állnak a reflexszerű megnyilvánulásokhoz, mint az értelmi neveléshez. /Köszönjön, kérjen, a szülők nevét tudja stb./ A feladatokat csupán az ismeretszerzés körében jelöli meg.

"3. Értelmi nevelés

/Módszertani Levelek. Óvodai foglalkozások.

Az OM rendeletére, Tankönyvkiadó Budapest/

Kiscsoportban:
=====

Az értelmi nevelés legfontosabb része az anyanyelvi nevelés, a gyermekek helyes beszédre szoktatása. El kell érni, hogy a szavakat helyesen, tisztán, érthetően ejtsék ki.

Kívánságaikat tudják rövid mondatokban kifejezni, tudjanak rendesen kérni és valamit megköszönni, sajátítsák el a mindennapi életben körülöttük előforduló események, cselekmények kifejezésére szolgáló szavakat /szülők munkája, mit látott az utcán; mit csinált az óvodában/.

Tudják megnevezni az óvoda nagyobb belső és külső berendezési tárgyait. Tudják saját és szüleik nevét és lakcímét." Stb.

Innen a bekezdések "Ismerjék... Ismerjék... Ismerjék..." utalást tartalmaznak.

Nagycsoportban:

=====

Itt már bizonyosfokú önálló fogalomalkotást, logikai kapcsolatlátást, fogalmazási követelményt is feladatul ad a Módszertani Levél:

"Gondolataikat, megfigyeléseiket értelmesen, összefüggően, helyes mondatszerkesztéssel tudják kifejezni, rövidebb élményt vagy mesét önállóan elmondani."

Az 1957-es Nevelőmunka az óvodában című dokumentum, - amely Utmutatás az óvónők számára - öt óvodai foglalkozást jelöl meg. Első helyre a testnevelés kerül, az anyanyelvi nevelés e szempontból a második helyre szorul.

Az 1958-as Nevelőmunka az óvodában című dokumentum cél- és feladatmeghatározása az értelmi nevelésről, a képességek fejlesztéséről is szól:

"Az óvoda Népköztársaságunk anya- és gyermekvédelmi rendszerének egyik láncszeme... Célja, hogy a szocializmust építő társadalom és a szocialista pedagógia követelményeinek megfelelő gondozást és nevelést nyújtson 3-6 éves gyermekek számára."...

"Az óvodának, a szülőkkel együttműködve, biztosítania kell a gyermek sokoldalú nevelését: testi, értelmi és erkölcsi erőinek, esztétikai érzékének fejlesztését. El kell érnie, hogy fejlődjenek azok a készségei és képességei, melyek megkönnyítik az iskolai életébe való beilleszkedést, az iskolai tanulmányok megkezdését."

/Jóboru Magda s.k. min.h./

Az óvodáskorú gyermek sajátosságai című fejezetben érintőlegesen szól az érdeklődésről, a képzeletről, a figyelemről, az emlékezetről, a gondolkodásról.

Az oktatás című fejezetben a gondolkodás fejlesztésének feladata is körvonalazódik. Bizonyos fogalmak kialakítására is ösztönöz anélkül, hogy ezt konkrétan megnevezné.

"Célja, hogy rendezze a gyermekek ismeretét, új ismereteket nyújtson, gyakoroltassa a meglévő készségeket, és újabb készségeket alakítson ki; mindezen keresztül fejlessze a gyermek gondolkodását, megtanítsa bizonyos feladatok megoldására, a helyes cselekvésre. Pl. az anyanyelvi foglalkozásokon az óvónő rendezi és bővíti a gyerekek ismereteit, megismerteti őket a tárgyak tulajdonságaival, /a szekrény fából készül, ruhát tartunk benne/. Bizonyos általánosításokat, szabályokat közöl..."

Az óvodai oktatás legfőbb elvei című fejezetben továbbra is öt kötelező foglalkozást határoz meg. Első helyen a testnevelést. Másodikon az anyanyelvi nevelést, ami a környezetismeretet, sőt az irodalmat is magában foglalja. Meghatározza továbbá a kötelező foglalkozások heti számát is, az alábbiak szerint:

	kiscsoport =====	középső =====	nagycsoport =====
Testnevelés	1	2	2
Anyanyelv- és környezetis- meret	3	3	4
Számolás	-	1	1
Ábrázolás és kézimunka	1	2	3
Ének és zene	1	2	2
	6	10	12

A foglalkozások heti számában kiscsoportban a felét, középső és nagycsoportban az /közel/ egyharmadát foglalja el a környezetismerettel és irodalommal párosított anyanyelvi nevelés. Ezt jó aránynak és lehetőségnek tartjuk.

2. Az óvodai nevelés programja

Az óvodai nevelés programjának választott szempontú elemzését azért tartjuk fontosnak, mert itt kell megtalálnunk azokat a célokat, feladatokat, feltételeket, követelményeket és útmutatásokat, amelyekből az óvónő kiindul, ha gondolkodásfejlesztést, anyanyelvi nevelést végez.

Az óvodai nevelés programja 1971-ben jelent meg.

Az óvodai nevelés céljául a 3-6 éves gyermekek sokoldalú, harmónikus fejlődésének elősegítését jelöli meg.

"Elérendő" szinteket nevez meg

- a testi fejlettség;
- a közösségi érzés, magatartás és tevékenység;
- a környező valóság megismerése és a környezethez
füződő kapcsolat, a játék, a munka, az oktatás terén.

A feladatokat testi, erkölcsi, értelmi, esztétikai nevelési területekre bontja, amely "a gondozás, a nevelés, az oktatás egységes folyamatában" valósítható meg.

Az anyanyelvi nevelésről mindössze ennyit szól:

"Az összes nevelési feladat végrehajtása során gondot kell fordítani az anyanyelv fejlesztésére" /11. lap/

a./ A gondozás helye a nevelőmunka folyamatában című bevezető a gondozást a nevelési hatások érvényesülési feltételének nevezi. Ez tényként fogadható el. A gondolatot részletesen fejti ki. Befejezésül u.n. problémákról szól, amelyekről az óvónőnek a szülőkkel kell beszélni. Említi /zárójelesen/ az étvágyat, az alvást, a hangulatot, nem szól azonban /itt/ például a beszédhibákról vagy a nyelvi fejlődés egyéb problémáiról.

A továbbiakban a megfelelő környezeti feltételekről, az egészséges életmód kialakításáról /testápolás, táplálkozás, öltözködés, mozgás, pihenés, levegőzés, testedzés/ ír.

Noha köztudott, hogy az óvodában töltött idő jelentős részét éppen ezek a tevékenységek töltik ki, egyszer sem említi, hogy közben az óvónő magyaráz, beszél, gondolatot cserél a gyermekekkel, őket is kérdésre bátorítja, válaszol nekik.

Csak elenyésző utalást lehet kapni e fejezetben arra, amit Az óvodai nevelés programja a feladatoknál így jelöl: "Az összes nevelési feladat végrehajtása során gondot kell fordítani az anyanyelv fejlesztésére." /11. lap/

Például:

"... a testápolással járó tevékenység is mélyítse el az óvónő és a gyermekek közti személyes kapcsolatot". Semminemű verbális kommunikációról nem esik szó, noha nagy szükség lenne rá.

Némi utalás történik - egyszempontú: halk - beszélgetésre /24. l./

"... derűs légkörben, csendesen beszélgetve folyják le minden étkezés."

Inkább a csend hőfokára, mint elalvás előtti mesemondásra vagy halk beszélgetésre ösztönöz az alábbi: /29.l./

"... A pihenés kedvező feltételeit az óvónő nyugodt légkörrel tartsa fenn s ne kieroszakolt fagyos csenddel."

Az egészséges életmód szokásainak kialakítása című részben az év végére elérendő általános követelményszint kerül megfogalmazásra a kis- középső és nagycsoportban. A tisztálkodás, öltözés, étkezés stb. ideje alatt csupán néhányszor szerepel, hogy a gyermekek egyáltalán megszólalhatnak.

Az óvónő beszéde egyszer sem!

Kiscsoportban - írja Az óvodai nevelés programja - " ha még akarnak enni, inni, önállóan kérjenek." /33. l./

"Ha fáznak, ha melegük van, szóljanak óvónőjüknek."

Ezen utóbbi gondjukat azonban középső csoportban már öntevékenyen oldják meg. Ez elfogadható. A kísérő szöveg elmaradása miatt azonban úgy tűnik, mintha valami hibát - hogy szól - a gyermek kinőtt volna.

Idézzük: /Középső csoportban/" Ha fáznak vagy melegük van, szükség szerint vetkőzzenek vagy öltözzenek." Még lakonikusabb a nagycsoportosok előtt álló kapcsolatos követelmény, /amely kiscsoportban még megengedte a verbális kommunikációt-/ "Ha fáznak vagy melegük van, segítsenek magukon." /35. l./

Az óvónő beszédének, magyarázatának fontosságáról nem történik említés.

A Kisebb rendellenességek megelőzése és korrekciója című részben igen röviden említi a Program a beszédhibákat, utalva az anyanyelvi nevelés című fejezet követelményeire.

A gondozás témánál a gondolkodás fejlesztésére célzó utalásokat sehol sem találtunk, holott az étkezés, öltözködés /stb./ alatt számos természetes lehetőség kínálkozik az emberi testtel, a ruházattal, a táplálkozással kapcsolatos ismeretek nyújtására, az összefüggések megmagyarázására.

Kevés szó esik mind az általános részben, mind a követelményekben a verbális kommunikációról, az óvónő modellt nyújtó beszédéről.

Ez azért is nagy veszteség, mert a Program szerint a pihenés nélkül napi $2\frac{1}{2}$ - $3\frac{3}{4}$ óra a gondozás, a pihenést beszámítva ez 4 órától $6\frac{1}{4}$ óra. Napi 10 és $\frac{1}{2}$ órát számítva, mintegy 30-60 % az alábbiak szerint:

Napirendi időtartamok október 1-től május 31-ig
=====

	Kiscsoport	Középső csoport	Nagycsoport
Játék, egyéb szabadon választott tevékenység	4 óra	5 óra	5 óra
Reggeli és délutáni testnevelés, névsorolvasás	15 perc	15 perc	15 perc
Előkészületek az étkezéshez, étkezés	2 óra	$1\frac{1}{2}$ óra	$1\frac{1}{2}$ óra
Öltözés, egyéb testápolási teendők	$1\frac{3}{4}$ óra	$1\frac{1}{4}$ óra	1 óra
Pihenés /az esetleges reggeli lefektetés nélkül	$2\frac{1}{2}$ óra	2 óra	$1\frac{1}{2}$ óra
Kötelező foglalkozás	Hetenként egyszer 8-15 perc	Naponként 25-30 perc	Naponként $1\frac{1}{4}$ óra /a 2 foglalkozás között szünet/
Ö s s z e s e n :	$10\frac{1}{2}$ óra	$10\frac{1}{2}$ óra	$10\frac{1}{2}$ óra

Megjegyezzük, hogy június 1-től szeptember 30-ig mintegy fél-fél órával, minden korcsoportban csökken a gondozás, arányosan nő a játék és a szabadon választott tevékenység. Kötelező foglalkozás nincs. A gondozás időtartama tehát nyáron is jelentős.

b./ A közösségi élet kialakításának előfeltételei és fejlesztésének feladatai című fejezet szól a barátságos légkör kialakításáról.

Ezt anélkül teszi, hogy például megemlítené, milyen fontos szerepet játszik ebben az óvónő kulturált beszéde, szövegfonetikai eszköztára: a hangerő, a hangszin, a hangfekvés, maga a verbális kommunikáció.

A csoportszoba otthonossága is a fontos közösségalkotó tényezők között szerepel. Ezzel egyet lehet érteni.

Hiányosság azonban, hogy itt se történik említés például a tervezés /a képzeletfejlesztés/ szerepéről, a sorrendiség felismertetéséről, az óvónő és a gyermek szóbeli kommunikációjáról.

A továbbiakban elsősorban a kiscsoportosok ugynevezett "beszoktatásával" kapcsolatban olvasható utalás a nyelvi kapcsolatteremtés fontosságára. "Az óvónő... Beszélgeszen, játsszon velük."

"Egyszerű, érthető utasításokkal vezesse be a gyermekeket az óvoda rendjébe."

Később a Program aránytalanul röviden és elmosódottan szól arról, hogy a gyermekek egymás közötti beszélgetése is jelen van az óvodában, illetve, hogy az óvónőnek ezt segítenie kell.

A gyermekek tevékenységének megszervezése című alfejezetben a szerzők mintha kerülnék az amúgy sem gyakran szereplő "magyarázat, beszélgetés" kifejezéseket.

Helyette a már-már zsargonná degradálódott utasítások szerepelnek:

"Az óvónő gondoskodjék..., alkalmat kell adni... biztosítsa az óvónő... alakítsa ki... szervezze meg... biztosítsa... segítse elő..." /57. lap/

Lentebb szinte negatív értékelésű a gyermek szóbeli megnyilvánulása. A kötetlen beszélgetést még a nem fegyelmezetlenséggel se helyes ilyen kevésbé magyarázott helyzetekben párhuzamba állítani:

"A csoport aktivitását, mozgalmasságát játék, barkácsolás vagy akár kötetlen beszélgetések közben nem tekinthetjük fegyelmezetlenségnek." /58. l./

A gyermek beszédének, kérdésének fontossága nem pozitív megközelítésben fogalmazódik meg, hanem a fegyelem szemszögéből kerül megvilágításra:

"ki tudják várni, amíg pl. az oktatás keretében rájuk kerül a hozzászólás sora, ..." /59. l./

A közösségi élet szokásai terén az év végére elérendő általános követelményszint meghatározásánál néhány - korántsem a legjelentősebb - nyelvi sztereotípiák is szerepel. Ezek között a köszönés és a megköszönés dominál /ami fontos, de más helyütt is szó esik róla, /és csak kisebb mértékben vagy egyáltalán nem jelenik meg a gyermekek egymás közötti vagy az óvónővel folytatott beszélgetése. /Közösségfejlesztés kevés szóval, a kéremre és a köszönömre alapozva!/?/

Pl.: Kiscsoportban:

"A gyermekek hallgassák meg az óvónő szavát, kövessék utasításait."

"Felszólítás nélkül köszönjenek az óvónőnek. Köszönjék meg, ha kapnak valamit."

"Kérjék el a játékszert..."

Étkezésnél... "kivánjanak jó étvágyat... egymással csendesen bewzéljenek."

A középső csoportnál helyes, hogy megfogalmazódik:

"Érdeklődjenek egymás iránt, hallgassák meg egymást."

Ugyanez valamelyest bővül nagycsoportra:

"Résztvevően érdeklődjenek egymás iránt, érdeklődéssel hallgassák meg egymást" stb. /60, 61. l./

A hagyományok alakításáról, a távlatok felállításáról, az ünnepekről szóló alfejezetben szinte seholsem jelenik meg a fogalmak kialakításának, az ok-okozati összefüggések megvilágításának szükségessége, a szavak jelentésének tisztázása, a beszédkedv felkeltésének, a beszédképesség fejlesztésének igénye.

A gyermekek értékelése című alfejezetben utalás található a szóbeli dicséret fontosságára. Ez helyes.

Az egyéni bánásmód a közösségben című alfejezetben a Program korcsoportok szerint mutat rá az egyéni bánásmód szükségességére. Majd a gátolt, félénk vagy szorongó, a túl mozgékony, a dacos, az erőszakos, a bohóckodó, a visszahúzó, a retardált és a kiemelkedő képességekkel rendelkező gyermekekkel való bánásmódról ír - nagyon helyesen.

Se a gondolkodásfejlesztéssel, se az anyanyelvi nevelés kapcsolható területeivel nem foglalkozik.

Az u.n. kiemelkedő képességűekkel kapcsolatban is több a visszafogás, mint a serkentés:

"ügyeljen azonban arra, ... vigyázzon, hogy ...
anélkül hogy..." /74. lap/

c./A "Játék" című fejezet bevezető részében fogalmazódik meg az a helyes gondolat, hogy: "A játék az óvodáskorú gyermekek elsődleges tevékenysége." Továbbá az, hogy a képességfejlődés feltétele:

"A játékban alakulnak ki a gyermeknek azok a képességei, tulajdonságai, amelyek lehetővé teszi, hogy fejlődésük magasabb szintjére jussanak el,..."

A Program - helyesen - szól a játék értelmi képességfejlesztő szerepéről, a játék hatásáról az észlelésre, a megfigyelőképességre, a figyelemre, az emlékezetre, a képzeletre, a gondolkodás fejlesztésére, a beszédkedvre és a beszédkészségre.

Alább a nyugodt légkörre, az önállóságra, a kezdeményezésre, a játékidőre, - helyre és - szerekre történik utalás.

A gyakorló játéknál, pl. kiscsoportban, az anyanyelvi nevelésben a hangok, szótagok, szavak, esetleg rövid mondatok és dallamok játékos szabály szerinti ismétlését tartja fontosnak.

A játékos ismételtetésnek valóban igen nagy szerepe van a gyermek nyelvi fejlesztésében.

Nem konkretizálódik azonban szinte semmi azok közül, amelyekről az anyanyelvi neveléssel kapcsolatban e fejezet bevezetője szól.

A szerepjátéknál az a fő gondolat, hogy kiscsoportban a gyermekek képesek egyszerű szerepjáték kezdeményezésére és eljátszására; középsőben a környezetet felfogják és ezeket játékaikban újraalkotják; nagycsoportban alkalmazkodnak, elfogadják játszótársaik logikáját, tudnak vezetni és engedelmeskedni.

A bevezető részben helyesen megfogalmazott képesség- és nyelvfejlesztések elvi vagy gyakorlati feladataira a Program itt sem tér vissza. Holott a szerepjátékok kitűnő és kipróbált lehetőségei a nyelvi nevelésnek, a szókincs gazdagításának, a szókészlet aktivizálásának, a dialógusok gyakorlásának. Erről azonban a Program nem ír.

A dramatizálás és a bábozás című alfejezet sok feladatot határoz meg helyesen. Hangsúlyozza a kötetlenséget, az érzelmi, esztétikai hatásokat, az óvónő szerepét stb.

Nem szól azonban azokról a lehetőségekről, amelyeknek kiaknázása elengedhetetlen az anyanyelvi nevelés szempontjából: a beleélés és a beszédkedv, a gyakorlás és beszédkészség összefüggéseiről, a báb mögé bújás nyelvi-pszichológiai lehetőségeiről.

A konstruáló, építő játék, illetve a szabályjáték is nagy lehetőséget kínálna a képességek fejlesztésére, a fogalmak kialakítására, az anyanyelvi nevelésre. Ezekre azonban a Program nem hívja fel a figyelmet.

Az értelmi képességeket fejlesztő játékokat kiemeli, de útmutatást nem ad, magyarázatot nem fűz hozzájuk, noha ezen játékoknak nincs hagyományuk az óvodában.

"Az értelmi képességeket fejlesztő játékokhoz tartoznak:

Az érzékelést, megfigyelést, figyelmet, az emlékezést, a problémamegoldó gondolkodást, a képzelet fejlesztő és az ismeretet gyarapító játékok."

/102. lap/

V. ö:

"A mozgásos szabályjátékokhoz tartoznak:

A dalos és mondókás népi játékok, fogócskák, bujócskák, körjátékok, szembekötősdí, labdajátékok, mozgásos versenyjátékok."

Pedig ezen utóbbi játékok könnyebben közelíthetők meg az óvónők számára, mint az értelmi képességeket fejlesztő játékok.

d./ " A munka" című fejezet igen értően helyezi ezen tevékenységet az óvodai nevelés folyamatába. Meghatározza, hogy alapvető ismeretekre, készségekre, a közös munkavégzés képességének kialakulására van szükség, hogy a "munka hozzájárul a gyermekek ismereteinek gyarapodásához, értelmi

képességei fejlődéséhez..." /108. lap/

Kitér a munkaeszközök, munkafogások ismertetéséhez szükségességére, az önálló munkavégzés lehetőségeinek feltárására stb.

A munkákat önkiszolgálásra, /testápolás, étkezés, öltözködés, a környezet rendjének megőrzése/; az óvoda, a csoport mindennapi életével kapcsolatos tevékenységekre; kereti munkára bontja. Minden témánál korcsoportokra határozza meg a követelményt és az utmutatást.

Mindezt rendkívül aprólékosan teszi: pl. felsorolja, mit készítsenek a gyermekek az asztalra, hogyan kössék be a cipőfűzőjüket, mennyiben tér el a kötény szalagjának rögzítése ezen művelettől.

Kevés utalás történik azonban például az Önkiszolgálás részénél a magyarázat fontosságára. Az ok-okozati összefüggések feltárásának szükségességét a Program meg sem említi, pedig erre - amint már korábban jeleztük - nagy lehetőségek adódnának a testápolásnál, az étkezésnél, az öltözködésnél.

Szerepel az értékelés, az önértékelés szükségessége, ami szintén alkalmas lenne a "miért"-ek felvetésére és megválaszolására, azonban a Program erre se mutat rá.

Igy általános szólam maradhat az óvónő számára, hogy "serkentse ötletességre a gyereket." /129. lap/

A kerti munkáknál, az élősarok gondozásánál hangsúlyozottabb az értelmi nevelés, a képességfejlesztés igénye. Itt határozza meg azt a Program, hogy az óvónő "Munka közben magyarázza és mutassa, hogy mit csinál, miért teszi és hogyan."

Ennél a résznél többször szerepel az érdeklődés felkeltésének igénye, a megfigyeltetés, a csoportosítás, a sorrendek kialakítása, a munka szükségességének indoklása. Ez - szempontunkból - a Program legértékesebb része.

e./ Az óvodai nevelés programjának mintegy fele, sorrendben a második része, az oktatással foglalkozik.

A Program az oktatást a nevelési folyamat szerves részének tekinti, "a nevelési célok érdekében sajátos módon szervezett tevékenység." /141. l./

Feladata az ismeretek pontosítása, rendezése, megszilárdítása, bővítése; az értelmi képességek fejlesztése; az anyanyelv további elsajátítása; szóbeli fogalmazásra készítés.

A foglalkozási tárgyak feladatai, anyaga és követelményrendszere az iskolai előkészítést szolgálja - rögzíti a Program.

Az oktatás sajátos óvodai jellegét az adja meg, hogy az óvónő épít a gyermek "megismerési vágyára, érzelmi beállítottságára, ... önkéntelen figyelmére."

A foglalkozások rendszerbe foglaltak, de nem merevek.

Az oktatásról szóló részek a három korcsoport szerint tagolódnak.

Tartalmazzák a feladatokat, az anyagot, az év végére elérendő általános követelményszintet, az útmutatást a foglalkozások megszervezéséhez. Külön és többször megfogalmazódik a követelmények rugalmassága, a differenciált bánásmód és értékelés.

Az oktatás szervezetiileg két formában, kötelező foglalkozások, illetve tervszerűen kötetlen foglalkozások formájában valósul meg. A kötetlenségből a kötelezőbe való átmenet a tanéven belül is megvalósul, korcsoportok szerint is történik, illetve a tárgyak szerint is differenciálódik.

Idézzük a foglalkozások rendszerének
táblázatát

A kötelező és a tervszerű kötetlen foglalkozások rendszere

<u>Kiscsoport</u>	<u>Középső csoport</u>	<u>Nagycsoport</u>
- <u>Kötelező:</u>		
testnevelés	testnevelés	testnevelés
-	környezetismeret	környezetismeret
-	matematikai foglalkozások	matematikai foglalkozások
-	ábrázolás	ábrázolás
-	ének-zene	ének-zene
- <u>Kötetlen</u>		
környezetismeret	-	-
ábrázolás	-	-

ének-zene

-

-

mese-vers

mese-vers

mese-vers

A foglalkozások számának alakulása heti bontásban:

Kiscsoport: kötelező foglalkozás /testnevelés/ hetenként 1; kötetlen foglalkozás az óvónő tervszerű kezdeményezése alapján hetenként: 8.

Középső csoport: kötelező foglalkozás hetenként 5; kötetlen foglalkozás /mese-vers/ hetenként: 2-3.

Nagy csoport: kötelező foglalkozás hetenként 9; kötetlen foglalkozás /mese-vers/ hetenként: 2-3.

Hozzáfűzzük, hogy u.n. ötperces testnevelést naponta kétszer, egész éven át, mindhárom korcsoportban kell tartani.

A mese-vers foglalkozás minden csoportban kötetlen.

A testnevelés mindenütt kötelező. A matematika csak a középső csoporttól kötelező. Indokolás nincs, noha néhány kérdés joggal vetődhetne fel.

A legnagyobb kérdés azonban az, miért törölték el az anyanyelvi foglalkozást az óvodában? /V.ö: Nevelőmunka az óvodában - 1958./

Avval, hogy az anyanyelvi nevelést megfosztották a "foglalkozás" szervezeti kereteitől, véleményünk szerint 1958-hoz képest visszalépés történt. Az anyanyelvi nevelés tervezése se határozott követelmény, szervezete nincs, ezért folyamata gyakorlatilag nem segíthető, nem ellenőrizhető, nem értékelhető.

- Az Anyanyelvi Nevelés

című fejezetben a Program meghatározza, hogy az anyanyelvi nevelés "szerves része az óvodai élet minden mozzanatának, a nevelés és az oktatás egész folyamatának"

/157. lap/

/Ezért kerestük helyét a gondozásban, a játékban, ezért vizsgáljuk a többi foglalkozásnál is./

szól arról, hogy a gyermekeket "engedjük beszélni", felhívja a figyelmet a környezet helyes és szép beszéde fontosságára. A gyermekek megismerését is szükségesnek tartja, az elmaradások, beszédhibák feltárásának, okkeresésének szükségességére is rámutat.

Utalás történik továbbá a gondolkodás fejlesztésére, a gyermek értelmi képessége és a beszéd közötti összefüggésre, a beszélgetés, párbeszéd fontosságára, a hibajavítás tapintatosságára, a kérdések fajtáira.

Az év végére elérendő általános követelményszint csoportonként kerül megfogalmazásra. Ezt követi az "Utmutatás a követelményszint eléréséhez."

A kiscsoport legfőbb követelményeihez tartozik, hogy a gyermekek szívesen beszéljenek; ismerjék környezetük tárgyainak, jelenségeinek, mozgásainak, tulajdonságainak nevét, alkalmazzák ezeket a szavakat; néhány szavas mondatban fejezzék ki magukat; értsék meg a közléseket; válaszoljanak a kérdésekre.

"Lehetőleg tisztán ejtsék a magánhangzókat és a mássalhangzók nagy részét."

Az "Utmutatás"-ban a kedvező légkör, a természetes beszélgetés, a párbeszéd kialakítása, a hangképzés, a szóképzlet fejlesztése, a magyarázat, az óvónő példaszerű beszéde, érzelmi elemeinek fontossága emelkedik ki.

Ahogy a "Játék" című fejezetben sincs utalás az anyanyelvet fejlesztő játékokra, úgy itt se fogalmazódik meg ennek lehetősége, fontossága sem.

A középső csoport követelményeinek egyike a bátor, gátlástalan beszéd. A továbbiakban a Program a nem szemléltetett tárgyak szavainak elsajátításáról, az egyszerű és összetett mondatok használatáról, a kérdések megfogalmazásáról is szól. Minden hang - a magán- és a mássalhangzó - tisztán ejtendő, az időtartamoknak is megkülönböztethetőeknek kell lenniük. Az "Utmutatás" kibontja, bővebben magyarázza a követelmények megvalósításának lehetőségeit. "Törekedjék a gyermekek teljes hangállományának kialakítására."

A szóképzlet fejlesztését, az összefüggő beszéd kialakítását a Program tanácsokkal segíti.

A kóros beszédhibáról is szól, javítását szakember hatáskörébe utalja.

Kiemelt követelmény a nagycsoportban, hogy a gyermek biztonságérzettel beszéljen. A szókincs tovább bővül azzal, ami "elősegíti környezetükben valóság-hű, biztonságos tájékozódásukat."

A gyermekek folyamatosan fejezzék ki magukat, egyszerűbb történeteket tudjanak elmondani. Beszédük tagoltsága, lejtése, feleljen meg nyelvünk követelményeinek.

Az "Utmutatásban" a Program "a közeli iskolába lépés" miatt is a differenciált bánásmódra, fejlesztésre hívja fel a figyelmet.

Előtérbe kerül a gyermek beszédének tartalma, illetve nyelvi formája. A mellérendelt és az alárendelt mondatok használata is feladat. E vonatkozásban jól használható utmutatások fogalmazódnak meg:

"Használják a gyermekek az alárendelt és mellérendelt összetett mondatok egyszerűbb alakjait is. A "miért", "minek," "mikor?" stb. kérdések megjelenésével kialakul mondataikban az "azért, mert", "azért, hogy", "akkor, ha" stb. viszonyítás készsége, beszédük mind teljesebbé válik."

A továbbiakban:

"Fokozatosan fejlessze az óvónő az összefüggő gondolatki-fejtés feltételeit; a helyes sorrend, a térbeli elrendezés, az időbeli egymásutániség, az események felfogásának készségét. Aránylag későn fejlődik ki az időviszonyok pontos meghatározása a gyermekek beszédében. Az időt kifejező szavakat sem megérteni, sem helyesen használni nem tudják. A tegnap, ma, holnap, tegnapelőtt, holnapután szavaknál /már az előző korcsoportban is/ észre kell vétetni velük azt, hogy ezek egy bizonyos napra vonatkoznak, és hogy viszonylagosak." ... stb.

"Használja gyakran az óvónő a határozói viszonyokat kifejező nyelvi eszközöket az események megelevenítésére. Ezeket a gyermekekkel is gyakoroltassa.

Beszélgetés közben tudakolja a cselekvések, események körülményeit /helyét, idejét, okát, módját, célját stb./ a hol?, mikor?, hogyan?, kivel?, mivel? stb. kérdésekkel."

A Program felhívja a figyelmet a beszédbátorság felkeltésére, illetve ezzel egyidőben, a kötelező foglalkozásokon a beszédfigyelem kialakítására. Erre itt szükség van, a gyakorlatban azonban néha, - beszédfigyelem ürügyén - a szó megvonása tapasztalható.

Ahogy a korábbi fejezetekben több helyen hiányoltuk az anyanyelvi nevelési lehetőségek kihasználásának követelményé fogalmazását, úgy itt is többet várhatnánk a visszakapcsolásnál: a gondozáshoz, a játékhöz, a foglalkozásokhoz stb.

Elszakadottnak érezzük a nyelvi kifejezés formáit a mindennapok témáitól /evés, ivás, öltözködés, játék, a környezettel kapcsolatos stb. beszélgetések/. Hiányoljuk az élmények szerepének hangsúlyozását a beszédkezdő felkeltésében.

Helyes lenne, ha a Program a természetes, ugyanakkor tervszerű, fokozatos, differenciált, koncentrált nyelvi nevelésről is szólna.

- Testnevelés

A feladatok között szerepel a mozgásos játékok megismertetése, esztétikájának megéreztetése, a gyermekek mozgásigényének felkeltése, beszédük fejlesztése stb.

A foglalkozások anyaga rendgyakorlatokra, gimnasztikai gyakorlatokra, járásgyakorlatokra, futás- és járásgyakorlatokra,

végül játékokra tagolódik. Középső és nagycsoportban az anyag az ugrás és dobásgyakorlattal, függésgyakorlattal bővül.

A követelmények ennek megfelelően fogalmazódtak meg.

Az Utmutatás a foglalkozások megszervezéséhez című alfejezetben - eltérően a többi óvodai foglalkozástól - merev utasítás található: "Az óvónő következetesen ragaszkodik a megadott testnevelési anyaghoz." §177. lap/

A testnevelés foglalkozások szerves része a napi kétszeri ötperces testnevelés, Ezt az időt a járás, futás, a gimnasztikai elemek, a játékos versengés tölti ki.

Kétszer is olvasható a fejezetben, hogy: "... a hosszas magyarázatokat mellőzni kell... inkább mutassa be az óvónő a gyakorlatot."

Véleményünk szerint a testnevelés foglalkozásai is alkalmasak lennének képességfejlesztésre, anyanyelvi nevelésre.

A Program a fejezet elején a beszédfejlesztést feladatnak jelöli meg, a konkrét helyzetekben azonban nincs utalás rá, sőt, mintha e területen még vissza is fogná az óvónőt.

- Környezetismeret

Feladata a természeti, társadalmi környezetről szerzett ismeretek, tapasztalatok rendszerezése, mélyítése, a gyermekek érdeklődésének felkeltése.

Sok lehetőséget rejt magában az alábbi megfogalmazás: Az óvónő...

"Fejlessze megfigyelőképességüket, emlékezetüket, képzeletüket.

Formálja, fejlessze gondolkodásukat, beszédüket."

Majd alább:

"... a gyermekek valóságként tájékozódjanak, képesek legyenek egyszerűbb összefüggések felfogására, elemi általánosításokra, következtetésekre, gondolkodásuk élénké, rugalmassá vélják."

A foglalkozások anyaga:

A nevüket, óvónőjük nevét ismerjék, fogják fel a családkhoz tartozásukat, ismerkedjenek testükkel, az évszakváltásokkal, a gyümölcsökkel, zöldségekkel, a közlekedési szabályokkal és a színekkel.

Az "Utmutatásban" utalás van kiscsoportban a részvétel rugalmasságára, a közvetlen megfigyeltetés szerepére, a gyermeki kérdés és a válaszadás fontosságára, a foglalkozásokon kívüli környezeti ismerkedésre.

A nagycsoportos anyag is koncentrikusan bővül, új téma az iskola, a felnőttek és a gyermekek munkája, a napszakok. Itt nyílik számos lehetőség a gondolkodás fejlesztésére, midőn a család témánál például a gyermekek "ki a legidősebb, ki a legfiatalabb?" kérdésre válaszolnak, a "Testünk"-nél az érzékszervek funkciójáról beszélnek, adott szempont szerint hasonlítják össze az évszakokat, megismerik az évszakok és a madarak életmódja közötti összefüggéseket, rendszerezik az állatokat, Nagycsoportban - helyesen - még olyan feladatot is kap az óvónő, hogy gyűjtsenek szinonimát: a hópehely hull, szállingózik...

A nagycsoport Utmutatásában található meg a néhány

- szempontunkból-igen fontos feladat:

"... nagy gondot kell fordítani a folyamatos beszédre, a gondolatok pontos kifejezésére,..."

- a gondolkodtató feladatok, kérdések megfogalmazására,
- a helyes ítéletek, következtetések kiváltására,
- a probléma felvetésére és a gondolkodtatásra.

A foglalkozás lényege rejlik az "Utmutatás"-ban:

"Sohase az ismeretanyag halmozására törekedjék az óvónő, hanem a kevesebb anyag sokoldalú megfigyeltetésére, megvilágítására, gondolkodtató feldolgozására." /211. lap/

- A matematikai foglalkozások

című fejezet feladatmeghatározásai hordozzák az egész Programban a legpregnansabban a képességfejlesztés lehetőségeit.

Megtalálható benne az érdeklődéskeltés, az összefüggések, az azonosságok, különbségek, változások megláttatásának szükségessége. Az óvónő feladata, hogy : "Fejlessze a gyermekek logikus gondolkodásának problémafelismerő és - megoldó képességét, a feladatmegoldásra irányuló önállóságát, szóbeli kifejezőkészségét."

Feladatul adja továbbá az elemi problémák megláttatását, megoldását, a felfedezés, a tudás örömének felkeltését.

A foglalkozások anyaga, a Követelményszint és az Utmutatás című alfejezet tartalmazza a feladatok megoldását,

visszatér azokra.

A középső csoportban

a megfigyelések, összehasonlitások, a sorképzések, a halmazképzések, a megfeleltetések, az összefüggések - egyenlőségek, egyenlőtlenségek - struktúraalakításának képességfejlesztései fogalmazódnak meg, a gyerekek környezetében lévő tárgyak, a gömb, a téglatest, a kör és a téglalap stb. megismerése, a számlálás készsége kialakítása alapján.

A fogalomalakítás - szókincsbővítés itt és a követelményszintek megállapításánál is konkrét:

- a gyerekek próbálják a végrehajtott műveleteket szóban is elmondani,
- legyenek képesek a melléknév fokozott alakjait, a határozatlan számnevet is használni,
- értsék a térbeli viszonyokat jelentő névutókat,
- elmondhassák gondolataikat, kérdezhessenek, próbáljanak válaszolni a kérdésekre,
- használják /6-ig/ a határozott számneveket és a határozatlan számnevet.

Nagyon célravezető az utmutatás azon része, amely az óvónő figyelmét a játékosagra tereli, majd körvonalazza, mit ért ezen:

"A foglalkozásokon olyan jellegű játékoság érvényesüljön, ami rávezeti a gyermekek figyelmét a foglalkozás problémájára." /221. lap/

Továbbá:

"Jó, ha vannak olyan eszközök, játékszerek, amelyek a gyermekeket értelemfejlesztő tevékenységre ösztönzik" /221. lap/

Ad néhány jó ötletet például a szimmetria játékos felfedeztetésére is.

A nagycsoport anyagkiválasztásával, követelményszintjével és az utmutatással foglalkozó fejezet koncentrikus bővítést is előír az egyenlőség - egyenlőtlenség létrehozásánál, a halmazképzéseknél stb.

Bevezeti az egyszerűbb méréseket, konkrét tapasztalásokat.

Nyelvi követelményként megjelennek a tő- és sorszámnevek /10-ig/ az antonimapárok; a térmértanban a csucs, él, lap stb. fogalma és verbális megfelelője.

Ismét megfogalmazódik - helyesen-, az óvónő segítse, hogy a gyermekek a változásokat, összefüggéseket "saját szavaikkal fejezzék ki". Továbbá az a gondolat is, hogy: "A szóbeli kifejezőképesség fontos eszköze az ismeretek tudatosabbá, objektívbbé és megbízhatóbbá válásának."

Végezetül fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a Program e részében többször is jelen van az érdekesség, az izgalmassá tétel, az örömkeltés, a játékoság igénye.

- Mese-vers

A "Feladatok" között az irodalom iránti érdeklődés, az esztétikai fogékonyság, az erkölcsi ítélet kialakításának szükségessége szerepel.

Az anyanyelvi feladatok eléggé szűkre szabottan jelennek meg:

Az óvónő... "Fejlessze a gyermekek beszédét: kifejező-képességét, helyes és szép kiejtését, a helyes hangsúlyozást és a ritmust. Bővitse szókincsüket."

Nem szól a meseélmény jelentőségéről a beszédkezdő felkeltésében; a szavak játékosságának, a ritmusos verseknek, a mondókáknak a szerepéről; az irodalmi művek reprodukálásának, kibővítésének, adaptálásának, színesítésének lehetőségeiről; a műalkotások kínálta játékokról; a bemutatásról, a mesélés, versmondás követelményeiről, az óvónő beszédének diszitó elemeiről, a szövegfonetikai eszközökről /hangszin, hangerő, hangfekvés stb./.

A képességfejlesztés adott feladata szintén túlságosan mértéktartó:

"Szélesítse a gyermekek látókörét, fejlessze értelmi képességeiket, különösen az emlékezetüket, képzeletüket."

A foglalkozások anyaga című rész körvonalazza, milyen tárgy, szereplőjű és szerkezetű mesék, elbeszélések, mondókák, versek kerüljenek feldolgozásra.

A követelményszintnél az irodalmi mű meghallgatásának önkéntessége szerepel /"önként és szívesen hallgassák"/.

A cselekmény mozzanatait a gyermekek képek alapján tudják felidézni, 5-6 mondókát, 3-4 verset kell tudniuk emlékezetből.

A foglalkozások sajátossága, hogy mindhárom csoportban kötetlenek, fakultatívak a gyermekek számára. Az óvodai oktatás rendszerében a mese- vers foglalkozások kissé izoláltak maradnak. Az óvónők egy része vitatja ennek jogosságát vagy egyszerűen - szelíd kényszerrel alkalmazva - kötelezi a gyermekeket a részvételre.

Különösen a versfoglalkozásoknál tapasztalható hasonló jelenség.

A középső csoport anyagában - a mesei tudat kialakultsága miatt - megjelenhetnek a tündérmesék, a tréfás mesék is. Az elbeszélések természeti, társadalmi, technikai témájúak. A versanyag is bővül, témában, szerkezetben egyaránt. E korosztálynál már a verses mesék is feldolgozhatók.

A követelmények között szerepel, hogy a gyerekek maguk is kezdeményezzék a mese-versmondást, egy-egy epizódot idézzenek fel, rokonszenvüket, ellenszenvüket a hősökkel kapcsolatban szóban is fejezzék ki, 8-10 kiolvasót és verset emlékezetből mondjanak.

Nagycsoportban bővül az anyag a novellekkál, meseregényekkel, Követelmény a rövidebb mese vagy meserészlet önálló elmondása, 8-11 kiolvasó és vers emlékezetből idézése.

A fejezeten végighúzódik a kedvkeltés, az irodalom megszerettetésének gondolata.

Az emlékezetfejlesztés feladata konkretizálódik a követelményekben, a képzelet fejlesztéséről azonban nem esik több szó.

Szüknek tartjuk a foglalkozások és a foglalkozásokon kívüli munka megnevezését így: Mese-vers, hiszen még a műfajok mindegyikét sem jelöli. Adekvát megnevezésnek az irodalmi nevelést tartanánk.

Hivatkozással fentebbi megjegyzésünkre, hogy ugyanis szűk korlátok közé szorul az anyanyelvi nevelés az irodalmi foglalkozásokon, úgy látjuk, hogy szükséges lenne kimunkálni a kapcsolatos lehetőségeket.

- Az Ábrázolás és kézimunka

című fejezet feladatmegjelöléseiből az emlékezet- és képzeletfejlesztést emeljük ki.

Kiscsoportban érdeklődésük szerinti témákat rajzolhatnak, festhetnek, agyagból mintáznak, képzeletük, emlékképeik alapján. Megtanulják néhány szín fogalmát és nevét, bizonyos logikai következtetésekig eljutnak: a papír "... elszakad, ha a ceruzát erősen rányomják, kiszakad, a ceruza hegye kitörik stb." /242. lap/

A rajzolás, a festés megszervezésénél a Program arra irányítja az óvónő figyelmét, hogy segítse a gyerekeket kezdetleges vonal- és foltalakzataikba a személyt, a tárgyat beleképzelni, majd adjon tanácsot ezek ábrázolásához.

A középső csoport anyaga a természet utáni ábrázolással bővül. Ez is fejleszti a gyermek megfigyelőképességét, a jellemző formai jegyek felismerését, a fogalomalkotást, az elvont gondolkodást.

A gyermek felismeréseit az óvónő beszélgetéssel, kérdésekkel irányítja. Ez az utmutatás jó lehetőséget kínál a verbális kommunikációra, de nem elég erőteljesen ösztönzi a pedagógust a gondolatok megfogalmazására, a fogalomalkotás képességének fejlesztésére.

A nagycsoportban az előzőekhez képest "a kifejezés szintjében" van különbség.

A középső- és nagycsoportban a diszitómunka, /ritmus, szimmetria/ és a kézimunka /szerkesztés, összerakás, kombinálás/ is alkalmas a rendszerezés, a logikai képesség fejlesztésére,

-Az Ének-zene című fejezet

a zenei érdeklődés felkeltését, a megfigyelést tartja feladatának.

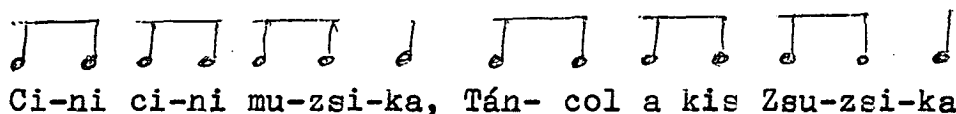
Meghatározza a dalanyagot, de erre csupán zenei aspektusból tekint. A szövegről annyit mond, hogy "játékos, érthető" legyen.

A Program feladatot határoz meg a hallás- és a ritmusérzék fejlesztése területén. Itt a halk és a hangos, a magas és a mély hang megfigyelése jelentős.

Ellentmondásosnak tűnik az a feladat, hogy: "A mondókákat negyedenként kiemelt hangsúllyal, a természetes beszéd hanglejtésének megfelelően mondják."

Az "Ének az óvodában" című kézikönyv /Írta: Forrai Katalin, megjelent a Zeneműkiadó Vállalat gondozásában, 1974-ben/ 60 mondókát közöl ritmizálva, végig szótagolva /!/. Megjegyezzük, hogy közöttük olyanokat is, amelyeknek a "negyedenként kiemelt" hangsúlyozása - a magyar nyelv első szótagú nyomatékával szemben - néha az utolsó szótagra viszi át a hangsúlyt. Ez pedig árt az intonáció alakításának.

Például:

A negyed hangok /a nyolcaddal ellentétben/ hangsúlyosakká válnak, így a szó vége emelkedik ki, ami teljesen idegen a magyar nyelvtől.

Feltételezhetően rontja a kétféle foglalkozás egymás hiteletét, hiszen ugyanez a mondóka megjelenik az irodalom foglalkozáson is. Logikai hangsúlya a "muzsika", a "táncol", a "Zsuzsika" szóra, szóhangsúlya pedig az első szótagra esik.

Hozzáfűzzük továbbá, hogy a szótagolás abszolutizálásával se tudunk - még a mondókák esetében sem - egyetérteni.

Hatvan mondóka következetes, megszakítás nélküli szótagolt közlése eltereli az óvónő figyelmét a szövegről, a mondanivalóról, a játékosságról, a művésziességről, és egyedül a ritmizálásnak veti alá, ezzel kopogóssá, szürke tananyaggá teszi a népköltészet kincseit.

Megjegyezzük, hogy a fejezetben nem található meg a szavak tisztázásának, fogalmi megközelítésének igénye. A Programban hozott kevés számú példák közül a "kender zsupp", a "pejkó", az "ihol"-ra gondolunk.

Elhanyagoltnak tartjuk a mondóka, a népdal szövegének kezelését. A kapcsolatos anyanyelvi nevelési lehetőségek kiaknázására még utalást sem találtunk a Programban.

* * *

Végezetül összefoglalunk néhány fontosnak vélt gondolatot.

- Megállapítható, hogy a Program alig utal a "Gondozás" című fejezetben a szükséges gondolkodtatásra, és beszéd-képesség fejlesztésre. Erre pedig a természetes alkalmakat /étkezés, tisztálkodás, öltözés/ kellene tantervivileg is kihasználni.
- Noha verbális kommunikáció nélkül nem lehetséges közösségalakítás, a Program ebben a fejezetben is keveset szól a tényező fontosságáról.
- A "Játék" című fejezet bevezető részében helyesen fogalmazódnak meg a képességfejlesztés, az anyanyelvi nevelés lehetőségei. A kibontásnál azonban nincs, illetve nincs elég utalás a tennivalókra, a realizálásra. Itt kellene megjelenie "az anyanyelvi játék" terminológiának is.
- A "Munka" című fejezet bevezetőjében is szerepel a képességfejlesztés igénye. Az Utmutatásnál azonban ez nem vagy csak kis mértékben realizálódik.

A kerti munkáknál széles spektrumu, jó feladatokat találunk.

- Az "Oktatás" című fejezet bevezetője helyesen határozza meg a képességfejlesztés követelményeit.

A foglalkozások közül azonban kimaradt az anyanyelvi nevelés, amit az előzőekhez viszonyítva /pl. 1958./ visszalépésnek tekintünk.

A foglalkozások sorrendje bizonyos mértékig a kötelező vagy nem kötelező volta is rangsorol, az anyanyelvi nevelést háttérbe szorítja.

/Gyakoriságát, kötelezőségét, felsorolását tekintve a Program a testnevelést - nem a testi nevelést - tünteti fel legfontosabbnak. Erről pedig érdemes elgondolkozni. A hierarchiában ezt a környezetismeret, ábrázolás, ének-foglalkozás követi mindhárom csoportban. A csak két életkori csoportban vezetett matematika foglalkozás óhatatlanul jelentéktelenebbnek tűnhet az óvónő számára a többinél. A legalsó lépcsőfokon a mindhárom csoportban csak ugynevezett kezdeményezéssel megvalósítható, csupán a fakultatív részvételt megengedő "Mese-vers" foglalkozás áll./

Az anyanyelvi nevelés, azzal, hogy "szerves része" az óvodai élet minden területének, voltaképpen talajtalan.

- Az Anyanyelvi nevelés című fejezet sok fontos lehetőségre utal, jó gyakorlati utmutatásokat ad.

Ha valóban át tudná fogni az óvodai élet minden területét /vagy legalább konkrétabb feladatokat fogalmazna meg a különböző foglalkozásokhoz, a gondozáshoz, a játékhoz/,

ha önálló szervezeti kerete lenne és beilleszkedne az óvodai foglalkozások tervébe, eredményesebben szolgálná helyesen jelölt feladatainak megvalósítását.

- A Testnevelés című fejezet - eltérően a Program egész szellemétől - merev az anyagkijelölésben. Noha a beszédfejlesztés szükségességét a bevezetőben deklarálja, a továbbiakban nem konkretizálja. A képességfejlesztés feladatait nem is vállalja.
- A Környezetismeret című fejezet az egyike azoknak, amelyekben a Program a legkitapinthatóbb, legvilágosabb feladatot ad a képességfejlesztéshez. Jók az útmutatások, amelyek önállóságra és kreativitásra ösztönzik az óvónőt.
- A Matematika foglalkozásoknál hasonlóan magas színvonalon fogalmazódnak meg a képességfejlesztés lehetőségei. Megjelenik a műveleti képességek fejlesztésének szükségessége is. Utal a gondolkodás és a beszéd kapcsolataira, körülhatárolt és konkrét a szókincsfejlesztési feladat megjelölése.
- A Mese-vers című fejezet - terminológiánkkal élve - az irodalmi nevelést vállalja. Az értelmi erők közül a képzelet- és emlékezetfejlesztést. Az előbbit csak deklarálva. A beszédfejlesztésnek a szükségesnél szerényebb szerepet szán.
- Az Ábrázolás és kézimunka című fejezet az emlékezet és képzelet fejlesztését, illetve kisebb mértékben a verbális kommunikáció fejlesztését tartja feladatának.
- Az Ének-zene című fejezet - választott aspektusunkból - a megfigyelést tekinti feladatának.

Nem tudunk azonosulni azzal, hogy a szövegmegértést, a magyarázatot stb. nem vagy csak igen elhanyagolható mértékben tekinti feladatának.

Az utolsó, A nevelés tervezése című fejezet értékelésétől eltekintünk.

Meg kívánjuk jegyezni továbbá, hogy a Program nagy értékének tekintjük az alábbiakat:

- toleráns, rugalmas,
- törekszik a differenciálásra /főleg életkorok szerint/,
- a motiváció szükségességét sok helyen megfogalmazza,
- a játékoságot dominánsnak tartja az óvodai nevelésben,
- figyelmeztet a szülőkkel való kapcsolat fontosságára,
- keretjellegű, így lehetőséget nyújt arra, hogy az óvónők a gondolkodás, a képességek, a művelési képességek, a verbális szintű kifejezések lehetőségeit kiaknázzák, a megjelölt helyes feladatokat a csoport fejlettségi szintjétől függően végezzék el.

Nem tartjuk feladatunknak, de megjegyezzük, hogy vizsgálni kellene a Program követelményszintjeit, a jelölt feladatokat, egymáshoz illesztésüket, a szerkezetet, a nyelvet, stílust is.

MÁSODIK FEJEZET

Az óvodai oktatás /ének, irodalom, környezetismeret/ anyagának elemzése a rendszerezési és a logikai képesség fejleszt- hetősége szempontjából

Fontosnak tartjuk, hogy a Program elemzése után megvizsgáljuk, mit sajátít el a gyermek az óvodában, milyen ismereteket szerez, milyen talajon fejleszthetők képességei, illetve mi ad számára élményt az oktatásban, mit hall, mit ért meg, miről beszél, mi kelti fel kíváncsiságát.

Ezért vállalkoztunk az óvodai anyag kétszempontú vizsgálatára.

Minthogy azonban Az óvodai nevelés programja nem minden foglalkozásnál, nem is hasonló arányban jelöli az anyagot, kevés a segédlet is, az elemző munkánál csak arra támaszkodhatunk, ami feltételezhetően egységesen jelenik meg az óvodai nevelés gyakorlatában.

Tapasztalataink szerint az ének-zene foglalkozások anyaga viszonylag egységes, megközelíti általános elterjedtsége szempontjából ezt az irodalom, továbbá néhány témában a környezetismeret.

Ezért csupán e három foglalkozás anyagának megközelítésére vállalkozhatunk. Megjegyezzük, később részletesebben visszatérünk rá, hogy az anyanyelvi nevelésnek nincs anyaga sem az óvodában.

1. Az Ének-zene anyaga

A gyakorlat azt mutatja, hogy az ének-zene anyagát az óvónők Forrai Katalin: Ének az óvodában című, fentebb már említett kötetéből válogatják. Ezt a munkát kézikönyvként használják. Világos magyarázatai, óriási repertoárja, többszemponútú rendezése, jó szerkesztése, monopol helyzete nélkülözhetetlenné teszi.

A bevezető részben a szerző a zenei nevelés helyéről, feladatairól, irányelveiről, hatásáról /stb./ szól.

E gondolkörben az értelmi képességek fejlődését is magyarázza. A figyelem, az emlékezet, a képzelet fejlesztését emeli ki. Szól a fogalomalkotás lehetőségeiről, a gondolkodási műveletek gyakorlásáról, /gyors, lassú, halk, hangos összefüggésben/, az összehasonlításról, /magasabb-mélyebb viszonylatában, /a különbözőségekről.

Elgondolkodtató, hogy a dalszövegek nyújtotta hatást nem tartja kiemelkedően jelentősnek, sőt, olyan megfogalmazásokat is hoz, amelyekkel részben /vagy teljesen/ nem lehet egyetérteni. Például:

"A gyermek, korlátozott kifejezőképessége miatt beszéd helyett inkább énekelve fejezi ki érzelmeit és gondolatait." /13. lap/

"... a zenei "anyag"-ban nem a részletek, nem az egyes szavak értelme fontos, hanem a zenemű egységes jelentése."

Az első idézett kijelentésnél a "korlátozott kifejező képesség" kifejezést nem tartjuk elfogadhatónak, továbbá azzal a gondolattal vitatkozunk, hogy, ha nem tud a gyerek beszélni, akkor énekeljen. Szerintünk az ének nem a beszéd helyett, hanem vele párhuzamosan szükséges.

A második idézetet pedig azon megnyilvánulásnak tartjuk, hogy a dal, sőt a dallamtalan, csak verbalitásában / és ritmusában / megjelenő mondóka szövege se "fontos." Ezt az álláspontot - véleményünk szerint - nem lehet elfogadni.

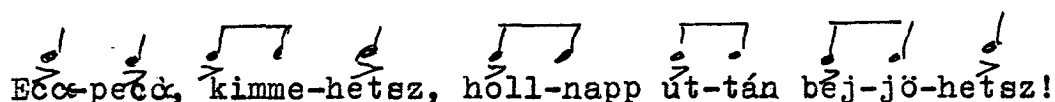
A bevezetés második része az énektanítás anyagának összetevőit határozza meg. Három fázisú: mondókákból, énekes játékokból, komponált gyermekdalokból áll.

A mondókák fontosságát magyarázó szövegrészben is látunk ellentmondásokat. Az alábbiakban azért idézünk hosszabban, mert szó szerint kívánjuk bemutatni a nem kielégítő figyelmet a szövegre, az "értelemszerű hangsúlyozás" /szerintünk a magyar nyelv intonációjáról van szó / szembeállítását a negyedenkénti hangsúlyozással.

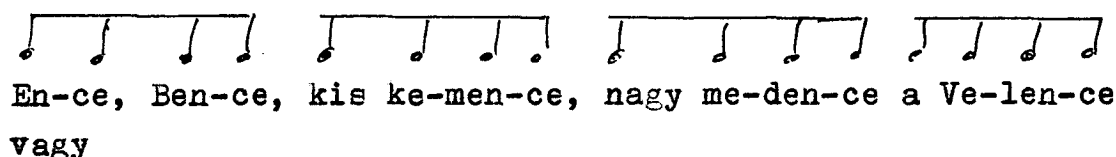
Egyrészről a mássalhangzók - a magyar köznyelvtől, irodalmi nyelvtől idegen - nyújtásáról, másrészt a "pontos hangzóejtés" és "a jól hangsúlyozott folyamatos beszéd" fejlesztésének deklarált kikiáltásáról van szó.

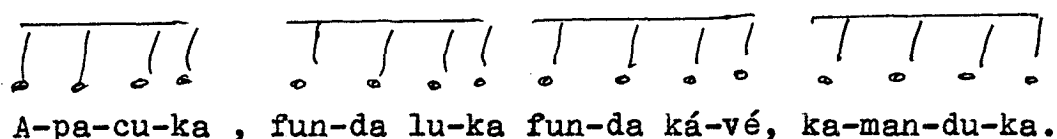
"A legújabb kutatások szerint a mondókákat, kiolvasókat is éneklük, és csak azért nem jegyezték le hangjegyekkel, mert a gyűjtők vagy nem tartották fontosnak a dallam rögzítését vagy nem tudtak kottát írni. Ezt az élő szójhagyomány is bizonyítja, ti. a kisgyermekkel játszó felnőtt énekelve mondja a játék szövegét és a gyermekek is éneklük a kiolvasókat.

Mondókákat tanítunk az óvodai irodalmi anyagban is, ott általában a vers értelemszerű hangsúlyozása a fő szempont. A zenei nevelés a mondókák erős, negyedenkénti hangsúlyozását kívánja meg, kétszeres hosszúságra nyújtva a mássalhangzókat, tagolva, lassan ejtve őket a hozzátartozó játékmozgás tempójának megfelelően /> = hangsúly-jel/

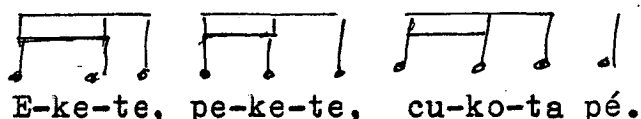

Ecc-pecc, kimme-hétsz, höll-napp út-tán bėj-jö-hétsz!

Fontos a mássalhangzók kiemelése a magán- és mássalhangzókkal játszó mondókáknál:

En-ce, Ben-ce, kis ke-men-ce, nagy me-den-ce a Ve-len-ce
vagy

A-pa-cu-ka, fun-da lu-ka fun-da ká-vé, ka-man-du-ka.

vagy

E-ke-te, pe-ke-te, cu-ko-ta pé.

A kiolvasók befejező motivumának ritmusa az országok különböző helyein változó: néha gyors, néha lassú."

Te szaladj ki húnyni Mis-ka! vagy Te szaladj ki húnyni, Mis-ka

"A pontos hangzóejtés, valamint a folyamatos lüktetés elősegíti a beszéd fejlődését, a szép kiejtést és a jól hangsúlyozott folyamatos beszéd technikájának elsajátítását."

"A dalanyag felépítése 3 év alatt" című táblázat hoz néhány szöveggel kapcsolatos követelményt. Ez talán mégis a nyelv fontosságára utal. /34. lapon/

"Kiscsoport: Játékos, ismétlődő szavak.

Középső csoport: Állat, virág, ünnepi, alkalmi, játékszöveg.

Nagy csoport: Téma bővül a gyermek környezetével, alkalmi, ünnepi dalok."

A népi mondókák, népdalok jelentős részében elhomályosult értelmű, halandzsza szavak, régen nem használt tárgyak nevei, archaikusságuk vagy éppen a humoruk miatt nem könnyen értelmezhető kifejezések találhatók.

Idézzünk egy keveset a 60 mondókából, /amelynek mindegyike ritmizálva és szótagolva került kinyomtatásra/.

Pl.: A-pa-cu-ka, fun-da- lu-ka...

... hej, gu-ci, ga-la-gu-ci, Ki gu-ba...

Án-tán-dó, ... Bi-bo-la,

Be-ze-re,

Bi-bi-ci... E-cem, pe-cem pom-po-dá-ré...

E-ke-te, pe-ke-te, ... E-ni, pé-ni ... stb.

Továbbá:

pam-pus-ka, vas-kam-pó, pen-na, ba-gó-sze-mű
szok-nya,

ke-men-ce, du-da, kö-csög, ür-ge, csiz-ma-di-a,

fu-szuly-ka, tö-rök bu-za stb.

A kifejezések, humoros összetételek is magyarázatra szorulóknak:

- Fáj a ku-tyá-nak a lá -ba,

meg-ü-töt-te a szal-má-ba...

- Sár-ga lo-vat pat-ko-lok,

A-rany szeg-gel sze-gel-lek.

- Nincs szebb ma-dár, mint a lud,

- Ne búsul-junk sem-mit Vin-ce,
- Te-le van az ic-ce pin-ce stb.

Az énekes játékok szövege felhasználására, magyarázatára se történik utalás, hiszen elő kellene készíteni, tartalmasítani, játékosan tisztázni olyanokat, mint az alábbiak:

- tar-to-má-nyi ge-ren-da
 - ha-tot ad egy ga-ra-son
 - ko-ma tá-lat hoz-tam,
 - férj-hez ment a le-ány-asz-szony,
 - szó-jünk, fon-junk szép el-a-dó
- lány-nak ti-zen-hat rőf vász-nat, ...

A halandzsa, az u.n. játszi szavakat, ezek és mások humorát is meg kellene világítani:

- Özveggy kácsa
 - Do-bi, do-bi há-tát, ra-kon-cai pál-cát,
 - Gés-pi-lon, gés-pi-lon, gés-pi-lo-ni ró-zsa,
 - Ke-ress ko-pó, ha ta-lálsz,
- ha nem ta-lálsz, ka-pa rássz... stb.

A dalok; szövegek igényes válogatásra utalnak.

Az alkotók között elsősorban Kodály, majd Vass István, Weöres, Csukás István, Károlyi Amy, Gazdag Erzsí névével találkozunk. A dallam és szövegírók a legnagyobbak közül valók. A kevésbé ismert szerzők alkotásainak felhasználása is jó esztétikai izlésre vallanak.

Hogy a dal, a játék szövegét nem lehet elhanyagolni, arra jellemző a szerző szöveg szerinti mutatója is.

Benne ilyen címszavakkal:

Négy évszak, karácsony, farsang, anyák napja, álla-

tokról, tréfás csufolók, nógatók stb.

Igen jelentősnek tartjuk azonban a kötet javaslatát bizonyos képességek fejlesztésére:

az éneklési készség fejlesztésében nagy szerepe van a gyermek figyelmének, emlékezetének, majd a reprodukálásnak, ami a hallásképzet kialakulását, a hangszálak használatának helyes, de nem tudatos mechanizmusát jelenti.

Igen humánus - kodályi - a kiindulópont, amelyet idézünk:

"Alapvető tételként kell elfogadnunk, hogy minden gyermek zenei hallása fejleszthető." /53. lap/

A válogatott anyag jó alap a jelölt feladat elvégzéséhez:

"Az iskoláig minden gyermek tanulja meg az önálló, tiszta éneklést." /55. lap/

A ritmusérzeék fejlesztése nagyon fontos az óvodáskorú gyermeknél. Alapja a zenének, a nyelvnek, a mozgásnak, feltételezzük, hogy a tanulás mechanizmusa is kötődhet valamilyen ütemhez. /Járkálva tanulás, szabályos testmozgással kísérés stb./

Az "Ének az óvodában" című kötet nagyon sok jó anyagot, ötletet, tanácsot ad a ritmusérzék játékos fejlesztéséhez. Kiemelkedően értékesnek tartjuk a "gyors" és "lassú" fogalmának kialakítását. Itt is nagyon sok helyes útmutatás található, ami a megfigyelőképesség, a fogalomalakítás fejlesztését szolgálja.

A hallásfejlesztés című fejezetben pedig a "magas" és a "mély" bemutatása, megfigyeltetése, reprodukálása történik igen sokoldalúan.

A "halk" és a "hangos" közötti összehasonlításra is nyílnak lehetőségek.

Szép és összetett feladatok fogalmazódnak meg a

- halk / gyors
- halk /lassú
- hangos /gyors
- hangos /lassú éneklésével, a kapcsolódó mozgással összhangban.

A hangszin felismerési gyakorlatokban nagy lehetőségeket aknáz ki a szerző, és még több rejlik benne.

Ezek a játékok az óvodai környezet hangjaiból indulnak ki és eljutnak néhány zenei instrumentum hangszinének felismertetéséig is. /Dob, cintányér, triangulum./Végül ismét a környezet hangjainak, zörejeinek felismeréséhez térnek vissza. Itt utal az író az óvónő hangszinére, ennek az érzelmekkel való kapcsolatára, de ezt a gondolatot nem bontja ki. Pedig az óvónő és a gyermekek kommunikációjának fejlesztése, gesztusokkal, mimikával, szövegfonetikai eszközökkel /stb./ még jelentős tartalék az óvodában.

A belső hallás fejlesztésénél igen eredményesnek tartjuk a dallambújtatást, a motivuméneklést, a gyermek önálló motivumalakításának elősegítését.

A kötet többi - szintén értékes - mondanivalójáról azért nem kívánunk szólni, mert nem tartozik szorosan vizsgálódásunk körébe. /Pl. a zenehallgatás, az énekfoglalkozás felépítése stb./

Véleményünk szerint az óvodai ének-zene anyaga alkalmas a gondolkodás- és nyelvfejlesztésre, csak a lehetőségek kiaknázása nem teljes.

Hogy mennyire segítheti a rendszerezési és a logikai képességek fejlesztését, arra e fejezet utal.

2. A gyermekirodalom anyaga

A gyermekirodalmi foglalkozások anyagát egy hallgatói pályamunka segítségével vizsgáljuk.

Az 1980/81. tanévben történt felmérést két másodéves, szarvasi óvónőképző intézeti hallgató /Paczuk Ágnes és Kárász Andrea/ végezte el. Pályamunkájuk az 1981. évi OTDK-n nyert díjat.

Hat fővárosi és tizenegy községi óvoda 41 csoportjának ütemtervét vizsgálták meg. Ezt részben adatgyűjtéssel, részben pedig az interjú módszerének alkalmazásával végezték el. Néhány adatukat felhasználjuk a következő fejezetben.

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a 41 csoportban összesen 903 mesét terveztek /ez átlag 22 mese/, 49 elbeszélést, 977 verset, mondókát, illetve kiszámolót/ ez átlag 23,8 csoportonként/.

Összevetve Az óvodai nevelés igen toleráns előírásával,
a következőket láthatjuk:

Követelmények Az óvodai nevelés programjában

Mese	Elbeszélés	Vers	Mondóka, kiolvasó
Kiscs. 10-12	nem határozza meg	3-4	5-6
Köz. cs.12-14	nem határozza meg	6-7	2-3
Nagycs. 12-14	nem határozza meg	6-8	2-3
<hr/>			
Átlag: 11,3-13,3		5-6,3	3-4 8-10,3

Összevetve a Program-átlagot a tapasztalati anyaggal:

Mese	Elbeszélés	Vers	Mondóka, kiszámoló
Program átlag 11,3-13,3	nem jelölt		8-10,3
Tapasz- talati átlag 22	1		23,8

Ez az évi átlagot tükröző néhány adat azt mutatja, hogy
a tervezett mese a gyakorlatban kétszeres, a versek pedig
háromszoros mennyiségben jelennek meg.

A Program maga is lehetőséget nyújt a foglalkozásokon kívüli
mese-vers mondásokra. Feltételezhetően evvel is élnek a
gyakorlatban. Tapasztalataink azonban arra is engednek követ-
keztetni, hogy az új anyag ilyen felduzzasztása a Program
nem ismeretét vagy figyelembe nem vételét is jelzi.

Az óvodai nevelés programja néhány fogódzót ad az irodalmi anyag tematikai, szerkezeti szempontú válogatásához. Az anyag kiválasztását azonban az óvónőre bizza. Véleményünk szerint éppen a legrövidebb idő alatt képzett pedagógusrétegnek kellene a törzs és kiegészítő anyagot meghatározni. Nem tartjuk /a tanítókhöz, tanárokhöz képest/ annyira képzettnek pedagógiailag, pszichológiailag, irodalmilag, esztétikailag az óvónőket, hogy rájuk lehetne bízni - segédletek nélkül - az anyagkiválasztást. Hogy mennyire igazunk van, az is mutatja, hogy az óvónők lényegében az óvónőképző intézetekben használatos Szöveggyűjteményre támaszkodnak a választásnál.

A fentebb jelzett vizsgálat szerint az alábbi népmesék, illetve műalkotások, versek szerepelnek az ütemtervekben.

Népmesék: /feldolgozva/

A három pillangó, A kiskakas gyémánt félkrajcárja,
A kóró és a kismadár, A kismalac meg a farkasok, A
farkastanya, A kiscsömböc, Három kívánság, Vajas pánkó,
A csillageszemű juhász, A brémai muzsikások, Terülj,
terülj asztalkám, Tündér Ilona és Árgyélus királyfi,
A vityilló, Egérke piros szegélyes kék kabátja,
Az aranyszörű bárány, Visszajött a répa.

Mindez megtalálható az Óvónőképző Intézetek Szöveggyűjteményében.

Nem ebből a forrásból származó mesék:

a Hófehérke, a Kacor király, a Jancsi és Juliska.

Ugy véljük, a fentiek alapján megállapítható, hogy a népmesék túlnyomó részét az óvónők a Szöveggyűjteményből válogatják, illetve azokat használják fel, amelyeket a kötetben megtalálnak.

Műmesék:

A klasszikusok közül Andersen, Leo Tolsztoj, Móra, Móricz, Gárdonyi munkáival, a modernek közül Tordon Ákos, Lázár Ervin, Zelk Zoltán, Mészöly, Kormos, Csukás, Varga Katalin, Hárs László, Vidor Miklós műveivel találkozhatnak.

Mindegyik írótól szerepel egy mű a Szöveggyűjteményben.

Egy-két választott mese nem a Szöveggyűjteményből való.

Megállapítható tehát az adott felmérésből, hogy a műalkotások túlnyomó részét az óvónők a Szöveggyűjteményből válogatják, illetve olyat mondanak el a gyermekeknek, ami a Szöveggyűjteményben is megtalálható.

Az elbeszélések felhasználása is hasonló képet mutat.

A gyermekversek és mondókák túlnyomó többsége is megtalálható a Szöveggyűjteményben.

Szép Ernő, Kassák, Móricz, József Attila, Szabó Lőrinc, Marsak, Weöres, Pákolitz, Gazdag Erzsi, Tarbay Ede, Csanádi, Osvát Erzsébet, Zelk Zoltán, Nemes Nagy Ágnes, Csoóri Sándor, Tamkó Sirató Károly verseit hallgatják a gyermekek az óvodában. Jórészt ezek is megtalálhatók a Szöveggyűjteményben.

A felmérés azt is megmutatja, hogy néhány nem óvodásnak való vers is szerepel az óvónők repertoárjában.

Pl.: Kisfaludytól a Szülőföldem szép határa, Petőfitől a Nemzeti dal stb.

Ugyancsak váratlan az is, hogy - a pályamunka adatai szerint - a versválogatások 11,87 %-ában Donászy Magda u.n. "alkalmi" versei szerepelnek. Ezek többsége nincs olyan művészi színvonalon, hogy elősegíthetné a gyermek irodalmi-esztétikai nevelését. Nem is találhatók meg a Szöveggyűjteményben. Egy okkal több, hogy bizonyítsuk, az óvónőknek nagyobb segítségre van szükségük a versválogatáshoz is.

Mindez nem mond annak ellent, hogy a versek túlnyomó többségét is a Szöveggyűjteményből válogatják.

Összefoglalva: az irodalmi nevelés anyagának túlnyomó többsége, másképpen talán úgy is fogalmazhatnánk, törzsanyaga a Szöveggyűjteményben található meg.

A kötet 416 lapjának több, mint egyharmadát a népi mondókák és népmesék teszik ki, további mintegy egyharmad részét alkotják a külföldi és magyar műmesék, a többi megoszlóan a magyar klasszikusok és a mai költők verseit, mai magyar meséket és igen elenyésző számban, főleg gyermek főszereplőjü reális tárgyú elbeszéléseket tartalmaz.

A mesék elsősorban a képzeletet, az emlékezetet fejlesztik. Esztétikai értékük jelentős. Nem ismerethordozóknak tekintjük őket, de fontos, hogy információt adnak a kor társadalmáról, az életmódról, a szokásokról stb. Nagy a népmesék jelentősége a nyelvi képességek fejlesztésében is.

A Szöveggyűjteményben lévő népmesék a legjobb feldolgozásokban kerülnek az óvónők elé, /Arany László, Benedek Elek, Illyés Gyula, Kolozsvári Grandpierre Emil/ illetve a legtöbb fordítók tolmácsolásában jutnak el a kisgyermekekhez.

Képzeletfejlesztő motivumoknak tartjuk a Szöveggyűjtemény mondókaiban, népmeséiben például az alábbiakat:

Altatók

- Aludj /és képzeld el/, olyan későre jár, hogy már a kisbárány is hazafelé ballag...
- Aludj /és képzeld el,/ apád a városban szalagot vesz és majd neked adja...
- Alud és /képzeld el, hogy/ elköszönnek tőled a csillagok is az égen... stb.

A zárójeles megjegyzést a képzeletfejlesztő kép elé tettük.

Tenyeresdi-félék

- Ez elment vadászni...
- Ez elment cseresznyét szedni...
- Kerekecske, dombocska...

A szövegből egész történet kerekedik ki, miközben a gyermek ujja az elképzelt vadász, vagy a tenyere a domb, ahol a nyúl elbújik.

A nonszensz, abszurd elemeket tartalmazó mondókák is képzeletfejlesztők.

Pl: "Elszaladt a kemence..."

"Kijött az ördög a poklából..."

"Olyan legyen az én hajam,

Mint a csikó farka,

Még annál is hosszabb,
Mint a Duna hossza,
Még annál is hosszabb,
Mint a világ hossza."

Halandzsa szövegü mondóka - helyesen - kevés a Szöveggyűjteményben. Még az alábbi is teljesen feleslegesnek tartjuk szempontunkból:

"Ellem- bellem belvárosi,
Som, som kuti tállérosi,
Ek mak,
Ok mak,
Bezzeg mukk,
Eje mekk."

A népmeséknek is nagy a képzeletfejlesztő erejük.

/Pl. a kiscigány bekapja az embereket; az asztal varázsszóra kerül meg; a királykisasszony rózsát nevet, drágakövet sir; a legkisebb királyfi megszerzi a fiatalság és a halál vizét; a sárga kicsi kigyóból királyfi lesz; a kiskutya megbarátkozik a nyuszikkal; a gombok királyt választanak stb./

A legnagyobb meseírók fantáziakincsei is megtalálhatók a Szöveggyűjteményben. Néhány címet említünk meg. A három medve /Tolsztoj/, A borsószem hercegekisasszony /Andersen/, a Hamupóke /Perrault/, a Dörmögő Dömötör /Sebők Zsigmond/, A török és a tehenek /Móricz Zsigmond/, a Nagyhatalmú sündisznócska /Móra Ferenc/ stb.

A versválogatás is igen gazdag fantáziamotívumokban.

Pl.

"Kicsi vagyok én,
bátor leszek én,
óriások palotáit
elfoglalom én."

/Szabó Lőrinc: Kicsi vagyok én/

"Lehunnya kék szemét az ég,
lehunnya sok szemét a ház,
dunna alatt alszik a rét"

/József Attila: Altató/

"Arany ágon ül a sármány,
Kicsi dalt fúj fuvoláján.
Arany égen ül a bárány,
Belezendit citeráján."

/Weöres Sándor: Arany ágon ül a sármány/

"Bóbita, Bóbita táncol,
Körben az angyalok ülnek,
Béka-hadak fuvoláznak,
Sáska-hadak hegedülnek"

/Weöres Sándor: A tündér/

"Piros dróton ült a fecske,
piros dróton piros folt,
mert a fecske lila volt."

/Nemes Nagy Ágnes: Lila fecske/

"Fenn a hegyen
körbe, körbe...
Tüztáncot jár
három törpe."

/Tamkó S. K.: Törpetánc/

"Kölyökcica barka,
bársonybunda rajta"

/Osváth Erzsébet: Barka/

Az emlékezetfejlesztést legeredményesebben az ismétlések szolgálják. Az óvodai nevelés programja nem határozza meg számukat, de az új anyag mennyisége /pl. 10-12 mese, 3-4 vers stb./, összevetve a heti 2-3 foglalkozással, művenként átlag 2-3-4 ismétlést is feltételez. Ugyancsak erre ösztönöz, hogy a Program ráirányítja az óvónő figyelmét a foglalkozásokon kívüli mese-vers mondásokra is.

Az év végére elérendő általános követelményszint szerint
Kiscsoportban

"... a képek alapján önállóan idézzék fel a cselekmény egyes mozzanatait, a hősöket.

Tudjanak természetes hanghordozással, a ritmust érzékelteve, tiszta kiejtéssel 5-6 mondókát, 3-4 kb. négy-nyolc rövid sorból álló verset emlékezetből idézni."

Középső csoportban

"Emlékezetből idézzék fel kedvelt meséik egy-egy epizódját, egy-egy hős cselekedetét... Egy-egy mese, vers, elbeszélés részletét tudják dramatizálni.

Tudjanak ... 2-3 kiolvasót, 6-7 /kb. nyolc-tíz rövid sorból álló/ verset emlékezetből idézni."

Nagycsoportban

"Legyenek képesek rövidebb meséket vagy a mese egy-egy részletét önállóan elmondani, erkölcsi ítéleteket megfogalmazni. Tudjanak ... 2-3 kiolvasót, 6-8 /kb. tíz-tizenkét rövid sorból álló/ verset emlékezetből idézni."

Véleményünk szerint a követelmények a lehetséges alatt maradnak. Ez is visszahathat a nyelvi fejlettség nem kielégítő szintjére.

3. A rendszerezési és a logikai képesség fejleszthetősége az ének-zene anyagán

Dr. Nagy József egyetemi tanár a képességfejlesztés sürgető igényeivel, megoldásuk lehetőségeivel, a gyakorlati nehézségekkel is foglalkozik. Megfogalmazza, hogy a képesség tanult struktúra, nem adottságokból alakul ki. Kutatja és megtalálja a képességfejlesztés legfőbb összetevőit, a műveleteket, amelyek leírhatók, elsajátíthatók, így felismerésükkel, gyakorlásukkal a cselekvés hatékonyabbá, a képesség fejleszthetővé válik.

Koncepciójával azonosulva, a rendszerezési és logikai művelési képességek rendszerét átvéve, abból néhány műveletet kiemelve, fejlesztésének lehetőségeit keressük az óvodai oktatás anyagában, közelebbről az ének-zenében, az irodalomban és a környezetismeretben.

Néhány vonással felrajzoljuk, ezzel bizonyítani kívánjuk a rendszerezési műveletek végezhetőségét az óvodai ének-zene anyagán.

Viszonyítás

/Élénekeljük az "Árktól ugrott a szúnyog..." kezdetű dalt, utána a "Mackó brummog"-ot./

Kiről, miről énekeltünk?

- Melyik dalban szerepel nagyobb állat? Melyikben kisebb?
- Melyik dalt énekeltük gyorsabban? /Lassabban?/
- Melyiket hangosabban? /Halkabban?/
- Melyik dal szomorú a kettő közül? Melyik vidám?
- Melyiket énekeltük elgondolkozva? Melyiket frissebben?

Megkülönböztetés

Játsszuk el a "Mackó, mackó ugorjál" kezdetű dalos játékot. Énekeltük el még egyszer a "Mackó brummog" címűt!

- Melyik a hosszabb? Melyik a rövidebb?
- Melyiket énekeltük egyszer? Melyiket többször?
- Melyiket énekeltük előbb, melyiket később?
- Melyiket énekeltük ülve?
- Melyikre mozgottunk?

Halmazképzés

- Ki tud olyan dalokat, amelyek szúnyogokról szólnak?
- Ki tud olyanokat, amelyek mackókról?
- Ki tud állatokról énekelni?
- És növényekről?
- Ki tud olyat, ahol állat és növény is szerepel?
- Ki tudja, mi a dal?
- Mi az énekes játék? És a mondóka?

A logikai képesség egyes műveletei az ének-zene anyagán

Feltételképzés

- Egyszerű:
- Mikor énekelünk az óvodában?

Mikor énekelünk tavaszi dalt?

Mikor dalolunk a télről?

- Feltételképzés kapcsolatképzéssel:

Milyen időjárásban énekelünk és játszunk az udvaron dalos játékokat?

Ha télen jó az idő, énekelünk dalos játékokat?

Milyen játékokat játszhatunk az udvaron tavasszal és ősszel, ha jó az idő?

- Kétszeres kapcsolatképzéssel:

Ha télen szép az idő, akkor játszhatunk dalosjátékokat is?

Ha télen szép az idő, akkor pancsolhatunk a medencében vagy fürödhethetünk?

Ha télen nagy a hó, akkor mivel játszhatunk?

- Tagadással:

Itt most másfajta megközelítést villantunk fel.

A gyermekek elénekelik a "Háp, háp, háp..." kezdetű dalt.

/Ének az óvodában 264. lap/

Milyenek a kacsák, ha se enni, se inni nem kapnak?

Milyen a boci, ha nem kap enni?

Ha a kacsák se nem szomjasak, se nem éhesek, akkor hogy érzik magukat?

- Választással:

A dalanyag azonos.

Kérdésvariációk:

Ha a kacsák vagy enni vagy inni nem kapnak, akkor hogyan érzik magukat?

Ha vagy a szomorú kacsát, bocit vagy a vidám kakast választhatnád játszótársadnak, akkor hogyan cselekednél?

Kapcsolatképzés

- Kapcsolás:

Melyik állat hápogott és melyik rőfögött a dalban?

Volt olyan állat, amelyik bégetett és olyan, amelyik bugott?

Melyik kacsá hápogott, az éhes vagy a szomjas?

Vajon miért volt szomorú a boci, éhes volt vagy szomjas?

Ha két állatot kérhetnél, - a tyukot és a kakast vagy a kacsát és a disznót választanád?

- Választás:

Neked a boci vagy a kakas tetszik?

- Ált. következtetés:

Miért hápognak tehát a kacsák? Miért bög a boci?

A fenti példák, amelyekhez számos hasonlót össze lehet állítani, azt mutatják, hogy az ének-zenei nevelés anyagából kiindulva könnyedén megtehetjük, hogy képességfejlesztő rendszerési és logikai műveletet végeztetünk a gyermekkel.

Véleményünk szerint ehhez az alábbi feltételek szükségesek:

1. Élményből, tapasztalatból kell kiindulni.
2. A szemléletesség elvét nem szabad feladni.
3. Kisebb csoportokkal kell dolgozni, mint a jelenlegi óvodai csoportok. /Kb. 1/3-ad részét tételezzük fel optimálisnak./
4. A műveletek végzését játékosná kell tenni, megkedveltetni a gyermekkel.

Gyakorlattá tételétől a képességfejlesztésen, a nyelvi eredményeken túl azt is el lehet várni, hogy a gyermek figyelmét intenzívebben irányítjuk a szakanyagra: pl. a dalszövegre, a

ritmusra, a "hangosra", a "halkra", a "gyorsra", a "lassura" stb.

Felmerülhet "az egész mondatos felelés" problematikája. A helyeslés vagy kifogásolás a kommunikatív szituáció függvénye.

A gyakorlatban sokszor találkozhatunk azzal a - pedagógusokban fellelhető negatív - beidegződéssel, hogy a helyzettől függetlenül egészmondatos választ kérnek. Ez a követelmény - elvileg - a multé. Jelen műveleteknél azonban fel kell az effajta ismétlésre, utánmondásra szólítani a gyermekeket, mert ezzel tanulnak. Ettől az ismétléstől a műveletek interiorizálódását is reméljük.

3. A rendszerezési és a logikai képesség néhány műveletének fejlesztési lehetősége irodalmi művek alapján

/Alább a rendszerezési képesség fejleszthetőségét mutatjuk be a népmeséken/

A három pillangó

Cselekménye: a sárga, a fehér, meg a piros pillangó megázott, de hiába kéredzkednek be a sárga tulipán, majd a fehér liliom kelyhébe, a saját színűt igen, de a nem azonos vendéget nem akarják beengedni. A pillangók kitartanak egymás mellett, míg a Nap fel nem szárítja ázott szárnyukat.

Mondanivalója a testvéri szeretet, a szolidaritás köré tömörül.

Rövid, egy szálon futó mese.

A gyerekek kedvelik. Kiscsoportosnak is ajánlható.

A Szöveggyűjtemény hozza.

Viszonyítás

/Beszélgetésvázlat. A meséről többszöri ismétlés után, változatos szemléltetést feltételezve, megközelítően az alábbiak szerint lehetne beszélgetni./

Az első lépés a kezdeményezés után, /pl. stilizált képekkel, bábokkal stb./ ha a gyermekek érdeklődését az óvónő felkeltette, magához vonzotta őket, beszélgetés indulhatna.

Pl.: - Ki látott már hasonló pillangót?

- Milyen évszakban? Hol?

- Milyen színű volt?

- MIBEN HASONLITANAK EGYMÁSRA?

- MIBEN TÉRNEK EL EGYMÁSTÓL?

- Milyen virágokat szerettek?

- Milyen színűek?

- Milyen magasak?

- Milyen a kelyhük?

- Milyen az illatuk? stb.

- MIBEN HASONLITANAK EGYMÁSRA?

- MIBEN TÉRNEK EL?

A mese cselekményének rövid felidézése után /egyenként sorolva a színes pillangókat:/

- Hogyan viselkedett a sárga /fehér, piros/ pillangó?

- Helyesnek tartod, hogy nem hagyta el a testvérét?

- Kölcsönös volt /viszonozták stb./ a szeretetük?
- MIBEN HASONLITOTTAK EGYMÁSRA A MESEBELI PILLANGÓK?
- MIBEN HASONLITOTTAK EGYMÁSRA A MESEBELI VIRÁGOK?
- Ha eljászanánk a mesét, / középső csoporttól ajánlható a dramatizálás/ mi szeretnél lenni? Miért?
- Ha te lennél a sárga tulipán, /a fehér liliom,/ ugyanugy viselkednél, mint az a mesebeli?
- AZONOSAN? ELTÉRŐEN? stb.

Megkülönböztetés

Egy másik alkalommal, szintén többszöri mesemondás után következhetnék egy más témájú beszélgetés.

- Mennyiségi

- Hány pillangóról szólt a mese?
- Hány sárga pillangó ázott meg? Hány fehér, piros?
- Hány virághoz kéredzkedtek be a pillangók?
- Hány sárga tulipántól kértek bebocsátást?
- Hány fehér liliomot kérleltek?
- Milyen színű virághoz mehettek volna még el?
- Milyen piros virágokat ismertek? stb.

- Időbeli

Mitől szoktunk megázni?

Mitől áztak meg a pillangók?

Mikor esett az eső? Mikor áztak meg a pillangók?

Mi a helyes sorrend? Pl. Ázás, napsütés, eső, száradás

/Lehetne játszani az időbeli sorrenddel. Pl. kiosztani a fogalmakat, bekötött szemmel a helyes sorrendbe állítani. Aki elvétí, zálogot ad. stb./

- Térbeli

Ismét többszöri játékos feldolgozás után, szemléltetéssel, kezdeményezéssel indulhatna.

- Hol nőnek a virágok, a tulipán, a liliom?

- Alacsonyabbak vagy magasabbak a fáknál? A bokroknál?

- Hová száll a pillangó pihenni?

- Mikor száll magasabbra? /Ha virágra, bokorra, fára száll?/

Evvel is lehet, ajánlatos játszani.

Például:

Három gyerek pillangó lehet. Beszélgessen egymással az apró virágon ülő, a virágzó bokron, a virágzó fán ülő arról, hogy OTT /lent, magasan, a legmagasabban,/ milyen a virágpor, mit látni, milyen a széljárás, a kilátás stb. Lehet 3-3-3 gyermek is. A legtöbbet "látó" jutalmat kaphat.

Halmazképzés

- Egyesítés

Meseismétléssel indulhatunk.

- Milyen színű krétát kérnél, ha lerajzolnád a mese szereplőit? /Milyen színest, festéket stb./

Melyik szereplőhöz használnál piros színt?

Melyik szereplő lenne sárga?

Melyik színből fogyna el a legkevesebb? Miért?

- Felosztás

/Meseismétlés után/

- Ki viselkedett a mesében testvériesen és ki volt irigy?

- Kiket szerettél meg a mesében, kikkel nem barátkoznál szívesen?

- Ki tett mindenkivel jót azzal, hogy megszáritotta a szárnyukat?

- Kinek adnád, ha kiosztanád a barátság és testvériség díját? Stb.

- Definiálás

- Milyen a jó testvér?

- Milyenek az irigyek? Stb.

/Alább a logikai képesség néhány műveletének kialakítását mutatjuk be, ugyancsak a népmeséken/

- Feltételképzés

- Egyszerű /Meseismétlés után/

Pl.: - Mi történik a pillangókkal, ha esik az eső és nem tudnak elbújni?

- Mi történik, ha a fehér liliom beengedi őket?

- Mi történik, ha csak a sárga tulipán engedi be őket?

- Mi történik, ha megkérnek egy piros rózsát? Stb.

- Kapcsolatképzéssel

- Mi történik, ha a sárga tulipán beengedi a sárga pillangót és a többi nem? Ha a sárga bement volna?

- Mi történik, ha a sárga beengedi a sárgát, a fehér a fehérret, de a pirosat egyik sem? Stb.

- Tagadással

- Mi történik akkor, ha se a sárgát, se a fehérret nem engedik be? Ha se a fehérret, se a pirosat? Stb.

- Választással

- Mi van, ha vagy a sárga vagy a fehér pillangó megbúvók a felkinált kehelyben?

- Mi van, ha vagy a pirosat vagy a fehérret beengedik?

Kapcsolatképzés

- Kapcsolás

/Például ki tudná folytatni? - Műszaki hiba van a telefonkészülékben./

- Beborult az ég, és...

- Beborult az ég, közeledett a vihar és...

- A zápor már megeredt, és...

- A zápor már megeredt, egyre vizesebbek lettek, és... stb./

- Választás

/Pl.: Ki folytatná?/

A pillangók azt mondták a sárga tulipánnak:

vagy bemehetünk mindhárman, vagy...

A pillangók azt mondták a fehér liliomnak:

vagy bemehetünk mindhárman, vagy...

Általános következtetés

Pl.: Ki fejezné be a gondolatomat?

- Aki nem engedi be az eső elől menekülőket, az...

- A sárga tulipán nem engedte be az eső elől menekülő fehér pillangót, ezért ő...

- A fehér liliom nem engedte be a sárga és a piros pillangót, ezért ő...

- Aki segít másokon, az...

- A Nap, mikor megkérték, megszáritotta a pillangók szárnyát, tehát ő...

Megjegyzések:

1. A mesét kiscsoportosoknak is lehet mondani, de a fenti kérdésekre inkább csak az 5-6 évesektől várható helyes válasz.

2. A fentiekben kérdés-felelettel; mondatbefejezéssel dolgoztunk. Lehet természetesen másképpen is. Pl.: dramatizálva. /Szituációs szerepjáték: Beszélgessen a piros pillangó a fehér liliommal arról, miért nem engedi be?/

Ismét a rendszerezési képesség egyes műveleteinek kialakíthatóságát bizonyítjuk magyar népmesén

A prűcsök krajcárkája

/Feldolgozta Benedek Elek/

Cselekménye: Egy kis prűcsök egyszer talált egy krajcárt.

Örömében mindenkinek elciripelte. Egy obsitos katona nyakon csipte és elvette tőle. Ezután a szegény kisémmizett már csak a bánatát adhatta mások tudtára.

Viszonyítás

Mekkora egy prűcsök? "Ki" a kisebb?

Miben hasonlítottak egymáshoz, ha mindkettőjüknek fontos volt az egy krajcár?

Ki kereshet könnyebben pénzt, egy katona? Egy tücsök?

Megkülönböztetés

- Hány krajcárt talált a prűcsök:

Hányat vett el tőle a katona?

Hány maradt a prűcsöknek?

Mennyi lett a katonának?

- Ki találta meg a krajcárt? Kié lett a krajcár? Ki vásárolhatott magának? Ki lett teljesen pénztelen?

Stb.

Halmazképzés

Kik a mese szereplői? Szegények vagy gazdagok voltak?
Hány szegény szerepel a mesében? Gazdag lett-e az obsitos
katona az egy krajcártól? Kik voltak régen, abban az időben
gazdagok? Kik tartoztak a szegények közé?

Logikai képességfejlesztési lehetőségek, ugyanott

Feltételképzés

- Egyszerű:

Mit tett volna a tücsök, ha az övé marad a krajcár?
Mit tett volna a katona a prűcsökkel, ha sok pénze van?
Mi történt volna, ha találkoznak, de a tücsök nem talál
pénzt és a katona sem gazdag?
Mi történt volna, ha vagy a katona vagy a prűcsök sok
pénzt talált volna? Stb.

Kapcsolatképzés

/Pl.: Folytatással.../

Ha valaki szegény és talál egy krajcárt, akkor az...
Ha valaki gazdag és talál egy krajcárt, akkor az...
A szegény katona vagy elvette a prűcsök krajcárkáját vagy...

Általános következtetés

A prűcsök talált egy krajcárt, tehát...
Az obsitos katonának nem volt pénze, ezért ő...
A katona erősebb, mint egy tücsök, ezért ő...
A tücsök gyengébb, mint a katona, tehát...
Nem helyes, hogy aki erősebb, az...
Nem jó, hogy aki gyengébb, az... stb.

/A rendszerezési képesség egyes műveletei egy harmadik népmesén/

A csillagszemű juhász

Cselekménye: A juhász nem alázkodik meg a király előtt.

Ezért bűnhődnie kell: a fehér medve börtönébe, a vadsündisznók tömlőcébe, majd száz éles kasza közé dobják, de mindenhol megmenekül. A király ekkor megpróbálja megvesztegetni: ezüstdőt, aranyvárat, gyémánt tavat ígér neki. Ez se használ, a juhász győz, feleségül veheti a királykisasszonyt.

Viszonyítás /Kérdés-felelettel/

Ki volt idősebb, ki fiatalabb? Ki volt szegény, ki gazdag közülük? Ki volt az állhatatosabb? stb.

Miben különbözik egy medve és egy vadsündisznó? Miben hasonlítottak egymáshoz a mesében?

Miben hasonlítottak egymáshoz a király ígért ajándékai?

Miben tértek el egymástól?

Megkülönböztetés

- Mennyiségi

Melyik tömlőben volt több állat? A fehér medvében vagy a vadsündisznókéban?

Melyik veszély nagyobb a másiknál? Egy medve? Sok sündisznó? Száz éles kasza?

Melyik értékesebb? Az ezüst? Az arany? A gyémánt?

Melyik ajándék értékesebb? Stb.

- Időbeli

Milyen bünt követett el a király szerint a juhász? Mi volt a büntetése? Mi a szokásos sorrend? Bűn - büntetés; Büntetés - bűn?

- Halmazképzés

Kik segítettek a juhásznak, hogy megmeneküljön?

Kik segítettek a királynak, hogy büntesse a juhászt?

Kik voltak a kedves, jó szereplők? Kik voltak a rosszak?

Mi volt a büntetés? Milyen ajándékokat ígért a király?

- Definiálás

Hogy viselkedett a jogtalanul büntetett juhász a tömlőcben?

Hogy viselkednél te az ő helyében? Általában hogyan viseli el az ember a jogtalan büntetést?

El lehetett téríteni a juhászt a szándékától a különböző ajándékokkal? Te mit tettél volna az ő helyében? Megváltoztatja egy becsületes ember ejándékért a szándékát? Stb.

/A logikai képességek egyes műveleteinek kialakíthatósága az adott mese alapján/

Feltételképzés

- Egyszerű

Mi történik, ha a medve felfalja a juhászt?

Mi történik, ha a vadsüdisznók halálra szurkálják a juhászt?

Mi lett volna, ha elfogadja az ezüsterdőt?

Kapcsolatképzéssel

Mi történik, ha a juhász elfogadja az ezüsterdőt vagy az aranyvárat?

Tagadással

Ha a medve nem pusztítja el, akkor még mással büntetheti őt a király? Ha a vadsündisznó nem /sem/, akkor még mással büntethették?

Választással

Ha a juhász elfogadja az ezüsterdőt vagy az aranyvárat, a király megbocsát?

Kapcsolatképzés

Ha sem a fehér medve nem eszi meg, sem a sündisznók nem szurkálják halálra, akkor mi történik a juhással? Mit csinál a király?

Ha vagy a büntetés vagy a megvesztegetés segít, mit tesz a király? Stb.

Általános következtetés

A juhász csak akkor mondta a királynak, hogy egészségére, ha neki adta a lányát. A király nekiadta a lányát. Mi történt /tehát/?

Vagy: a juhász megígérte, hogy megkapja a lányt, a király egészségére kívánja. Megkapta a lányt. Mi történt ennek következtében?

A fentiekben egy kiscsoportosnak adható, továbbá egy középső, majd nagycsoportosnak ajánlott mesére tekintettünk rá, különböző, a rendszerezési és logikai képességfejlesztés néhány aspektusából.

Vezérlő elvünk az, hogy az általános nevelési célok, feladatok elérését, végzését dominánsnak tartjuk; hogy az irodalmi mű egészének értékeit kívánjuk mélyíteni; hogy a kérdések feltevésénél,

a feladatok adásánál a korosztály feltehető lehetőségeit vesszük figyelembe. Az áttekinthetőség kedvéért azonban néhol globálisabban fogalmaztunk.

Igy rá tudtunk mutatni néhány lehetőségre, amit az adott műveleti képességek fejlesztésénél a választott /az óvodákban gyakran elhangzó /mese, annak nyelvi anyaga kínálhat. Nem törekedtünk teljességre, csupán a példák bemutatására. Az adott szempontú elemzések tovább mélyíthetők és szélesíthetők.

A külföldi népmesékből is csak néhány variációt mutatunk be.

- Az öt kismacska

Lett népmese.

Kiscsoportosoknak /középsősnek, nagycsoportosoknak is/ ajánlott.

Cselekménye: Öt kismacska elindult az erdőbe fát vágni
Ám csak estére értek oda, amikor már semmit
se láttak. Rájöttek, hogy este kell ahhoz
elindulni, hogy reggelre odaérjenek.
Ekkor meg azt vették észre, hogy otthon felejtették a baltájukat.
Ismét haza kellett menniük, csak ezután sikerült a favágás.

/ A rendszerezési képességek néhány művelete/

Viszonyítás

Mikor lehet jól látni az erdőben? Reggel vagy este?

Miben hasonlít a reggel végzett munka a délihez?

Miben tér el tőle?

Megkülönböztetés

Mennyit mentek a cicák, amíg az erdőbe értek?

Mennyit mentek másodszorra?

Meddig tartott az utuk hazafelé, amikor a baltáért szaladtak el?

Ha összehasonlítjuk az első, a második és a harmadik utat, mit találunk: több, kevesebb vagy ugyanannyi ideig tartott?

Ha az ut az erdőbe reggeltől estig tartott, meddig tartott hazafelé?

Amikor az ut estétől reggelig tartott, mennyi ideig mentek visszafelé?

Közel laktak a cicák az erdőhöz vagy távol?

Messze volt az erdő az otthonuktól vagy nem?

Halmazképzés

Hány cica ment az erdőbe? Hány tért vissza? Mennyi ment haza a baltáért?

Milyen szerszámok szükségesek a favágáshoz?

/A logikai képesség néhány művelete u. o./

Feltételképzés

- Ha a cicák gyorsabban mentek volna, akkor hosszabb vagy rövidebb idő alatt érnek az erdőbe?

Ha a cicák gyorsabban mentek volna és még sütött volna a Nap, kivágták volna a fát?

Ha világosban értek volna oda, és lett volna náluk balta, kivághatták volna azonnal a fát?

Ha világosban értek oda és nem vittek baltát, akkor kivághatták?

Ha sötétben értek oda és lett volna baltájuk, akkor mit csináltak volna?

- Ha se világosság nem volt, se balta, akkor mit tehettek?

- Szerszám nélkül nem lehet rendesen dolgozni. A cicák nem vittek szerszámot magukkal, Mi következik ebből? Miért nem tudták tehát kivágni a fát?

- A hattyú, a csuka meg a rák

Orosz népmese. Középső csoporttól ajánlott.

Cselekménye: A kiscsikó elment játszani és nem húzta tovább a kocsit. A csuka, a rák, meg a hattyú igyekezett segíteni, de mindnyájan másfelé húzták a kocsit. Így nem sikerülhetett a terv. Végül a kiscsikó visszatért és haza vitte a kocsit.

/A rendszerezési képességet fejlesztő néhány kérdés/

Ki került bajba a mesében? Kik igyekeztek segíteni rajta?

Miben hasonlítottak egymáshoz a hattyu, a csuka, meg a rák?

Miben különböztek egymástól?

Melyik állat a legerősebb: a ló, a hattyu, a csuka vagy a rák?

Melyik húzta először a kocsit?

Kik akarták kihúzni a kocsit a bajból?

A három segítőkész állat közül melyik szefette volna hátrafelé húzni a kocsit? Melyik felfelé? Melyik előre?

Hány állat akarta összesen előre húzni? Hány hátra? Hány felfelé?

Hány vízben élő állatról szól a mese? Hányan tudnak közülük repülni?

Ha előre és hátra egyforma erővel húznak /tolnak/ egy kocsit, merre mozdul?

Merre kell két embernek húzni egy nehéz kocsit, hogy az megmozduljon? Merre kell három embernek húznia, hogy előre menjen?

Merre kellett volna mindhárom állatnak húzni a kocsit, hogy meginduljon?

/A logikai képességek fejlesztését célzó néhány
kérdés/

Feltételképzés

Ha hárman háromfelé húzzák a kocsit, akkor elindul-e
vagy se?

Ha csak a csuka húzta volna és nem várja a többieket, elin-
dult volna-e a szekér? Merre?

Ha a rák húzta volna és se a hattyu, se a csuka nem segít,
merre indult volna el a szekér?

Ha se a rák, se a csuka nem segít, a hattyunak sikerül a
terve, merre mozdult volna el a szekér?

Kapcsolatképzés

Mi történt a kis kocsival, amikor a csikó elszaladt?

Kire vártak az állatok, amikor se a csuka, se a rák nem tudta
elmozdítani a szekeret?

Mi történt, amikor a hattyu is húzta, a csuka is, meg a rák is?

Mi történhetett volna, ha vagy a csuka vagy a rák vagy a hattyu
húzza?

Mi történt volna, ha a rák és vagy a hattyu vagy a csuka
húzza?

Mi viszi jobban előre a kocsit, ha hárman különböző irányba
húzzák, vagy ha senki se nyúl hozzá?

Általános következtetések

Mi következett abból, hogy hárman háromfelé húzták a szekeret?

Miért nem indult el a kocsi?

Miképpen jutott végül haza?

- A béka-királykisasszony

Francia népmese nagycsoportosoknak.

Cselekménye: Az öreg király aszerint osztja fel a vagyonát a három fia között, hogy ki hozza el a legszebb selymet, kiskutyát és királykisasszonyt. A legkisebb királyfi szorultságában megígéri egy békának, hogy feleségül veszi. A béka segít a próbáknál, majd királykisasszonnyá változik. Övék lesz az ország, nagy lakodalmat tartanak.

/A rendszerezési képesség egyes műveleti lehetőségei - kérdések alapján/

Viszonyítás

- Milyen egy béka külseje? Milyen lehet egy gyönyörű királykisasszony?

Hogyan él egy béka? Egy királykisasszony?

Milyen megsimogatni egy békát? Egy királylányt?

- Megszerette-e a béka a királyfit? Szerette-e királykisasszony korában?

A békát segítő tündér azt mondta, legyen mindig engedelmes és udvarias. Engedelmes volt-e a béka? Jó feleség lett-e?

Udvarias volt-e a béka a mosó asszonyokkal? Kedves, megértő királyné lett-e belőle?

Megkülönböztetés

- Hány próbát kellett a királyfinak kiállni?

Hányat sikerült a legkisebbnek? Hányszor próbálkozott a legnagyobb? A középső?

- Mit kerestek először? Másodszor? Harmadszor?

Mi volt az első, a második, a harmadik próba? Melyik volt az utolsó?

- Hol adta meg az öreg király a feladatokat? Hova jutott el a kis királyfi estére? Hol éjszakázott? Hová tért meg a leggyönyörűbb selyemmel?

Halmazképzés

- Kit szerettél meg a mesében? /Miért?/

Kit sajnálsz? /Miért/

Kik Segitettek a kicsi királyfinak? Kik nem akarták, hogy ő győzzön?

Melyik csoportba tartozik az öreg király?

Ki győzött a mesében? Milyen tulajdonságáért érdemelte ki ezt a nagy jutalmat?

/A logikai képesség néhány művelete u.o./

Feltételképzés

- Mi volt a feltétele annak, hogy az egyik királyfi elnyerje az országot? Mi volt a második? Stb.

- Hogyan döntött volna a király, ha a nagyobbik fiu a legszebb selymet, a középső a legszebb kiskutyát, a legkisebb a legszebb királykisasszonyt hozza?

Ha a nagyobbik nem hoz semmit, a középső a legszebb kiskutyát, a legkisebb a legszebb királykisasszonyt hozza, hogyan oszthatta volna fel a király az országot?

- Ha sem a nagyobbik, sem a középső, sem a kisebbik nem állja ki a próbát, mit tett volna a király?

Ha nem a legkisebb hozza mindenből a legszebbet, mit kapott volna?

- Ha vagy a legnagyobb vagy a középső vagy a legkisebb királyfi hozza a legszebb kiskutyát, kié lett volna az ország második harmadrésze?

Kapcsolatképzés

/Egészítsd ki a mondatot!/
A kicsi királyfi hozta a legszebb selymet, és az ország

első harmadát is...

A középső és a legnagyobb királyfi nem hozott szép selymet és jutalmat sem...

A király, amikor próba elé állította a fiait, előre tudta, hogy az új király csak...

Általános következtetés

A kis királyfi kiállta az első próbát. Mi következett ebből?

A kicsi királyfi hozta a legszebb kiskutyát, mit kapott ezért?

Ki lett tehát a győztes? Mit kapott tehát jutalmul a győztes?

Egyes kérdéscsoportokat apróbb részletekre is lehet bontani.

Itt csak a legfőbb megközelítéseket jelezzük, azt, hogy a különböző műveletek alkalmazhatók mesék kapcsán az 5-6 évesek között.

Vizsgáljuk meg, alkalmasak-e a gyermekversek arra, hogy egyes műveleti képességeket /konkrétan a rendszerezési és a logikaiakat/ fejlesszük?

Weöres Sándor: A kutya-tár

Harap-utca három alatt	Husz forintért tarka kutya,
Megnyilott a kutya-tár.	Tízért fehér kutya jár,
Sippal-dobbal megnyitotta	Törzs-vevőknek öt forintért
Kutyafülű Aladár.	Kapható a kutya már.
Kutya-tár! Kutya-tár!	Kutya-tár! Kutya-tár!
Kutyafülű Aladár!	Kutyafülű Aladár!

/A rendszerezési képesség egyes műveletei - kérdések alapján/

Viszonyítás

Milyen utcaneveket ismertek? Ki hallott már Nyávog utcáról vagy Béget utcáról? Ki tudna még ilyen mulatságos utcaneveket kitalálni?

Mi a különbség a Harap utca elnevezés és a valódi utcanevek között?

Megkülönböztetés

- Ki látott már ruhatárat? Hol? Mennyi kabát lógott benne?
- Ha a mi öltözőnket nézzük, mikor van ott sok kabát? Mikor kevés?
- Milyennek képzelitek a kutyatárat? Mennyi kutya lehet benne? Hol ülnek a kutyák?
- Ki nyitotta meg a kutyatárat a versben? Hol volt ez a kiállításnak is nevezhető kutyatár? Te is elmennél megnézni, ha lehetne? Meddig maradnál ott? Mikor jönnél el onnan? Stb.
- Ki hallott már kutyakiállításról? Ki látott már ilyet? Stb.
- Ki látott autóvásárt? Miben különbözik az autóvásár a kutyavásártól? Ki látott más vásárt? Stb.

Halmazképzés

Kik azok az állandó vevők az üzletben? Kik a törzsvevők?
Miért kapják a versben a törzsvevők olcsóbban a kutyákat?
Hol vásárol anyukád? Ő ott törzsvevő? Mindenki törzsvevő
abban a boltban? Jártatok már a Centrum Áruházban? Törzs-
vevők vagytok ott? Ki ott a törzsvevő? Hallott már valaki
visszatérítésről? Ez olcsóbbá teszi a vásárlást?

/A logikai képesség néhány művelete/

Feltételképzés

Mit csinálsz egy játékkiállításon? Mit tehettek, ha játék-
boltba mentek?

Ha a játékboltba mentek és jó voltál, kapsz-e új játékot?

Ha áruházba mentek, ahol játékok is vannak, de te rossz vol-
tál, kapsz-e játékot?

Ha elmennél a kutyatárba és lenne pénzed, milyen kutyát vennél?

Ha elmennél a kutyatárba és nem lenne pénzed, mit csinálnál?

Ha megkérdeznék, hogy vagy kutyatárba mész vagy játékboltba,
mit válaszolnál? Ha játékboltba mehetnél, de kutyatárba nem,
örülnél vagy sirnál?

Kapcsolatképzés

Mikor /hogyan/ nyílt meg a kutyatár?

- Milyen színű kutyát vehetnél a kutyatárban, ha sok pénzed
lenne?

Milyen kutya marad, ha elfogy a tarka kutya? Milyen marad,
ha elfogy a fehér kutya? Ha se fehér, se tarka kutya nincs
már, akkor mi marad?

Milyen kutyát vehet /a vers szerint/ az, akinek van húsz forintja?

Milyet vehet, akinek 10 forintja van? Ki kap tehát 5 forintért kutyát?

Miért olyan vicces ez a vers?

Tekintsünk rá ugyanigy egy másik kiváló Weöres versre!
Ugyanazt tapasztaljuk, amit az előzőnél: alkalmas egyes művelési képességek fejlesztésére, egyben lehetséges a mű mélyebb megértése, elsajátítása is.

Weöres Sándor: Buba éneke

Ó ha cinke volnék,	Ó ha szellő volnék,
Útra kelnék,	Mindig fujnék,
Hömpölygő sugárban	Minden bő kabátba
Énekelnék -	Belebujnék -
Minden este	Nyári éjen,
Morzsára, buzára	Fehér holdsütésen
Visszaszállnék	Elcsitulnék
Anyám ablakára.	Jó anyám ölében.

Ó ha csillag volnék
Kerek égen,
Csorogna a földre
Sárga fényem -
Jaj, de onnan
Vissza sose járnék,
Anyám nélkül
Mindig sirdogálnék.

/A rendszerezési képesség egyes műveletei/

Viszonyítás

Mi változna, ha cinke volnál? Lenne-e lábad? Lenne-e szárnyad? Lenne-e kezed? Mi a fő különbség a madár és az ember között?

Miben hasonlítasz a versben szereplő cinkéhez?

Milyen lenne az életed, ha szellő lehetnél? - Ha csillag?

Megkülönböztetés

Melyik nagyobb, a cinke vagy a csillag? A látszat is ezt mutatja?

Mi jut el messzebbre, a cinke vagy a szellő? A szellő vagy a csillag? A cinke vagy a csillag? Melyik gyorsabb?

Halmazképzés

Mi az a versben, ami visszatért az édesanyjához? Mi nem tud visszamenni? Te melyik csoportba szeretnél tartozni: a cinke-szellő vagy a csillag csoportjához?

Épukád jár-e az ő anyukájához? Melyik csoporthoz tartozik? Anyukád? Stb.

/A logikai képesség néhány művelete/

Feltételképzés

Mit csinálnál legszívesebben, ha cinke volnál? Mit tennél ha szellő volnál? Mit tesz a csillag a versben, ha nem jut el anyukájához?

Ha te nem tudnál este haza menni anyukádhoz, mit tennél?

Ha nem anyukád jönne érted este, akkor kit várhatnál?

Ha se apukád, se anyukád nem tudna érted jönni, akkor ki?

Ha se apukád, se anyukád, se nagymamád... akkor ki? Stb.

Kapcsolatképzés

Mikor megy haza a gyerek az óvodából? Melyik gyerek megy haza ebéd előtt? Melyik gyerek megy haza délután? Kiért jönnek általában legutoljára?

Általános következtetés

Miért járhatott a versben vissza a cinke édesanyjához?

Miért járhatott a szellő? Miért nem tudott tehát a csillag visszajárni?

A fenti kérdések töredékesek, csak jelzései annak, hogy a gyermekvers is megvilágítható a különböző, adott aspektusból. Sorrendiségüket semmiképpen se a fentiek szerint kell meghatározni, hanem olyan hangulati atmoszférát kell teremteni, amelyben könnyedén lehet mozogni: egy-egy témától elszakadni, a másikat pedig megközelíteni. A kérdések feladása lehetetlen egy foglalkozáson!

Megvalósíthatóságuk az alábbiakon múlik:

- az óvónőnek jól kell ismernie a célt, a feladatot, magasfokú kérdéskulturával kell rendelkeznie;
- fel kell tudnia kelteni a gyermekek kedvét az ilyenfajta "játékokhoz",

- a verset többszöri /különböző aspektusú/ ismétlés után lehet a fenti műveletek szempontjából megközelíteni;
- meghatározó jellegű lehet a szemléltetés mikéntje és színvonala;
- a kérdéscsoportokat kisebb adagokban /mélyebben kidolgozottan/ szabad a gyermekek elé vinni;
- feltételezzük továbbá, hogy csak szűkebb csoport /nem 35-40 fő/ alkalmas az ilyenfajta részletes "verselemzésre".

4. A rendszerezési és a logikai képesség néhány műveletének fejlesztési lehetőségei a környezetismeret anyaga alapján

A Környezetismeret foglalkozása egyes kérdései /pl. a közlekedés/ viszonylag gazdag kidolgozásban állanak az óvónő rendelkezésére.

Másokat az óvónő saját elképzelései szerint visz foglalkozásra.

A "Környezetismeret az óvodában" című részletes utmutató bőségesen /mintegy 80 lapon/ szól a környezetismeret funkciójáról, a foglalkozásokról, a motivációról, a módszerekről, az eszközökről, alább korcsoportokra bontja a foglalkozásokat és itt már tematikus magyarázatot is ad.

Például nagycsoportban:

"A család témakörnek a nagycsoportban is megvan az érzelmeket erősítő feladata. Emellett alakuljon képzeletük a családról, mint összetartozó egységről. Legalább három foglalkozásra feltétlenül szükség van e témakörben. A gyerekek

kérjenek otthon családi fényképet /házi feladat/, hozzák be az óvodába.

Az I. foglalkozáson a fényképről induljon meg a beszélgetés: Kik élnek a családban? Kik a testvérek?..."

"... 2. foglalkozásként látogassák meg egyik gyermek édesapját vagy édesanyját a munkahelyén. Figyeljék meg, mit dolgozik.

A 3. foglalkozáson vetítsük le és beszéljük meg az Ahogy növekedtünk diapozitív sorozatból a szülők munkájával foglalkozó részt..."

A szakemberek szerint az óvónők ezt az OPI kiadványt módszertani anyagként használják. Nagyon sok hasznos tapasztalatot merithetnek belőle. Számos részletet, foglalkozást teljesen kidolgozottan kaphatnak meg. Ennek előnyei és hátrányai is ismeretesek.

A kötet szerzője nem zárja ki a képességfejlesztést sem, az ezzel kapcsolatos feladatokat is körvonalazza.

Például:

"Ebben az évben ismerkednek a gyermekek a sertéssel. Természetes környezetben történt megfigyelés után vagy film bemutatása után látogassanak el húsboltba, ahol a húsféleségeket megfigyelhetik. Ezután szervezzünk olyan foglalkozást, amikor a háziállatok hasznáról szerzett ismereteket alkalmazzák a gyerekek. Az asztalokon összekeverve, halomban legyenek képek: sertéstől származó termékek, szalonna, kolbász, sonka és tehéntől származó termékek tej kannában, vaj, sajt, tejföl.

Az asztal egyik felén legyen egy sertés, a másik felén egy tehén. A gyerekek tegyék mindegyikhez a tőle származó terméket. 15-20 db kép lehet a halomban, egyesekből többet is közé tehetünk, minden gyerek hozzájusson képhez. A rakosgatás után tegyük fel a kérdést: van-e még valami, amit odatehetnénk az állatokhoz? Miért ez a két háziállat a leghasznosabb? Hogyan lesznek a kicsinyeik? Hogyan táplálják a gyerekeket?

Az újabb háziszárnyasok megismerése után kerüljön sor a rendszerező foglalkozásokra.

Csoportosítsák az állatokat környezetük szerint:

- ház körül élnek, vadon élnek - ház körül és vadon élnek.

Csoportosítsanak külső jegyek alapján:

- négylábúak /szőr fedí testüket, szájuk, fülük hasonlósága, kicsinyeik születnek/; "

Ez az idézet is azt mutatja, hogy az útmutató ad lehetőséget a képességfejlesztésre, a nyelvi nevelésre. Véleményünk szerint azonban, mindkét aspektusból rátekintve úgy tűnik, modernizálásra szorul.

Megjelent továbbá az Óvónők Modern Kiskönyvtárában a "Természetsarok, udvar, kert az óvodában" című, sok ötletet gazdagon kibontó munka is, 1976-ban.

Szintén 1976-os kiadású az Oktatásügyi Dolgozók Munkaügyi Kiskönyvtára sorozatban, a Pedagógus Szakszervezet és az Oktatásügyi Minisztérium ajánlásával megjelent "Közlekedésre nevelés az óvodában" című kiadvány.

Ez a munka is sokat segíthet az óvodai környezetismeret fontos részkérdésének feltárásában. Tudomásunk szerint az óvónők ismerik, használják. Mindhárom munka elég bőséges irodalomjegyzéket hoz, az óvónőnek bőséges lehetősége nyílik a tájékozódásra.

Véleményünk szerint a környezetismereti foglalkozás jelenlegi témái általában kiválóan alkalmasak az általunk alább vázolásra kerülő műveletek végzésére. Ezért nyúlunk éppen a közlekedési témához, mert a legidősebbek között tartjuk számon.

/Lehetőségek a rendszerezési képességek egyes műveleteinek kialakítására kérdés-felelettel/

Viszonyítás

Miben hasonlítanak egymásra a gépjárművek? /Az autó, a motor-kerékpár, az autóbusz vagy a teherautó?/

Miben különbözik az autóbusz a trolibusztól, a trolibusz a villamostól?

Miben különbözik a személyautó az autóbusztól?

Megkülönböztetés

Mi a helyes, nagyságszerinti sorrend? /Pl. Mikrobusz, személyautó, autóbusz?/

Melyik szállít több embert? A vonat? Az autóbusz? A villamos?

Melyik gyorsabb? A személyautó? A villamos? Az autóbusz?

Ha versenyeznének, melyik érne előbb célba? A kismotor? a kerékpár? A motorkerékpár?

Halmazképzés

Melyek a négykerekű járművek?

Melyek a kétkerekű járművek?

Melyik az a közlekedési eszköz, amely kétkerekű, de nem motor hajtja?

Mit nevezünk járműnek? Mit gépjárműnek?

/Azonos téma és műveletek, IGAZ-HAMIS állítással megközelítve/

A gyermekeknek nem mondjuk meg, melyik az igaz vagy a hamis, nekik kell kitalálniuk.

Viszonyítás

Pl.: Igaz:

- A személykocsi a férőhelyek számában is különbözik az autóbustól.
- A trolibusz üzemanyaga az elektromosság, az autóbuszé a benzin.
- A kerékpár és a motor közötti leglényegesebb különbség abban áll, van-e motorja vagy nincs.

Hamis:

- A villamos és a trolibusz között csak színben van különbség.
- Csak a mentőautó lehet fehér, más jármű nem.
- A kerékpárok színesek, a motorkerékpár mindig fekete.

Megkülönböztetés

Igaz:

- A vonat több embert szállíthat, mint az autóbusz.

- A gyorsvonat rövidebb idő alatt teszi meg az utat, mint a személyvonat.
- Ha egyszerre indulna el, párhuzamos sínen egy gyors és egy személyvonat, azonos idő alatt a gyorsvonat érne messzebb.

Hamis:

- A személyautóba több ember fér, mint az autóbuszba.
- A kerékpár gyorsabb, mint a motorkerékpár.
- Egy kerékpár tárolásához nagyobb hely kell, mint egy autóé-
hoz.

Halmazképzés

Igaz:

- A négykerekű járműveket általában benzin vagy elektromosság hajtja.
- A kétkerekű gépjárműveket általában benzin hajtja
- A kerékpár jármű, de nem gépjármű.

Hamis:

- A kék autóbuszokat villamosság hajtja, a barnákat benzin.
- A piros személyautók több benzint fogyasztanak, mint a
fehérek.
- A nagy személygépkocsikat férfiak, a kicsiket nők vezetik.

/Lehetőségek a logikai képességek egyes műveleteinek kialaki-
tására azonos témakörön belül/

Például: "Elromlott_a_telefon" játékkal:

Nem fejezzük be a mondatot, mert "elromlott a tele-
fon". Ki kell következtetni, mit akartunk mondani.

Feltételképzés

- Egyszerű

Ha piros a jelzőlámpa, akkor...

- Feltételképzés kapcsolatképzéssel

Ha zöld a jelzőlámpa, akkor óvatosan lelépek a járdáról és...

Ha sárga a jelzőlámpa, akkor utána vagy...

- Kétszeres kapcsolatképzéssel

Ha a jelző zöldet mutat, akkor a felnőttek és a gyerekek is...

Ha a jelző pirosat mutat, akkor se felnőtt, se gyerek...

Ha a jelzőlámpán sárga szint látok, akkor utána vagy
piros vagy...

- Tagadással

Ha se a jelző nem mutat se szabadot, se a rendőr nem int,
akkor...

Ha nem szabad az úttest, akkor...

- Választással:

Ha vagy a jelzőlámpa mutat zöldet vagy a rendőr int,...

Kapcsolatképzés

- Kapcsolás

Zöldet mutatott a lámpa és én...

Se kerékpáron nem mentem haza, se...

Apukám is értem jött, nagymamám is...

- Választás

Ma vagy gyalog megyünk haza vagy...

-_Általános_következtetés_

Balra néztem és láttam, hogy jön egy kocsis, ezért...

Sárgát mutatott a jelzőlámpa, tehát én már...

Feltételezzük, hogy ha 5-6 éves gyermek az általunk vázolt műveleteket megszereti, megtanulja, ez kihat egész gondolkodására, fejleszti beszédét is.

Amennyiben a/rendszerezési, logikai/műveleti képességek fejlesztését a fent vázoltak szerint, de teljesen alkotó módon felfogva, rá tudjuk építeni az óvodában megkedvelt anyagra, /pl. irodalom, környezetismeret, ének stb./ akkor ez várhatóan:

1. képességfejlesztést eredményez.
2. elmélyülést jelent az adott témában,
3. óriási előrelépést hoz a mondatstrukturák építésében, a szókincsfejlesztésben, a beszédkezdés, a beszéd bátorság alakításában, a beszédképesség és beszédkészség kibontásában, az egész beszédkultúra növelésében.

Magától értetődik, hogy az ilyesfajta kérdéseket csak megfelelő élmények után, a játékfeltételek biztosítása esetén, motivált gyermekekkel, kisebb, differenciált csoportokban, játékos formában lehet feladni.

Nagyon egyetértünk a szerzőkkel /Szende Aladár, Hernádi Sándor, Szépe György stb./, midőn Az anyanyelvi oktatás tantervi megújulásának irányelveiben megfogalmazzák: /a 29. lapon/

"Az óvoda azzal serkenti beszédre a gyermekeket, ha minél tervszerűbben részelteti tapasztalatokban, események átélésében, s az élményt beszélgetésre is felhasználja."

Hozzáfűzzük, nem csupán szabad, hanem indirekt módon irányított beszélgetésre is. Itt lehet szerepük a fentebb vázolt, tapintatos következetességgel partok közé terelt beszélgetéseknek, játékoknak.

Hozzáfűzzük, hogy ezeknek a beszélgetéseknek vonzó nevet is lehetne adni. Például: /O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások/

"A szónak párját kell adni.

- Nincs a szónak markolatja.
- Könnyű a szó, nehéz a só.
- Szép szónak nem szegik szárnya.
- Szép szó vasajtót nyit.
- Szóból ért az ember.
- Szóra kell szoktatni a gyermeket.
- Szó szót húz."

HARMADIK FEJEZET

A gondolkodás és a nyelvfejlesztés jelenlegi helyzete

Dolgozatunk első két fejezetében megkíséreltük felvázolni a gyermeki gondolkodás- és nyelvfejlesztés lehetőségeit.

Vizsgáltuk mit ír elő, mit kínál a Program.

Az óvodai ének, irodalom és a környezetismeret néhány témájának anyagát is számba vettük abból a szempontból, mennyire valósítható meg kereteiken belül az intenzívebb gondolkodás- és nyelvfejlesztés. Mindezek során azt tapasztaltuk, alkalmassak arra, hogy a képességeket, konkrétan a rendszerezési és logikai képességet fejlesszük segítségükkel.

Az óvodai élet minden területét megvizsgálván, egy nagyon fontos részkérdéshez jutottunk el.

Most visszatérünk az egészhez. Az óvoda gyakorlatában szeretnénk kitapintani, milyen a gondolkodásfejlesztés, az anyanyelvi nevelés.

A következőkben azokra a jegyzőkönyvekre támaszkodunk, amelyeket a Kecskeméti Óvónőképző Intézet 1981/82. tanévében az elsőéves - óvónői szakközépiskolát végzett - kiegészítő képzésben résztvevő hallgatók állítottak össze. Ezek az óvónők néhány éve működnek a pályán, 14 éves koruktól szokták, ismerik a gyermekközéget.

A jegyzőkönyvezést vállalók, mint a Kecskeméti Óvónőképző Intézet hallgatói általában, az ország 6 megyéjében /Bács-Kiskun, Pest, Tolna, Baranya, Nógrád, Fejér/ és Budapesten dolgoznak.

A jegyzőkönyvezés előkészítését a Nyelv- és beszédművelés konzultáció keretében oldottuk meg. A hallgatók később postán küldték be az Intézetbe az önként vállalt témájú jegyzőkönyveket. Pl.: adott idő alatt az óvónő szövegének, két-három gyermek szóbeli megnyilvánulásának, párbeszédének stb. rögzítését. Az ezt követő konzultáción az adott tananyag szempontjából értékeltük a végzett munkát és, ha szükséges volt, kiegészítéseket kértünk. Ez két félévi időt vett igénybe.

A színvonalasan összeállított írásos munka voltafeltétele az első félév végi aláírásnak. Az évvégi gyakorlati jegy megszerzése a "dolgozat megvédését", pontosabban az arról való tematikus beszélgetést jelentette.

Tapasztalataink szerint hallgatóink nagy örömmel vettek részt ebben a tevékenységben. A lapszámot nem szabtuk meg, így 10-20-30 oldalas munkák is készültek. Az igényes külső formából /színes aláhúzások, kiemelések, diszítések/ is arra következtethetünk, hogy szívesen és becsületesen végezték el a feladatot. Amint később ez szemmel látható lesz, a jegyzőkönyvezés túlnyomó többsége hozzáértésről, szakszerűségről tanúskodik.

A hallgatóknál maradt másolati példány hasznosításához is adtunk ötleteket. /Pl. az elkészült jegyzőkönyvet jövőre össze lehet hasonlítani az újjal; felhasználható a szülők tájékoztatására; a továbbképzéseken stb./

Kisebb elemzéseket /pl. szókincs-mérés vagy szófaji elemzés stb./ a hallgatók önként, saját kíváncsiságuktól vezérelve végeztek, és azt is szívesen bocsátották rendelkezésünkre.

Összegezve: a jegyzőkönyveket az óvodai munkát értő, gyakorló óvónők állították össze. Rendelkezésünkre áll 53 fő mintegy 600 - részben kézirásos - lapon beküldött munkája.

1. Az óvodai játékok

A Program azon meghatározása alapján, amelyet korábban már kiemeltünk: "A játék az óvodáskorú gyermekek elsődleges tevékenysége" - vizsgáltuk a jegyzőkönyvek segítségével, választott szempontjaink szerint, az óvodások játékát.

Játékra a nap folyamán háromszor áll jelentős idő a gyermek rendelkezésére:

Reggeli előtt /ha korábban érkezik az óvodába/,
foglalkozások után, ebéd előtt,

/ezt a séta rövidíti, illetve az udvari játékok
gazdagíthatják/,
délutáni pihenés után.

/Ezt a mindennapi testnevelés vezeti be, és addig
tart, amíg a szülők el nem viszik a gyermeket/

Minél többet tartózkodik a gyermek az óvodában /korán jön, későn megy/, annál többet játszhat.

Elsősorban azt vizsgáltuk, mit játszzanak a gyermekek az óvodában.

A jegyzőkönyvek szerint a játéklehetőségeik meg lehetőszen korlátozottak.

Az alábbiakban a Programban is megfogalmazottak szerint osztályozzuk a játékokat.

Gyakorló játékok

A jegyzőkönyvek eme játékfajta-hoz igen kevés támpontot adnak. Így csak tapasztalataink alapján mondhatjuk az alábbiakat.

Láttunk olyat, hogy a gyermek tologatja a játékautót, amerre csak tudja, közben időnként utánozza a motor berregését. Olyat is, szintén kiscsoportban, hogy a gyermek egy műanyag karikát úgy tart, mintha az az autó volánja lenne, eközben jön-megy, szaladgál.

Ilyen tevékenység közben általában keveset kommunikálnak, legalábbis verbálisan. Középsős kislány babatologatásánál figyeltünk meg néhány szavas - ritmikus ismételtetett - mondatot /"Aludj már, mondtam, hogy aludj már..." /

Ez a játék ütemes mozgásvágyat is kifejez. A gyermekek ilyenkor általában nem társulnak, nincs közöttük kapcsolat, ezért nem kommunikálnak. Kiscsoportban többször, később egyre kevesebbet játsszák.

Véleményünk szerint nincs nagy jelentősége a képességek fejlesztése szempontjából. Nyelvileg is talán csak a ritmusérzék kialakítása miatt értékelhető. Sajnos, nincs adatunk arra, hogy esetleg a gyermekek - ahogy a Program erre rámutat - szavakat vagy hangokat rendszeresen, játékosan ismételnének.

Ilyesmit versfoglalkozás után tapasztaltunk, akkor, amikor például a refréntől nem tud a gyermek szabadulni és azt sokszor egymás után ismételteti. /Pl.: Kutyatár, kutyatár,... "Csing-ling-ling száncsengő stb./

Szerepjáték

Véleményünk szerint a gondolkodás és a beszéd összefüggése, kölcsönhatása ebben a játékfajtában a legdominánsabb.

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint a szerepjátékok témája igen szegényes az óvodában. Gyakoriságukat tekintve első helyen az autózással, egyéb közlekedési eszközzel kapcsolatos játékok állanak. Ehhez elsősorban a család ad élményt, másodsorban a televízió, de az óvodának is van hatása. /Pl. környezetismereti foglalkozás, KRESZ táblák, játékautók stb./

Néhány részletet idézünk a jegyzőkönyvekből.

Az óvónő mondja:

"Elhúzzuk az asztalokat és erre kanyarodhatnak az autók. Józsika, hozd ide a jelzőtáblákat, itt nem fogja senki felborítani. Péter, légy szíves felállítani a jelzőtáblákat, mert felborítottad."

/32. sz. jegyzőkönyv középső-nagycsoport/

"Igaza van Zolinak, Józsikám, mert a teherautó lassabban közlekedik, mint a személyautó. Igen nagy terhet szállít. A személyautótól pedig a repülőgép gyorsabb vagy lassabb jármű? Hát persze, gyorsabb, sokkal, mert nincsenek akadályaik a levegőben, amit ki kellene kerülnie. Egyenesen haladhat."

/32. sz. jegyzőkönyv középső-nagycsoport, máskor/

"Takács Józsi, egy kicsit lassíts az autóddal, vedd kisebbre a sebességet, mert elütöd a járókelőket. A konyhába nem szokott bemenni az autó, vagy apukád ott állítja le az autóját? Na látod, ott a parkoló tábla, légy szíves, ott pihenjél!"

Na, ez milyen tábla? Már délalótt is beszéltünk róla. Ugy van, "Behajtani tilos!" tábla, ez a kórház, ide lehet szállítani a sebesülteket. Na, kinek van elsőbbsége a teherautónak vagy a mentőautónak? A mentőnek miért? Persze, az sebesülteket szállít."

/32. sz. jegyzőkönyv középső-nagycsoport, máskor/

Másik óvodában a gyermekek szövegéből idézünk.

/A gyermekek székekből autót raknak össze./

Zoli: Leidinek térképe van. Építsünk kocsit!

Csaba: Előveszem a térképet, megnézem, merre menjünk. Megvan Gábor! Akaszd be a lakókocsit is! Na, indulás!

Brrr, brrrr...

Düljetek hátra, a székre!

Fékeztem, mert csikorog a kerék!

/Megjegyezzük, hogy nincs nyoma óvónői korrekciónak./

Tomi: Bevertem a fejem. Mikor leszünk otthon?

Csabi: Várjál, még nem vagyunk otthon. Nézd, ott áll egy rendőr...

Eszembe jutott egy vicc. Figyeljete! A rendőrségi autón miért van belül ablaktörő? Mert a rendőr így vezet: ... /köpköd/

Gabi: Én is tudok egyet. Miért nem eszik a rendőr uborkát? Azért, mert nem fér az üveg a szájába.

Csaba: /A - 100 konstrukciós fajátékból épít./

Most csinálók a Fülöpnek egy tragacsot.

Fülöp: De kerékverével!

Viktor: Milyen az? Még nem is hallottam ilyenről!

Csaba: Az olyan autó, amiben volt egy lap, ami menet közben verte a kereket. Mi neveztük el kerékverőnek. De most nem ilyet csinálók. Fúró autót. Lehet belőle kotrót csinálni a kerék mellé, és elerakok még egy ilyet.

A kettőt össze lehet rakni. A fúró feltöri a kemény jeget és utána a kotró oldalra elkotorja. Nézd, vizet is tud merni.

Ez elkezd billegni, és mozgatja a vizet, az hullámozni kezd. De, ha felszeletelünk egy légpárnát, az még jobb.

Erősítést kérek, hogy ki tudjam húzni az autót a vízből.

/26. számú jegyzőkönyv nagycsoport/

Ismét másik óvodából, gyermekszövegéből.

Sz.Sanyi: Helló fiúk, az én kocsim az autópályán van.

Mondjuk, hogy ezek itt összeütköznek. Kádár, nem hallod, hogy dudálok? Állj már félre, mert beléd mászok!

Laci: Hallom, hogy a daru nem megy innen el.

Sanyi: Te Lovász, miért nem mész el innen a daruddal?
Nem látod, hogy akadályozod a forgalmat?
K. Laci: Helló boy! Vigyázz a várra, mert neki mész!
Na látod, te hülye. Nem megmondtam? Most aztán csináld is meg! Ez nem így volt. Ezt ide kell tenni. Nem hallod, Szilágyi? Ide!
Laci: Te, Sanyi, én kupán váglak. Hát mondom, most mondom, hogy ide! Te süket vagy?
Sanyi: Fogd meg, Kádár, aztán csináld!
Laci: Olyan vagy, te Sanyi!
Sanyi: Nem én csináltam!
Laci: Magától nem dül össze a vár.
Sanyi: Kádár! Játsszunk felügyelőst!
Laci: Én nem akarok felügyelőst játszani. Te, Sanyi! Itt egy krapek, ez lesz a lift, itt megy be a hapsi. Sanyi, jó?
/28. számú jegyzőkönyv, középső csoport/

Ugyanott, máskor, az óvónő és a gyermekek szövegének jegyzőkönyvezésével:

Óvónő:

Gyermekek:

Látom, Sanyi, helikoptered.

Sanyi: Óvó néni, látod mim van?

Laci: Az enyém rendőrös.

Sanyi: Nekem meg zöld van.

István: Az enyém az egyetlen piros, mert én vagyok a mentős.

Sanyi: Az enyém 160-nal megy.

Laci: Az enyém meg bombázó. Vigyázz, Sanyesz, mert a fejedre bombázok.

Sanyi: Naaa, vidd innen.

A helikopter nem szokott bombázni. Különben is most béke van.

Laci: Hát akkor mit csinálnak?

Például permeteznek vagy betegeket szállítanak.

Laci: Jó. Akkor én most betegeket szállítok. Jössz, István?

István: Jövök.

/28. számú jegyzőkönyv, középső csoport/

Másik óvodában:

Óvónő

Gyermekek

Szervusz Gábor! Megérkeztél?
Már vártalak. Kivel jöttél óvodába?

Gábor: Anyuval.

Gyere, keresünk neked játékot.

Gábor: Megyek az Öcsihez. Szia, Öcsike! Tiéd az autó?

Kérem! Add ide! Mindjárt
visszaadom. Köszí!
Igy kell menni vele? Igen.
Megyek is! Óvó néni, odaadta
nekem az Öcsike. Brrr...Brrr...
Nem! Ne vedd el! Hagyjad
most nálam!

Öcsi: Gábor, gurítsd nekem!
Gábor: Nem, játszok vele.
Igen, te parancsolsz.
Dömötört játsszunk és evvel a
puskával lövök madarat.

Gábor: Lelőttem és meghalt a madár.
Gyere Öcsi, jön az ellenség.

Öcsi: Nem játszok ilyet, megyek
autózni.

/31. számú jegyzőkönyv, nagycsoport/

Kétségtelen, hogy az autós játékok élményeit a gyermekek főleg az óvodán kívül élik át. A játékszituációk kialakítását az óvoda /korlátozott típusu és számú/ eszközei elősegítik, egyben korlátozzák is.

A jegyzőkönyvekből arra lehet következtetni, hogy ezen népszerű játék közben a gyermekek nem kapnak /érdemi/ segítséget a játék kiteljesedéséhez. Az óvónő szerepe annyi, hogy a rendet fenntartja, ha szükséges, - főleg a csoport és a nyugalom szempontjából, - szól valamelyik gyermekhez.

Minden kapcsolatos jegyzőkönyvből kiemelkedik a játékok összerakásának ritusa, amelynél az óvónő igen aktív, ösztönöz, szervez, értékeli, dicséri.

A jegyzőkönyvekből arra következtetünk, hogy a gondolkodás- és nyelvfelnevelés aspektusából ez a játék annyira hasznos, amennyire a gyermekek ezt a maguk, illetve társaik számára azzá teszik. Nem tapintható ki az óvoda domináns fejlesztő hatása.

A gyakoriságot tekintve, a főzés, a vacsorakészítés áll a második helyen.

A jegyzőkönyvek alapján az a véleményünk, hogy az óvónők ebbe a játékba kapcsolódnak be a legintenzívebben, vagy a gyermekek ebbe vonják be őket a legtöbbször.

Ezen idő alatt az óvónő igyekszik legalább szókincsbővítést végezni. Ugy tűnik, hogy e területen lévén a legnagyobb tapasztalata, ebben a témakörben mozog a legkönnyedebben.

A meglévő, főleg a boltban kapható játékok, a csoportszobákban kialakított játékkonyhák segítik ezen szituációk kibontakozását, egyben szinte lehetetlenné teszik, hogy máshol, másban stb. főzzenek. A gyermekek a főzőcskézés ősi játéklehetőségénél általában annyi fejlődési lehetőséget kapnak, amennyit egy játékkal jól felszerelt, demokratikus légkörű családban. Ez pedig sokuk számára nagy dolog, másoknak kevés.

Néhány részlet a jegyzőkönyvekből:

Óvónő:

Gyermekek:

Óvó néni, főztünk ebédet.

Már jövök is, látom, szépen megterítettetek. Mi lesz az ebéd?

Gyerek: Leves

Milyen leves?

Gyerek: Húsleves

Azt nagyon szeretem. Már szedem is a tányérba, mert tudjátok, a fazékba csak megfőzzük az ebédet, utána a tányérba szedünk belőle annyit, amennyit kérünk és úgy lehet megenni.

Milyen izletes, jól megfőtt benne a hús is, a sárgarépa is. Kérek szépen egy szalvétát is, hogy megtörölhessem ezután a finom leves után a számat.

Köszönöm szépen.

Vigyétek vissza az edényeket a főzőcske sarokba, mosogassátok el óvatosan őket és ha lecsepegett, tegyétek a helyére valamennyit.

Gyerek: Én meg palacsintát főztem!

Palacsintát sütöttél? De finom lesz! Melyik a túrós, azt szeretem a legjobban. Az?
Köszönöm!

Utána intelmek következnek arról, hogy nem szabad lemorzsázni stb...

/25. számú jegyzőkönyv, kiscsoport/

Az alábbi csoportos "főzésnél" nincs a közelben az óvónő.

Ezek a gyerekek ugyanúgy játszanak, ahogy azt otthon is megtehetnék:

- Mi lesz az ebéd?
- Palacsinta. Mást nem sütök.
- Szilvi, leszűröm az ebédet.
- Ez a szeneskanna.
- Megnézem a húst.
- Még tedd vissza sülni.
- Sül.
- Anyu, mit csinálsz?

/Egy harmadik kislány kapcsolódik be./

- Hány anya van itt?
- Azért van sok anya, mert... mindjárt nem játszom.
- Kiveszem a húst.
- Még sülni kell neki.
- Anyu, hoztam kenyeret. Ez lesz majd a vacsora. Bundáskenyér.
- Kés is kell, kenyeret vágok.
- Az nem kenyérvágó. Egy ceruza jobb lenne.
- Ezt a kenyeret elvágтам.
- Ezt a vendégek fogják megenni.
- Ki lesz a vendég?
- Nem tudom.

A közeli pólyásbabához megy -

- Na, alszol még?
- Hogy ez milyen sokáig alszik.
- Felébredt. Sir.
- Lehet, hogy a cumiját kéri.
- Lehet.
- Itt a cumisüvegje is.
- Ide teszem a nyuszt. Aludj jó?
- Anyu, te miért ülve főzöl?
- Nem főzök, kenyeret vágok.
- Azért le kell ülni?

- Mikor jönnek a vendégek?
- Még soká!
- Lehet, hogy többen is jönnek.
- Nem lesz elég a kenyér. Csak hetet hoztál.
- Majd hozok még.

/Stb./

/24. számú jegyzőkönyv, részben osztott nagycsoport/

A babázás és a fodrászjáték vetekszik az előbbieik népszerűségével. Mindkettőhöz gyermekméretű felszerelések állnak rendelkezésre: babák, babakocsik, kis heverők, székek, szekrények; illetve kis hajmosótál, néhol hajszárító bura stb.

Az alábbiakban az óvónő nem névvel, hanem jellel különítette el egymástól a gyermekeket, és ezt mindahányszor szinessel rajzolta. Mi betűvel jelölünk.

Az óvónő beszéde:

A gyermekek szóbeli megnyilvánulásai:

De szépen meg van terítve!
Mit ünnepeltek?

Virág: Születésnapja van Panni babának.
Kocsi: Ilyet is eszünk? Ez a torta? Furcsa!
Katica: Az én édes kisfiamnak ma van a születésnapja.
Kocsi: Köszönöm szépen, én nem kérek tortát.
En már haza is megyek.
Viszont látásra!
Virág: Te mehetsz, de én még nem megyek.
Na, a születésnap bulin nem szoktak verekedni.
Ilyen butaságot, hogy összevisszaszeded a tányérokat és a villákat.
- Így kell!
Katica: Gyere, apa, menjünk a gyerekekhez.
Virág: Te vagy a hibás. Nesze, szedd össze!
Ne haragudj, nem akartam. Bocsánat.
Siessünk mert már késő van.
A gyerek le akar feküdni.
Katica: Szevasztok! Mi már megyünk.

Virág: Csengetnek, nem hallo-d
apa?
Na, már megint jött valaki.
Ne to-lakod-jatok, lassan.
Vala-melyik baba sir, nem
hallo-d, apa? Dugd már be a
cumit!

Katica! Hát ez a gyerek mindig leveszi
a fe-jér-ől a sapkát. Nem
baj, ha me-le-ged van. Veszed
fel? Ren-de-sen ül-j! Tedd le a
ke-zec-ské-det! Ná-lam nin-cse-nek
a ka-na-lak. Nem mé-sz se-ho-va!
O-da-vá-g-lak a ma-si-ná-hoz! Most
már ordi-tha-tsz!

Virág: Csik, lik, csik, lik. Miért
piros ez a gyerek? Mert meg-
csi-pték a da-ra-zsak?

Katica: Hol a sapkája?

Virág: A mé-he-ska-lá-cs-ba.

Katica: Most mit csináljak? Ez minek
van itten?

Ugy-e úgy akartad mondani,
hogy itt.

Fenyőfa: Nekem már fáj a kezem, valaki
jöjjön már mesélni.

/29. számú jegyzőkönyv, középső csoport/

Egy másik óvoda nagycsoportjában:/

Az óvónő:

A gyermekek:

G. A.: Apa, menj a boltba, vegyél
vaját, szörpöt, cukrot. Más
nem kell.

D. E.: Kávé nem kell?

Sz. G.: Te kutya, ne vidd el a szaty-
romat!

G. A.: Megfürdetem a picit, Csilla,
hozd a törölközőt, hogy meg-
tudjam törölni a picit.

Sz. G.: Főzzetek gyorsan, hoztam haza
a boltból pénzt.

G. A.: Nem tudom, miért megy az apa
állandóan a boltba. Nem is
kell semmi.

Most felöltöztetem a picit.
Nem mindig változol. Most
nagylány leszel és nem kiscica.
Főzzetek rántott levest és
tejbegrizt.

D. E.: Anya! A moncsicsinak viszek
a szomszédba enni.

G.A.: Jól van, lányom. Apa, hozzáál a boltból cseresznyepaprikát a levesbe.
Kislányom, figyelj a levesre, ne folyjon ki. Az apa a TSZ-ben dolgozik, odatelefonál, mert nem akar dolgozni. Kislányom, ne zavar! Sz.G: Halló, itt a TSZ? Jó napot!
G.A.: Mondjad, ki vagy te? Miért telefonálsz? Mondjad már!
Sz.G: Holnap mék én.
G. A.:/a lányának telefonál/ Nem akarom apát beküldeni a városban, mert örökké elcsavarog.

Anyagot szeretnék, pöttyöset, fehér pöttyel. Ha tudsz, menj el, nem kell olyan sok, csak kis darab. A picinek is kell, mert tegnap született. Nem tudok mit ráadni. Szia!

B.K.:Anyá, mi az ebéd?
G.A.:Rántott leves és tejbegriz.
B.K.:Jézusom, ez az ebéd?
Cs.M:Hoztam a fizetésemet. Elviszem a picit sétálni.
G.A.:Mi lesz a cumija?
B.K.:Óvó néni, látott már olyat, hogy egy kisbaba mosóport iszik?

En még nem láttam. A kisbaba tápszereket, vagy ha már nagyobb, főzeléket eszik.

G.A: Ebben tea van, csak mosószeres az üveg.
B.K: Anyá, egy kicsit hagyom hűlni az ebédet.
G.A: Mondd, a táskám hol van? Most nincs éppen meg.
B.K. Anyá, nem tudom megpucolni a hagymát.
G.A. Majd én megpucolom.
/23. számú jegyzőkönyv, nagycsoport/

A fodrászos játékok igen hasonlóan egymáshoz. A kulcsszavak: mosás, csavarás, vágás, szárítás, fésülés stb.

Az óvónők egy része valószínűleg e témában is igen járatos.

Általában egy-egy szóval, kifejezéssel egészítik ki a gyermekeket.

Az orvos-játék is a gyakoribban közé tartozik.

Az alábbi jegyzőkönyvrészlettel azt is bemutatjuk, hogyan siklanak - át a nagycsoportos gyermekek egyik kedvenc játékaikból a másikba, sőt, szinkronban, több szálon futó cselekményt jelenítenek meg.

Az óvónő bekapcsolódásának jegyzőkönyvezése itt nem szerepel.

De érezhető a szövegből, hogy nincs benne a játékban, /indirekt/ irányításában.

Idézzük:

Eva: Kopogj be!

Anikó: Kop-kop.

Eva: Tessék!

Anikó: Jó napot! Köszönj, kislányom! "Csókolom!"

Eva: Jó napot kívánok! Szervusz picike! Csak nem te vagy beteg?

Anikó: De igen. Tegnap este mértem a lázát, és nagyon magas volt, és piros a torka, meg fáj a hasa.

Eva: Üljenek le, mindjárt megvizsgálom.

Hogy hívják a picit?

Anikó: Szalai Zsuzsa.

Eva: Férjét hogy hívják?

Anikó: Szalai László

Eva: Magát?

Anikó: Szalai Lászlóné

Eva: Hány éves a kislány?

Anikó: Kettő.

Eva: Tessék, levetkőztetni, megvizsgálom.

Anikó: Kérek egy takarót!

Eva: Tessék itt van.

Anikó: Beszaladok a munkahelyemre, addig vizsgálja meg. Itt maradhat?

Itt hagyom a ruháját, még fésűt is hoztam. Ha kócos, fésülje meg! Jó?

Eva: Jó! Viszont látásra!

Anikó: Viszlát!

/Beszól a fodrász üzletbe./ Feljöttem, sajnos a gyerek beteg. Bemegyek a munkahelyemre, és utána lehet, hogy levágatom a hajamat.

Kriszti Jó, gyere. Siess, mert bezárok!

Anikó: Doktornő! Megbeszéltem a főnökkömmel, ma nem kell dolgoznom. Megvizsgálta már a kislányomat?

Eva: Igen, és itt kell maradnia pár napig.

Anikó: Hát akkor holnap jövök, Lesz látogatás?

Eva: Igen. Most alszik, ne zavarja!

Anikó: Elmegyek a fodrászhoz. Viszlát!

Eva: Szia!

Kriszti: Anikó, nem jössz?
Anikó: Mindjárt, csak előbb veszek csokit a
gyereknek, mert bent kellett maradnia a
kórházban.
Na, már itt is vagyok, Hát ezt a gyereket
minden eléri!
Kriszti: Addig nézd ezt a könyvet.
Még a cipfot megcsinálom, aztán te jössz.
Hetti: Nem lehet neked cipfot csinálni, mert rövid
a hajad.
Kriszti: De lehet, ide föl.
Hetti: Nekem lehet, igaz? Az anyukám is szokott.
Kriszti: Jó, készen vagy, 10,- forint.
Beáta: Játékpénzt adok, jó?
Anikó: Most én jövök!
Kriszti: Ülj ide át! Milyen frizurát akarsz?
Anikó: Csak mosd meg, légy szives és vágd le!
Bea: Óvó néni, nézd, a Kriszti milyen szép fri-
zurát csinált nekem!
Kriszti: Na, hajtsa már hátra a fejét. Ssss... Nem
meleg a víz?
Anikó: Így pont jó!
Kriszti: Ideteszem a válladra, mert levágom a hajad
és szűrni fog.
Nyüssz, nyüssz...
Jaj, jön egy kislány a fodrászhoz. Hozzám
jöttél?
Szilvia: Legyen szives megmosni a hajamat, az anyukám
küldött.
Kriszti: Anikó, ülj a bura alá. Hogy-hogy nem vagy az
iskolában?
Szilvia: Most szünet van.
Kriszti: Gyere, ülj ide, szépen.
Szilvia: Juj, de csip!
Kriszti: Mi csip?
Szilvia: Belement a shampooon a szemembe.
Kriszti: Ne forgasd a fejed! Azért megy bele. Jönnek
a rendőrök.
Antal, István, Balázs: Jó napot!
Kriszti: Kit keresnek?
Antal: Senkit, csak szeretnénk borotválkozni.
Balázs: Sokáig kell várni?
Kriszti: Még van két vendégem, kb. egy órát.
Antal: Akkor majd később visszajövök.

/27. számú jegyzőkönyv, nagycsoport/

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint kedvelt a "boltos" játék is.
A legtöbb óvodában ehhez is sok eszköz van.
A szerepjáték sajátos csoportja a bábjáték.
A bábjáték jelentőségét, - különböző aspektusokból tekintve
rá - számos szakember megvilágította. Az is közzismert tény,
hogy a bábozás sokfajta képesség fejlesztésénél, az anyanyelvi

nevelés különböző területein is felhasználható.

Sajnos, a jegyzőkönyvekben nem találtunk érdemi bábozást. Egy középsős csoportban bábozták el a Kiskakas gyémánt félkrajcárja című mesét, de csak néhány mondat kísérte a feltételezhető bábmozgást. Tapasztalataink szerint sokat báboznak az óvodában. Ám az is lehet, hogy a látogató indukálja ezt az egyébként nélkülözhetetlen tevékenységet, és a jegyzőkönyvek mutatják a valóságot: elenyészően kevés a bábozás az óvodában.

Az ugynevezett asztali játékok is a legkedvesebbek közül valók. Itt különböző egyszerű /boltban kapható/ társasjátékokról, kisebb-nagyobb építőkről, dominókról, képes lottóról, mágneses kirakókról, gyöngyfüzésről írnak.

Ezek egy része a konstruáló játékok közé sorolható. A nagyobb építőelemekkel is - az asztali játékokhoz hasonló gyakorisággal - szívesen játszanak. Garázst, kórházat, házakat, állatkertet, várakat építenek belőle. Ezeknél a dominánsan manipulációs játékoknál csökken a beszéd, úgy tapasztaltuk, hogy egy-egy szót a különböző emóciók /öröm, düh stb./ váltanak ki. Az értelmi erők fejlesztése szempontjából azonban igen jelentősek.

Az óvodai játékokról, a jegyzőkönyvben tapasztaltak alapján az alábbiakat kívánjuk megállapítani:

1. A játékok /a szerepjátékok/ túlnyomó többsége családban szerzett élményt vetít ki. Ezért úgy véljük, hogy az óvoda élménynyújtó szerepe csekély.

2. A játékok témái igen szűkkörűek! A jelenlegi helyzetben nem is képesek bővülésre. Ennek számos oka van. /Az óvodák zsúfoltsága, az óvónők rendszeres továbbképzésének hiánya, a gyermekek egy részének ingerszegény környezete, stb./

A viszonylag szegényes témák körének jelenlegi behatároltsága nem kedvez sem az értelmi, sem az anyanyelvi fejlődésnek.

3. Ami az óvodai játékokban kitapinthatóan képességfejlesztő, beszédkedvkeltő, alkalmas a beszédkézség növelésére, a szókincs bővítésére stb., az apontán és kevés.

4. Alig találkoztunk az óvodában igazi kreativitást fejlesztő játékkal.

/Pl. nincs játékkészítés, csak a megszokott, alőregyártott elemeket forgathatják.

Semmiféle úgynevezett "értelmi képességeket fejlesztő" játékot, amelyet a Program megjelöl /a 102. lapon/ nem találtunk.

Tapasztalataink és a jegyzőkönyvek szerint: nincs semmiféle nyelvi játék vagy szójáték sem az óvodában./

Megjegyezzük azonban, hogy a gyermeket előreviszik az óvodai játékok, képességeik fejlődnek a közös tevékenység során, gazdagodnak nyelvi kifejezéseik, dialógusaik, csupán arra kívántunk rámutatni, hogy a játéktevékenységben még sokfajta tartalék rejlik, amelyet ki kellene aknázni.

2. Az oktatás

Amint korábban is, kétszempontú elemzést végzünk a jegyzőkönyvek alapján: megvizsgáljuk az oktatásban az anyanyelvi nevelési, illetve a képességfejlesztési lehetőségek kihasználását.

- Testnevelés

Korábban említettük: maga a Program is ellentmondásos: a feladatok között megjelöli a gyermek beszédfejlesztését, később azonban kissé visszakozik. Képességfejlesztésről nem szól.

Az alábbiakban két testnevelés foglalkozást értékeltünk.

22 - Nagycsoport:

Megállapítható, hogy az óvónő a mondóka ütemére végezteti a körbejárást, utána gimnasztikai gyakorlatot végeztet, majd csapatversenyt indít, végül futásgyakorlásra alapozott szabályjátékot vezet. Ezalatt 8 kézírásos lapon lejegyzett szöveget, túlnyomó részt utasítást mond a nagycsoportos gyermekeknek. Számos terminológiát hangoztat, ami a gyermekek passzív szókincsét fejleszti.

/Pl: "forduljatok menetirányba; kezeteket emeljétek oldalsó középtartásba;- álljatok terpeszállásba; kezeteket helyezétek csipőre;" stb./

A foglalkozáson elhangzott első 24 mondat az alábbiak szerint alakul:

- felszólító mondat: 23

- felkiáltó mondat: 1 /"Nagyon ügyes vagy!"/

- Kijelentő mondat csak formailag az, lényegét tekintve szintén felszólítás: Pl.: "Egyenletes járással haladunk körbe."
- Kérdő és óhajtó mondat nincs.

Ez a beszélő szándéka szerinti kép a mondatok szövéséről.

A fenti közléseket más szempontból is megvizsgáltuk:

- egyszerű bővített mondat: 20

- összetett mondat 4

/összesen: 24 /található bennük.

Hozzáteesszük, hogy az egyszerű mondatok között sok a tiszta, helyesen fogalmazott, az összetett mondatok stilisztikailag kifogásolhatók.

Megállapítható továbbá, hogy az óvónő a névelőket szembetűnően rosszul használja: néhány helyen elhagyja, ahol szükséges lenne, máshol pedig, tulajdonnevek előtt, kiteszi.

/Ez sajnos, eléggé tipikus a gyakorlatban./

Az óvónőnek különösen a jelzői szegényesek. Egy részük helyénvaló, a szakterminológiából fakad, /pl. "mellső, egyenletes stb./. A maga kreálta egyetlen jelző az "ügyes" melléknévből áll, amit a jelzett 24 mondatban négyszer használt.

Mindennek alapján úgy értékeljük, hogy

1. Az óvónő óriási utasítás áradatot zúdít a gyermekekre. Beszédpéldája egyoldalú, és helyenként hibás.
2. Se az óvónő, se a gyermek nem gondolhat arra, hogy az óvodás meg is szólalhat, esetleg kérdezhet vagy megállapíthat, kérhet, óhajthat valamit.

Mindez nem viszi előbbre az értelmi képességek fejlesztését, a beszédnevelést kevésbé segíti elő.

20. számú jegyzőkönyv, kiscsoport:

A foglalkozás anyaga; szökdelés, járás lábujjon, térdemeléssel, csúszás talajon stb.

Ehhez különböző, látszólag játékos utasítások járulnak.

Pl.: Most dobogva járjunk, mint a kislovak! Utánozzuk a súlylökőket! Mi legyünk a kisórák!... Egyik oldalról a másik oldaladra forduljál!" /Ezt az óvónő a törzshajlítás helyett mondja, "merő játékoságból" a gyermekeknek!/ Folytatása: "Tik-tak" - "Egyik oldaladról a másikra forduljál" - Majd:

"Most mi leszünk a kis szarkák és egyik bokortól a másikig szökdelünk". /Miért gondolja, hogy a szarkák szökdelnek?/

A pár perces foglalkozásról mindössze 2 oldalas jegyzőkönyv készült. Jellemző erre is a felszólítás, felkiáltás. A fenti idézetekből is kiderül, hogy az óvónő gyakran pontatlanul fogalmaz, a gyerekek pedig nem szólal /hat/ nak meg.

Megjegyzem, hogy az óvónő gyakran dicsér, kivétel nélkül mindannyiszor az "ügyes" szóval.

Az óvónő az értelmi képességek fejlesztésével igen kevésbé foglalkozik, a nyelvi nevelés esetleges, néhol hibás,

- A Program Környezetismeret című fejezetében az ismeretek, tapasztalatok rendszerezése mellett az érdeklődés felkeltése, a gondolkodás- és beszédfejlesztés, az összefüggések

felismertetése, a következtetés, az általánosítás /stb./ is erőteljesen megfogalmazódik.

Mit mutat néhány foglalkozás jegyzőkönyvi képe?

A 3. számú jegyzőkönyv szerint,

a középső csoportban a téli madáretetés a foglalkozás anyaga. Az óvónő beszédének közel 90 %-át a kérdő mondatok teszi ki. Ezekre a gyermekek egy-egy szóval vagy igen röviden válaszolnak. Az ismeretek rendszerezése alacsony színvonalú. Jelentős képességfejlesztésre se tudunk következtetni.

Pl.: "Miről szólt a vers?

- A hóról, a télről.

Mi lóg le a fa ágáról?

- Ház.

A fán van valami. Mi lehet az?

- Madáretető." /Stb./

A 4. számú jegyzőkönyv tükrözi, hogy az óvoda középső csoportjában a család a foglalkozás anyaga.

Az óvónő képeket hoz be, azok közül kell kiválasztani egy apukát, anyukát, gyerekeket, nagymamát stb., majd a mágnessel a fémtáblára rögzíti.

A jegyzőkönyv szerint mindössze 5 gyermek szólalt meg.

Első gyerek: Apa, anya, gyerekek játszanak.

Második gyerek: Juhász László.

Harmadik

gyerek: Felsorolást ad a "nálatok ki a gyerek?" kérdésre.

Negyedik

gyerek: Felsorolást ad a "nálatok ki a felnőtt?" óvónői kérdésre.

Ötödik gyerek: "Kikből áll a család? Sorold fel Ignác!" - felszólításra válaszol.

A 11. számú jegyzőkönyv szerint a nagycsoportban az ismétlés anyaga: a szarvasmarha és a ló, új anyag: a sertés.

A sertés vetített képéről szépen szólt egy gyermek:

"Ez is négylábú háziállat, sertés a neve. Húsáért tartják, bőréből cipőt, táskát készítenek."

Az óvónőnek egyetlen gondolkodtató kérdése van, erre a gyerekek jól válaszolnak:

"Miben hasonlítanak egymásra?"

1. gyermek: "Mindegyik háziállat."
2. gyermek: "Mindegyiknek négy lába van."
3. gyermek: "Mindegyiknek van szőre, mindegyik szőptatja a kicsinyeit."
4. gyermek: "Mindegyik hasznos az embernek."

A 35. számú jegyzőkönyvi anyag /nagycsoport/ sok beszűkültségre enged következtetni. Az óvónő /máshol is találkoztunk ilyen jelenséggel/ szó szerint és átvitt értelemben is tálcán nyújtja a gyermekeknek az ismereteket, szemléltető képek formájában. A meglehetősen holtnak tűnő anyagot, foglalkozást, a gyermekek töltik meg élettel. Az óvónő vezető szerepe elsikkad.

Az óvónő:

Gyermekek:

Fordítsátok az asztal felé a székeiteket. Lassan hozzá kell szoknotok ahhoz, hogy ha előre kikészítem a tálcákat, akkor is rám figyeljete. Mutatok egy képet, próbáljatok mindig a kérdésre válaszolni. Mit láttok a képen?

Házakat.

Kiket láttok a képen?

Bácsikat, néniket.
Gyerekek mennek át a hidon, iskolából jönnek.

Honnan gondolod?

Iskolatáska van náluk.

Mit csinálnak a képen?

Vezetik a teheneket.

A tehén melyik állatok közé tartozik?
Ház körül élő, mezőn, vízben élők közé?
István!

Ház körüliek közé.

A tehén háziállat.
Fordítsátok a székeiteket az asztalok felé! Vegyétek ki a tálcáról a házat ábrázoló képet.
Melyikőtök emlékszik, melyik állatról mondtuk az előbb, hogy háziállat?

A tehénről.

Igen.
Hol lakik a tehén?
Keressétek meg a tálcán a ház körül élő, istállóban lakó állatokat! Tegyétek a ház alá.

Istállóban lakik.

Ki tudná felsorolni, miről ismerte fel a lovat?

Olyan, mint a csacsi!

Valóban hasonlít a ló a csacsihoz, de sokban különbözik is.
Mondjátok meg a ló ismertetőjegyeit!

Négy lába van, hosszú farka és sörénye is van.

Mi borítja a testét?
Már tudjuk, hol él, milyen.
Most azt mondjátok meg, mi a haszna?

Szőr.

Hogy befogják és kocsit húz.

Igen, ezeket igáslónak nevezik.
Vegyétek ki a tálcáról a szerket!
Tegyétek a ló képe alá!

Óvó néni! Én már láttam, hogy szántottak a lóval, arra a lakótelepünk felé.

Igen, még most is, a kisebb kerteket. Ahová a gép nem fér be/??/ vagy nincs lóvas/???/ ekével szántják fel.
Régen ez volt a ló legfontosabb haszna.

Óvó néni, a hátsó lóra ráülnek.
Én már apukámmal lovagoltam, nem is félttem.

Igazad van, sportolásra is használják a lovakat. Régen közlekedtek a lovakon, lóháton egyik faluból a másikba. Ma ilyen már nagyon ritka.

En láttam a TV-ben, hogy cirkuszos lovak is vannak. Táncoltak.

A lovakat lehet idomítani, cirkuszi mutatványokat tanítanak be velük./!?!/

Az indiánok meg úgy megfogják a vadlovakat.

Ugy van, nagy ügyességgel, lasszóval, azután megszelídítik.

Mikor Verőcemaroson voltunk, még a vonatban hallottam nyihaházni, még fejüket is kidugták.

Vasuton szállították a lovakat. A tálcán találtak keféket. Tegyétek ki! Ki tudná megmondani, miért tesszük a ló hasznához?/??/

Ezzel keféljük a lovakat.

A lovakat valóban gondozzák, kefélik, de nem ezért. Miből van a kefe?

Szőrből.
Fára.

Mire teszik rá?

Krisztina, figyelj!

Tehát a sörényéből, farkából, szőrből keféket, ecseteket készítenek a gyárakban.

Gyerekek, hogy hívják a ló kicsinyeit?

Csikónak. Ezek a gyereklovak.

Vegyétek ki, tegyétek a ló mellé!

Mivel táplálkozik, mit eszik a ló?

Füvet eszik.
Szénával.

Igen.

A továbbiakban az óvónő a tehén ismertetőjegyeit kérdezi.

Mindig visszatereli a gyermekeket bizonyos sémákhoz, amelyek minimális ismeretanyagot tartalmaznak ugyan, de érdeklődést nem keltenek.

A nagycsoportosok pedig sok színes élményről számolnak be.

Jó, hogy elmondhatják. Például:

"A tehénnek is van patája, mint a lónak, csak nem patkolják meg."

"Óvó néni, apuci kabátja farkasbőrből van."

"Én a sast és a mókust is beszineztem, mert a vadászoknál a ház körül élnek."

"Óvó néni, én láttam olyan elefántot, hogy az ormányukkal tölték a fát."

A jegyzőkönyvből arra is lehet következtetni, hogy a differenciálás nélküli foglalkozásokon a fejlettebb gyermekek jutnak szóhoz. Egyes részkérdéseknél felkészültebbek, bizonyos mértékig talán szélesebb látókörűek is, mint az óvónő.

Az élményekben szegényeknek viszont nincs mit hozzátenniük, egy-egy rövid egyszerű mondatot mondhatnak válaszképpen - és rakosgathatják a szemléltető ábrákat.

Ezen jegyzőkönyvek alapján az a véleményünk, hogy a környezetismereti foglalkozások általában szűk körben mozognak. A gondolkodás fejlesztése, az anyanyelvi nevelés csak nyomokban, egy-egy mozzanatban és többször teljesen spontán jelenik meg. Sok lehetőség marad kihasználatlanul.

- Matematika

A Program ezen fejezete rendkívül korszerű szemléletű. Sokoldalú képességfejlesztést és igen konkrét anyanyelvi nevelési feladatokat ad. Az ismeretanyag halmozása helyett gondolkodtató feldolgozást ír elő.

Mit mutatnak a jegyzőkönyvek?

A41. számú jegyzőkönyv szerint a nagycsoportban egyszerű számlálás, kivonás, összeadás történik, a 8-as számkörben.

A műveletek játékhallakkal és nyuszikkal történnek. Az óvónő a feladatokat elvégezte, fejlesztette a műveleti képességeket, beszélgetést kezdeményezett a gyermekekkel. Ami a foglalkozás legnagyobb erénye lehet: a jegyzőkönyv szerint a gyermekek nagyon élvezik a foglalkozást. Ez a matematikával kapcsolatban is jelentős eredmény.

A 28. számú jegyzőkönyv szerint az óvoda középső csoportjában szinte teljesen azonos feladatokat találtunk a 6-os számkörben. Itt a "több-kevesebb" fogalom is előtérbe kerül. Az óvónő metodikai kulturáltsága azonban legfeljebb középszerű. A feladatok megfogalmazása, a kérdések feltétele se mindenütt jó. A gyerekek inkább csak manipulálnak, keveset szólnak. A jegyzőkönyvből arra is következtethetünk, hogy a matematikai foglalkozás nem sokáig hagy bennük nyomot, azonnal más felé fordulnak, ahogy csak tehetik.

Óvónő:

Gyermekek:

A naposok jöjjenek ide hozzám
és osszák ki az eszközöket!
Mit láttok a tálcán?

Laci: Halakat.

Gombákat, csirkéket.

Csirkéket?

Brigi: Kacsákat. Lovász, rakd
le a kezedet, én vagyok
a napos.

Ettől a résztől kezdve az óvónő feladatokat ad, kérdez, néha maga is válaszol rá. Egy teljes oldalas jegyzőkönyvi résznél három gyermek szólal meg csupán négyszer, összesen öt szót mondanak. /"En, igen, négy darab, igen./A foglalkozás második részében is csak 8 megszólalás található. Ebben a túlnyomó többség egy-egy szó, vagy szókapcsolat / Ezen, igen, 5 db./

A foglalkozás után, öltözköskor, a gyermekek már eltávolodtak a matematikától és igen élénk beszélgetésbe kezdtek az alábbiak szerint:

X. Gyermekek: Nagy István merényletre készül szegény Szilágyi Sanyi ellen.
István: Megöllel, Bánfi, meg téged is, Sanyi. Meg felkötlek.
Sanyi: Legalább 20 kilós ez a kabát.
B. Feri: Vagy kocsival vagy busszal vagy lóval.
István: Mi az, hogy kocsival meg lóval. Hova mész te, Bánfi?
Feri: Azt még nem tudom, de megyek. Megmondjam, hol dolgozik az anyukám? A Fogtechnikánál.
István: Az is valami? Az én apukám adminisztrálkodik.
István: / az óvónőnek válaszol, a sapkájáról veti oda: /Azt se tudom, hol van!
Kádár, feldaraboljuk a Szilágyit, jó?
Kádár L.: Darabold fel magad.

A fenti idézet azt is érzékeltetheti számunkra, hogy a gyermekeket visszafoghatta a matematika foglalkozás és - néhányan - igen kívánhatták már a beszélgetést, amire eddig nem nyílt lehetőségük.

A 8. számú jegyzőkönyv szerint a nagycsoportban a gyermekek sokszínű feladatokat kaptak. "Bemelegítésként" villámkérdésekkel gyakorolják az ellentétpárokat, /rövid-hosszú, alacsony-magas stb./ keskeny-széles utat építenek, papírcsikokat kapnak a "postástól", azon tanulják meg a "keskenyebb-szélesebb" fogalmat. Végezetül a feladatlapon színezik ki a legkeskenyebbet, a legszélesebbet. Eközben válaszolnak néhány jó, gondolkodtató kérdésre.

Az óvónő ugyan néhányszor célt téveszt, nem fogalmaz meg jól egy-egy kérdést, nem mindenütt pontos a feladatmeghatározás, de lényegében igen eredményesen dolgozik.

- Irodalom

Sajnálatos, hogy a jegyzőkönyvek nem tükrözik az óvónő mesélésének pontos szövegképét. Tapasztalatból kell következtetnünk.

Az óvodák gyakorlata szerint az óvónő nem olvashatja a mesét, csak fejből mondhatja el. A tapasztalat szerint az óvónőképző intézetekben 20-25 mesét kérünk számon könyv nélkül az óvónőtől. /A Program alapján az óvónő a 3 korcsoportban pedig maximum 12+44+14, összesen 40 új mesét mond./ Vannak olyan megfigyeléseink, hogy néhány óvónő a legszebb szöveget se tanulja meg, hanem csak a "storyt" jegyzi meg és azután a saját szavaival mondja el. Minthogy a szókincsük általában szegényes, a mesemondásban, a rögtönzésben nincs és nem is lehet gyakorlatuk, a mese szövege általában nem lehet nyelvi modell a kisgyermek számára. Feltétlenül meg kellene engedni az "olvasva mesélést" az óvodában.

Nem mutatják a jegyzőkönyvek a résztvevők számát se. Erre a gyakorlat nem fordít figyelmet. Tapasztalataink szerint a mesemondást meghallgatják a gyerekek, a versfoglalkozásokra azonban vajmi kevesen gyűlnek az óvónő köré. És ez így megy mindhárom korcsoportban, mert egyedül az irodalom foglalkozás valósul meg ugynevezett kezdeményezéssel, a 3-6 évesek körében. Feltételezhető, hogy, aki "hazulról" szereti a verset, az további élményeket szerez, aki pedig eddig nem ismerte meg, az az óvodában se kerül sokkal közelebb hozzá. Megfigyelésünk szerint ez a gyermeki "érdektelenség" sokkolja az óvónőket, és őket is eltávolítja a versfoglalkozásoktól.

A jegyzőkönyvek csupán mesefoglalkozást rögzítenek.

Az 1. számú jegyzőkönyv szerint a kiscsoportosok nagyon élvezik "A kismalac és a farkasok" című népmesét. Ezt közbeszólásaikkal is jelzik:

- "Kopp-kopp!"
- "Ugy kellett, ugy kellett, káposztába hús kellett!"
- "Forró vizet a kopaszra!"
- "Beengedi, ugy-e, belebujik a zsákba?" - "Nem esik le a malacka, ugy-e?"... stb.

A 2. számú jegyzőkönyv szintén kiscsoportban, a Három kicsi medvebocs című mesefoglalkozást rögzíti. A fakanál bábok, amelyek az óvodában a legprimitívebb eszközök, egyben a legelterjedtebbek is, szemléltetik a szereplőket, a rókát, amely kicsalja a veszekedő bocs-testvérektől a sajtot. A gyermekek ezekkel a fakanalakkal játszanak, jóformán csak a sajtról szólnak egy keveset. /Megjegyezzük, hogy az ilyesfajta dramatizálás-játék a Program alapján a középső csoportosoknál és a nagyobbaknál szervezhető./

Véleményünk szerint ezen mesefoglalkozáson se túl sok jutott a gyermekeknek az értelmi, az anyanyelvi nevelésből. /Az esztétikaiból se./

Idézzük a mesemondás utáni gyermeki szöveget:

- " - Gyere, maci, nézd meg, találtam egy sajtot.
- ~~En~~, én.
- Találtál egy sajtot?
- Ez az enyém!
- Nem, az én sajtom!
- Tessék, róka koma, oszd el a sajtot!
- Óvó néni, a róka megette a sajtokat!"

Óvónő:

"Majd máskor ti osszátok el a sajtot, és akkor tietek lesz a sajt."

/Sajnálatos, hogy az óvónő is csak ennyit és így értett meg a mese áttételességéből, szimbolikájából./

A gyermekek folytatják:

- " - Szia, te csúnya róka.
- Gyere, maci, elmegyünk az erdőbe játszani."

A fentiekből is látható, milyen kevés gyermeket foglalkoztat a meseélmény, mennyire szegényes a gondolatok kifejezése, mennyire nem segíti az óvónő a gyermekek érzelmeinek kifejeződését.

A 42. és a 43. számú jegyzőkönyvek is azt mutatják, amit tapasztalataink is: az óvónő elmondja /jól? rosszul?/ a mesét, utána vált egy-két kényszeredett mondatot a gyermekekkel, és vége a foglalkozásnak.

Anektodaként hallottuk, igen jellemzőnek tartjuk a gyakorlatra, hogy egy óvónőképző intézeti hallgatótól megkérdezték, mi a véleménye az óvodában látott irodalomfoglalkozásról. Erre azt felelte; "Ez irodalomfoglalkozás volt? Észre sem vettem." Joggal lehet tartani attól, hogy egyes óvodákban a gyerekek se veszik észre az ilyenfajta mese- és az ezeknél jóval gyengébb versfoglalkozásokat.

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint az irodalom foglalkozások nem adják azt a keveset sem a gyermeknek, amit a Program a képességfejlesztés, illetve az anyanyelvi nevelés területén előir, korántsem azt, amit el lehetne tőlük várni.

- Ábrázolás- és kézimunka

A jegyzőkönyvezés lehetőséget adott arra, hogy az alábbiakban összehasonlítsunk három foglalkozást, ami szinte azonos héten történt, nagycsoportban /13. számú jegyzőkönyv, 6. számú

jegyzőkönyv, 17. sz. jegyzőkönyv/

A foglalkozás anyaga: /A 13. számú, a 6. számú, a 17. számú jegyzőkönyv szerint ebben a sorrendben./

1. Téli gyümölcsök mintázása természet után.
2. Ritmikus sordisztés színváltással.
3. Mértani formák ragasztása két vonal közé.

Ugy értékeljük, hogy a képességfejlesztés, az anyanyelvi nevelés szempontjából egyaránt az 1. sz. foglalkozás a legalkalmasabb a hatévesek körében. A 2. számú és a 3. számú foglalkozás az íráselőkészítés szempontjából lenne inkább értékelhető.

A foglalkozás felépítése:

1. számú foglalkozás:

Az óvónő a bemutatott citrom, narancs, banán, datolya alapján tisztázza a formákat, /összevetik forma szerint/ a színeket /szintén a közös és az eltérő jegyek alapján,/ a gyümölcsök nagyságát. Ad a gyurmázáshoz néhány "technológiai" tanácsot, segít, értékel.

2. számú foglalkozás:

Az óvónő kesztyű és sál-sémák kidisztetését kéri, /egy hihetetlen meseköritéssel/ azt, hogy két színnel, két különböző formájú mintát rajzoljanak. Eközben segíti a gyermekek munkáját, ösztönöz, értékel.

3. számú foglalkozás:

Az óvónő bemutatja a háromszöget, a négyzetet, meghatározza a feladatot: két vonal közé ragasszák be a kapott négy - különböző színű - idomot.

A jegyzőkönyv nem mutatja, hogy a gyermekek valami-féle ritmus vagy szabályosság szerint ragasztának, ellenkezőleg, az óvónő értékeléséből arra következtethetünk, hogy éppen a tarkaságot méltányolja, a feladat a két vonal között maradás volt.

A képességfejlesztés /benne az összehasonlítás, az összevetés, a soralkotás stb. művelete/kitapintható az 1. számú foglalkozásnál. A 2. számú foglalkozás alkalmas lett volna a soralkotás néhány manipulációs szintű műveletének kialakítására. A 3. számú foglalkozás sok lehetőséget hagyott kiaknáztatlanul.

Az óvónő magyarázata:

"1. számú" óvónő:

"Soroljuk fel, milyenek a téli gyümölcsök, amelyeket télen lehet kapni a boltokban.... Most pedig vizsgáljuk meg a sok közül az egyiket. Melyik ez? Milyen színű? Milyen alakú?... Nézzük meg a citromot is. Hasonlítanak egymásra? Igen, egy nagyon kicsit. Miért? ... Igen, a citrom hosszúkásabb. És nézzétek csak, milyen a vége? Csücsös,... Melyik a hosszabb? stb."

"2. számú óvónő:

"Télen melyik az a ruhadarab, amit a legtöbbször veszünk fel? Csak télen. Nagyon ügyesen mondtad, Kriszti. A kesztyűt, sapkát csak télen szoktuk felvenni. Én hoztam is nektek, mondjátok, mit ..., de ezeket nem diszitették ki a gyárban. Én elvállaltam, hogy a nagycsoportosok kidiszitik ezeket a ruhadarabokat..."

"... mindenki két mintát választ ki és azzal diszitétek ki a formákat. Hol az egyszínű filcet, hol a másiksínű filcet használjátok. Mindig gondolkozz, hogy melyik szín után mi következik. Stb..."

"3. számú" óvónő:

"Most ábrázolás foglalkozás lesz. Mutatok nektek különböző formákat, aki felismeri, jelentkezhet..."

Az idézetek is mutatják, hogy van olyan óvónő, aki /viszonylag/ jól megfogalmazott kérdésekkel gondolkodásra ösztönzi a gyermekeket. /1. sz./ A 2. számú tulajdonképpen álmesét mond. "Elbóditja" a gyermekeket annak érdekében, hogy megcsinálják a színváltós sormintát. A 3. számú óvónő keveset magyaráz és nem világít rá a lényegesre. Mindebből az is következik, hogy viszonylag az 1. sz. csoportban beszélnek a gyermekek a legtöbbet. A 3. számú csoport, a várakozás ellenére azt mutatja, hogy a gyermekek relative sokat beszélnek. /"Ide tegyük ki a ragasztót, hogy elérjük. Hü, nekem elfogyott a papírom... Neked hány pirosod van? ... Itt is van egy négyzet... Ezt is be ragasztom... stb./ Teljesen spontánul szólnak, ennek minden értékével és hátrányával.

Végezetül azt is meg kell állapítani, hogy mindhárom csoportban kevés a lehetőség /a beszédkedv/ a verbális kommunikációra. Az értelmi nevelés területén, a képzelet, emlékezetfejlesztés vonatkozásában vannak eredmények, még több azonban a lehetőség, amit intenzívebben lehetne kihasználni.

- Ének-zene

Ahogy a Program elhanyagolja a szöveget, úgy tesz az óvónő is a 17. számú jegyzőkönyv szerint, az óvoda középső csoportjában. A jegyzőkönyvből az nem derült ki, hogy milyen dalt énekelték, de az igen, hogy a gyermekek nem értik a szöveget. Szerencsére maradt idő és lehetőség legalább az utólagos magyarázatra.

Gyermekek:

Óvónő:

Óvó néni, mi az, hogy kéve?

Zorán, légy szives hozd ide a búzakaralászt a vázából. Igen, ahhoz, hogy a búzából kifli legyen, nagyon sok mindennek kell történni.

A bácsik elvetik a sok búzaszemet, abból kikel a búza. Sok búzaszem testvére a búzakaralács.

Nem búzakaralács, hanem búzakaralász. Stb.

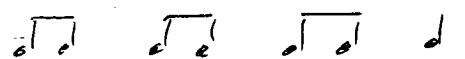
A 42. számú jegyzőkönyv szerint, a kiscsoportban a gyermekek 90 %-a vesz részt a kezdeményezett foglalkozáson. /Ez jó eredmény./ Az óvónő ritmus- és hallásfejlesztést végez, néhány dalt közösen énekelnek el. A ritmusfejlesztés tapsolással történik, a "Fü, fü..." kezdetű mondóka szótagolt szövegének ütemére tapsolnak, a "Töröm, töröm..." kezdetű mondóka szótagolt szövegéhez ökölbe szorított kezüket ütögetik egymáshoz. E résznél a magyar nyelv hangsúlyozásánál hibát látnunk. /Ez a Program alapján feltételezhető volt./

Például:

Sü-tök ne-ked ka-lá-csot...

Itt a hangsúly óhatatlanul a "kalácsot" szó végére kerül. Ez teljesen idegen a magyar nyelvtől.

Vagy:

e-redj ki te zöld-fü-lü

A hangsúly- helytelenül - itt is a "zöldfülü" utolsó szótagára csúszik át.

A foglalkozás másik részében letakart két fémkanál, két fakocka, két pohár összezsúrlódásának zaját kellett felismerni. Ennek van jelentősége a hallásfejlesztés, bizonyos tekintetben az értelmi nevelés szempontjából, de az anyanyelvi nevelés aspektusából teljesen kihasználatlan maradt. /A két dal egyikének szövegét a jegyzőkönyvből idézzük, igen giccsesnek tartjuk: "Ültem ringó kis ladikon,/ úszott két szép rózsaszírom./ Az egyik az apué, /a másik az anyué, /harmadik nincs."/

Az 1. számú jegyzőkönyv szerint kiscsoportban is a fa, fém, üveg hangjának megismertetése az anyag. Itt játékosabb a foglalkozás, mert az óvónő mesekeretbe ülteti a hangfelismerést. Ezután majdnem teljesen azonos a foglalkozás az előbbivel: a "Cini cini..." kezdetű mondóka ütemére lépegetnek, ringatóznak. A szövegkiejtés ugyanazt hozza, amit már a Programelemzésnél szóvá tettünk: a szóhangsúly a szavak /muzsika, Zsuzsika /végére tevődik át.

Ezt a részt közös éneklés követi, majd a gyermekek az óvónő dalát hallgatják meg. Ennek a mozzanatnak az énekkedv felkeltése, a megfigyelés, az emlékezetfejlesztés a feladata. Ezt a vállalást az óvónő az adott foglalkozáson teljesíteni igyekezett.

Összefoglalva: a foglalkozások azt hozták, ami a Program alapján várható volt. A képességfejlesztésben, az értelmi nevelésben értek el bizonyos eredményeket, az anyanyelvi nevelés egyes területein csak igen keveset, sőt, az intonációnak ártottak.

3. Gondozás

A Program szerint október 1-től május 31-ig napi közel 6, 5, illetve 4 órát fordítanak az óvodákban a gondozásra. A Program maga se írja elő az óvónőnek /elég körülhatároltan/ a gondozás alatti értelmi és nyelvi nevelési feladatokat, noha a mosakodás, az öltözködés, az étkezés számos lehetőséget kínálna.

Ehelyett azt tapasztaltuk, és a jegyzőkönyvek is azt mutatják, hogy az óvónők minél gyorsabban túl szeretnének lenni az étkeztetésen, ami veszélyforrás is lehet. /A gyerek összetör valamit, leönti magát stb./

Megjegyezzük, hogy a Program nem írja elő az alvást, csak a pihenést. Sőt, úgy fogalmaz, hogy: "Az aludni nem tudó gyermekek pihenését is biztosítsuk... Ne kényszerítsük őket alvásra."

Ehelyett a gyakorlat azt mutatja, legalábbis számunkra, hogy ha kell, erőszakkal is elaltatják, de az biztos, hogy az úgynevezett pihenést /kiscsoportban mintegy 2 és fél órát, középsőben 2 órát, nagycsoportban 1 órát/ szó nélkül kell végigélniük. Ez főleg nagycsoportban okoz problémát. /Magunk a korábbi években általános iskolai igazgatói beosztásban dolgoztunk.

Amikor kérdeztük az elsősöket, szeretnek-e iskolába járni, mindig szóba került, hogy azért jobb az iskola, mert nem kell aludniuk./

Az is tény, hogy az óvodások létszáma sok helyütt magas, így valóban nagyon kell vigyázni a zajszintre. Nehéz, de szükséges lenne megtanítani a gyerekeket a halk beszélgetésre. Helyette gyakran tiltásokat hallhatnak.

Idézzük bizonyságul egy jegyzőkönyvből:

"Itt most már nem beszélnek, ahol jóétvágyat kívántak... ebéd közben állandóan beszél... Csukd be már a szád, légy szives, már harmadjára mondom... Aki kér valamit, gyerekek, az feltartja a kezét, és nem a szájával kér... Nem a száját kezdi jártatni, hanem a kezét tegye fel... Befejezted az ebédet, térdeden lent a kezéd? ...
/43. számú jegyzőkönyv - középső csoport/"

Másik:

"tegyétek hátra a kezeteiket, zárjátok össze a lábatokat, húzzátok be magatok alá a széket! Zsuzsi, egy kicsit csukd most be a szádat! Mindenki nézzen ide rám!"
/44. számú jegyzőkönyv - kiscsoport/"

Másik:

"Lehet fogyasztani a másodikat."
"Aki letette a kezét, úgy tudom, hogy már megette."

"A másodikkal" kapcsolatban jegyezzük meg, teljesen elharapózott az óvodában, hogy gyűjtő-fogalomra szűkítik a beszélgetést. Ezzel az óvoda kifejezetten szegényíti a gyermekek szókincsét. Hallgatóktól tudjuk, hogy a "második" analógiájára kialakulában van a "folyadék" használata, ami a tea, kakaó, kávé, karamella, tej, szörp, limonádé helyett áll és nagy biztonsággal segíti a szókészlet szűkülését.

Másik idézet a gondozás alatti időről:

"A sok beszéd helyett inkább a kezed járjon!"

/46. számú jegyzőkönyv - nagycsoport/

Ismét másik:

"Feri, de örülnék, ha hátra tennéd a kezed!... Addig nem megyünk a mosdóba, míg mindenki nem szoritja össze a száját..."

/48. számú jegyzőkönyv - középső csoport/

A beszéd és mozgás tiltásán kívül sok helyen folyamatos regulázást tapasztaltunk. A jegyzőkönyvek szerint az óvónő néhol egész étkezés alatt "idomit", azaz tilt, figyelmeztet, sürget, a közelgő veszélyre figyelmeztet. Néhol az volt az érzésünk, hogy ilyen légkörben a gyerek csak az étvágyát, meg a kedvét veszítheti el, és enni nem tud nyugodtan.

Ugy tűnik, hogy a gondozás a foglalkozásokhoz, a játékidőhöz viszonyítva, elhanyagoltabb terület, ezért is ütheti fel a fejét több olyan, nem kívánatos módszer is, ami az óvoda egészére nem jellemző.

Összefoglalva: a gondozás jelentős ideje alatt a jegyzőkönyvek szerint nem történik értelmi vagy anyanyelvi nevelés, sőt, úgy tűnik, hogy csupán az engedelmesség, a nem-beszélés a kívánatos eredmény.

4. Az anyanyelvi nevelés követelményeinek teljesítése

A legnagyobb gondnak azt tartjuk, hogy az anyanyelvi nevelés korántsem "szerves része az óvodai élet minden mozzanatának"

/Program 157. lap./

A gondozás alatt, mint fentebb említettük, az óvónők nem használják ki a beszédlehetőségeket, sőt, egyes helyeken tiltják a megszólalást.

A játéktevékenység - a jegyzőkönyvek szerint - a legtöbb helyen teljesen spontán, sőt, magáráhagyatott. Kevés az élmény, szegényes a játék témája, ennek megfelelően verbális lecsapódása is. A szerepjátékok igen kevésbé állnak az anyanyelvi nevelés szolgálatában. Ami eredményt - a jegyzőkönyvek alapján - találtunk, az inkább a "nevelődés", mint a pedagógiai munka hatása. Anyanyelvet fejlesztő játékok - a jegyzőkönyvek szerint - nincsenek az óvodában.

Az oktatás folyamán - a Program néhány foglalkozásnál megjelölt követelménye ellenére - nincs elégséges és tudatos szókincsbővítés, beszédképeség, illetve beszédkészségfejlesztés, beszédkedvkeltés, beszélgetés, elbeszélés, mesemondás, párbeszéd, kérdésfeltevési lehetőség vagy indíttatás, stb. Azok a gyerekek se mindig szólhatnak, akik szeretnének.

Az óvodai élet mozzanataiba nem épült be a nyelvi fejlesztés /eléggé/, ugyanakkor nincs külön foglalkozás vagy alkalom se a fejlesztésre.

A Program Anyanyelvi nevelés című fejezete szól "a környezet példamutatóan helyes és szép beszédéről. /157. lap./

A jegyzőkönyvek is azt mutatják, hogy egyes óvónők műveltsége, tárgyi felkészültsége nem megfelelő. Ezzel adekvát a beszédük. Babits Mihály szerint "Minden rossz mondat törött ablak, melyen át egy rossz gondolatra látni."

Az óvónők beszédkulturája általában nem magas színvonalú, így nyelvi modellként is kevésbé állják meg helyüket. Ennek számos oka között szólni kell az óvónőképzésben a nyelvművelés hiányosságairól, különösen a /nappalinál - jóval - nagyobbblétszámú/ levelező tagozaton.

Köpeczi Béla művelődési miniszter fogalmazott az 1982/83. tanév országos megnyitóján úgy, hogy : "Az általános, sőt, a középiskolából kikerülők közül sokan nem tudnak helyesen írni, fogalmazni, beszélni."

Tapasztalatból tudjuk, hogy ez a megállapítás igaz az óvónőképző intézetekbe felvettek egy részére is.

Noha az Anyanyelvi nevelés című fejezet előírja, hogy az óvónő "... A foglalkozások megtervezésekor gondolja végig, hogy az anyanyelvi nevelés szempontjából milyen feladatok kerüljenek előtérbe..." /159. lap/, az "Utmutatás az oktatás megtervezéséhez" című fejezet /288. lap/ már nem szól róla.

Tapasztalataink szerint csak egyes megyékben van nyoma valamilye anyanyelvi nevelési tervnek, "végi gondolásnak". Ez magában véve is elegendő lehetne ahhoz, hogy az anyanyelvi fejlesztés spontán, alacsony színvonalú legyen.

Több olyan jegyzőkönyv áll rendelkezésünkre, amely gyermekek meghatározott időtartamú beszédét rögzíti. Egyes jegyzőkönyvekben anamnézist is találhatunk.

Ugyanaz a tapasztalatunk, mint amit dr. Nagy József fejt ki "5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége" című munkájában:

"... az óvoda nem segíti kellően az anyanyelv fejlődését."

Hozzáfűzzük ehhez azt a nagyon sajnálatos tapasztalatunkat is, hogy van olyan óvónő, aki nem érzi eléggé a felelősséget, maga is áthárítja a családra a feladatot.

Például a 47. számú jegyzőkönyvben rögzített nagycsoportosokkal kapcsolatos óvónői értékelést hozzuk, kivonatossan.

V. Mariann "következetes nevelésben részesül" stb.,
"szókincse gazdag. A foglalkozásokon aktív,
gyakran jelentkezik."- írja az óvónő.

S. Csaba családi helyzetét az óvónő kedvezőtlenebbnek
festi, és megállapítja, dokumentálja, hogy
"otthon csak az anya nyaggatására beszél.
Az óvodában ritkán beszél. Az "s", "cs" hangokat hibásan ejti, jár logopédushoz."
Majd megjegyzi, hogy: "Több szókincse lehetne!"

B. Henriette is nehéz családi körülmények között él.
Nem törődnek a gyerekekkel. Beszédhibás is.
/"ö, ü" helyett "o, u" hangot ejt./ Az óvónő
úgy értékeli, hogy "a foglalkozásokon csak
felszólításra beszél, akkor is nehezen."

Vannak tapasztalataink - és jegyzőkönyveink - arról is, hogy számos óvoda értelmi fejlettsége, nyelvi kultúrája megfelel a Program követelményeinek, sőt egyesek túl is haladják azt. A fentebb vázoltak alapján, szüleik és beszédtemájuk ismeretében azonban azt kell feltételeznünk, hogy nem elsődlegesen az óvoda segítette elő eredményes fejlődésüket.

Elgondolások a rendszerezési és a logikai képességek fejlesztésére az anyanyelvi nevelés keretében

Mindenekelőtt a korábban vázolt hiányosságok főbb okait keressük

- Véleményünk szerint az óvónőképzés nyelv- és beszéd-művelés tárgya keveset ad a hallgatóknak.
Következésképpen az óvónő nyelvi műveltsége nem olyan színvonalú, hogy beszéde modell lehessen.
- Az óvónőképzésben nincs helye az anyanyelvi nevelés pedagógiájának. Ezért az óvónő módszerei se kimunkáltak.
- Az óvodai nevelés programja, egészét tekintve, / ma már / nem alkalmas arra, hogy meghatározza a képességfejlesztés, az anyanyelvi nevelés célját, feladatait, követelményeit, az óvodai élet minden területére.
- Az óvodai nevelés /1971-ben megjelent/ programja visszalépést jelentett az 1957-58-as állapothoz képest, amikor volt /környezetismerettel, irodalommal párosított/ ugynevezett anyanyelvismeret foglalkozás az óvodában.
/Kiscsoportban heti 3, középsőben 3, nagycsoportban 4 alkalommal./
Az óvodában ma nincs helye, ideje, kerete az anyanyelvi fejlesztésnek.
- Az anyanyelvi nevelést nem tervezik. Ha igen, csak elvétve, számunkra ismeretlen elképzelések szerint.

- Az óvodavezetés, a felügyelet kevés segítséget kap és ad, gyakorlatilag nem képes a tartalmak ellenőrzésére.
- A továbbképzéseket a megyék szervezik, terveik esetlegeseek, az előadók megválasztása szubjektív, a módszerek kialakulatlanok. Eredményességük kétes. A képzés hiányosságainak pótlására semmiképpen se vállalkozhatnak.
- A szakirodalom viszonylag szegényes. Egy része pedig gyakorlatilag hozzáférhetetlen az óvónő számára.
- Nincs postgraduális képzés.
- Se egyéni képzésre, se továbbképzésre nem kínálkozik igazi lehetőség az óvónő számára. Az erre vonatkozó lényegi erkölcsi-anyagi ösztönzés se alakult ki.

A fenti megállapítások, sajnos a gyakorló óvodákra és óvónőkre is vonatkoznak.

Ha mindehhez mérlegre tesszük az értelmi és anyanyelvi, a nyelvi-kommunikációs nevelés követelményeit /és a családok korlátozott lehetőségeit,/ akkor világlik ki belőle igazán az, hogy e területen is többet kell tennünk.

Dr. Nagy József gondolatait idézzük: /Az óvodai anyanyelvi nevelés továbbfejlesztése, 176. lap/

"Korábbi és főleg a jelenleg befejezés alatt álló kutatásaim egészen különböző kiindulásuk ellenére, mindig elvezetnek az anyanyelvhez mint képességrendszerhez, annak központi szerepéhez minden más pedagógiai tevékenységben, fejlesztési törekvésben."

Miben látjuk a legfontosabb teendőket?

1. A képzés területén

- a./ Az óvónők, óvodapedagógusok képzésébe be kellene építeni: a képességfejlesztés szükségessége, célja, feladata, módszerei, lehetőségei stb. témát,

Az anyanyelvi - és kommunikációs nevelés pedagógiájának legfontosabb kérdéseit,

a logopédiai alapismereteket.
- b./ Korszerűsíteni kellene a nyelv-beszédművelés tárgy tantervi anyagát, módszereit, bővíteni óraszámát, kidolgozni a gyakorlatok intenzívebbé tételének lehetőségeit. /Pl.: csoportbontás, eszközök, segédanyagok, tankönyvek stb./
- c./ Meg kellene kezdeni az óvónőképző intézeti oktatók, a gyakorló óvodák óvónőinek rendszeres továbbképzését.
/Képzését./

2. Az óvodai munka gyakorlatában

- a./ Továbbképzéseken lenne célszerű felkészíteni az óvónőket az új Programban foglaltak értelmezésére, végrehajtására. A továbbképzések vezetőit összehangolt tematika alapján kellene felkészíteni.
- b./ Meg kellene teremteni a képességfejlesztő nyelvi-kommunikációs játékok /nyelvi logikai játékok/ vagy foglalkozások szervezeti lehetőségeit. /Pl. játékidőben vagy a mindennapos - ötperces testnevelés analógiájára./

- c./ El kellene látni az óvónőket segédanyagokkal, megfelelő eszköztárat kellene felkinálni nekik. /Játékok, szemléltető eszközök stb./ Ezek készí-
tési módjait is meg kellene mutatni nekik.
- d./ A vonatkozó több és jobb munkát anyagilag is el
kellene ismerni az óvónők körében.
- e./ Szervezéssel is lehetőséget kellene biztosítani
arra, hogy az óvónő kisebb csoportokkal foglalkoz-
hasson. Ez bérkihatás nélkül akkor lenne megvalósít-
ható, amikor mindkét óvónő jelen van a munkahelyén.

3. A kutatásban

- a./ Az óvodai nevelés programja megkezdett felülvizsgálata
alkalmas arra, hogy olyan témákkal kapcsolatos, cél-
és feladatrendszer, követelménystruktúrát lehessen
megfogalmazni, ami állja a következő /legalább/ tíz
év gyakorlatának próbáját.
Megjegyezzük, hogy tudomásunk szerint rövid határidő
áll a szakemberek rendelkezésére, ami előrevetíti a
kapkodás, a felületes munka árnyékát.
- b./ Az új program alapján szükséges lenne kidolgozni a
művelési képességeket fejlesztő nyelvi foglalkozások
/fentebb nyelvi-kommunikációs játéknak vagy nyelvi-
logikai játéknak neveztük/ kísérleti programját.
Ennek során el kellene készíteni a felmérést, a nagy-
csoport számára, a differenciált csoportok kialakításához;

heti 4, kb. egy évre $30 \times 4 = 120$ foglalkozás /mintegy 20 perces/ anyagát kellene kimunkálni, 3 csoportra/ fejlettek, fejlődőek, lassúbbak./Szükséges lenne az évvégimérés tesztjeit is elkészíteni.

c./Módszertani /stb./ egyeztetést kellene végezni a kísérletet vállaló 5-10 /20?/ óvónővel./ Itt a tiszteletdíj finanszírozása is felmerül.

d./ Számítani lehet a "játékok" tartalmának folyamatos finomítására, így a rendszeres konzultációkat is programba érdemes iktatni. A kísérlet értékelése a tanév végén történék.

e./ Később /vagy párhuzamosan/ választott témakörünket bővíteni lehetne az óvodában /latensen/ jelenlévő anyaggal.

/Pl. az emberi test, az állatok, a növények stb./

Néhány lépéssel előre jutnánk, ha figyelembe vennők, hogy a ma gyermekét még más is érdekelheti.

Például: közvetlen környezetükben: a főzés, sütés néhány miértje /tejforralás, kávéfőzés stb./; a ruházati anyagok készítésének főbb mozzanatai /kötés-hurkolás, szövés, ragasztás, stb./; a villany, gáz,- fűtésszolgáltatás módja, mérése; az otthoni, óvodai kisebb barkácsolások, javítások ok-okozati összefüggései; a takarítások, a mosás gépi megoldásai stb.;

tágabb környezetükben: az óvodaépítés, karbantartás, felújítás; a szolgáltatások - posta, Patyolat; a gyógyító munka, a gyermekotthon élete; az épületek belső funkciói; az üzletek profilja; a lakóhely leegyszerűsített múltja, jövője;

a könyvtár, a színház, a mozi, a kiállítás célja, látogatási szokásaik; a sportok; a zenei instrumentumok, létesítmények; az úttörőház munkája; a környező természeti adottságok, kincsek; a szomszéd országok léte; más nyelvek létezése; az úrkutatás számukra érthető napi eseményei; a fővárosiakat a távoleső kerületek és a vidék, a falu; a vidékieket a főváros, a távolabbi helységek; - továbbá az óvónő személye, családi viszonyai, kötődései; a szülők, nagyszülők gyermekkor, jelene; a gyermek saját kisebb kora; más kisebb gyermekek, főleg a csecsemők "pici babák" játéka, mozgása, fejlődése. /s b./

A fentiek - tapasztalataink szerint - nem vagy nem rendszeresen szerepelnek az óvodákban. Bármelyiket fel lehetne használni választott témánk, a rendszerezési és logikai képességek műveleteinek kialakításához.

f./Feltétlenül ki kellene munkálni, hogyan vonhatók be a szülők a gyermeki képességek fejlesztésébe. /Pl. előadások, a Szülők Iskolája rendszere; kézikönyvek, kiadványok, az adott gyermekre vonatkozó speciális információk felhasználása; gyakorlatban tapasztalt differenciált módszerek stb. segítségével./

g./Meg kellene próbálkozni a tömegkommunikációs eszközök felhasználásával. /A Rádió és TV pedagógiai és gyermekműsoraiban, a szaksajtóban, a gyermeklapokban, a családnak szóló heti és havi folyóiratokban; animációs filmekkel; diafilmekkel; 16 mm-es filmekkel; valamint speciális játékok készítésével, készítettésének ösztönzésével, bolti terjesztésével.

- h./ Jelentkezni lehetne a kecskeméti Szórakoténusz Játék-
házban a képességfejlesztő játékok programjával; kezde-
ményezni lehetne az uttörőházak kiterjedt rendszerében
a "logikai-játék óvodásoknak" nevű foglalkozásokat; be-
vinni ezeket az óvodába nem járók iskolaelőkészítő tan-
folyamaiba.
- i./ A tapasztalatoknak helye lenne az óvónők /tanítók?/ kép-
zésében, továbbképzésében, a kimunkálás alatt álló, kecs-
keméti bázisra tervezett postgraduális képzésben, az
óvónő- és tanítóképzés integrálásának megkezdődött ki-
sérleteiben.
- j./ Fontos feladat lenne oktatáspolitikai ügyé növelni a
képességfejlesztés mind korábbi tennivalóinak tudatosítá-
sát a pedagógusok, az oktatási- és politikai vezetők, a
szülők, a társadalom szemléletében.

EPILÓGUS

Bátortalanul fogalmazott szerény javaslataink helyességébe vetett hitünket erősíti az a néhány munka, amelyhez 1982. szeptember 23-án jutottunk hozzá: kollégák küldték Moszkvából.

1. Az óvodáskorú gyermekek nyelvfejlesztésének metodikája című kötet, amely szisztematikus rendben közöl néhány általunk is vázolt feladatot.

Idézi Az óvodai nevelés programját, az alábbiak szerint:

A nyelvoktatás foglalkozásai

Csoport	A foglalkozás időtartama percben	A FOGLALKOZÁS		
		heti száma,	havi száma,	évi száma
3. éves kor	10-15	4	16	192
4. "	15-20	3	12	164
5. "	15-20	3	12	164
6. "	20-25	4	16	192
7. "	30-35	4	16	192

És alább: /szó szerint, nyers fordításban:/ "A Program minden fejezetéhez megközelítően az alábbi foglalkozásszámok járulnak havonta."

A Program fejezete	Foglalkozások havonta	hetenként
Ismerkedés a szépirodalommal	3-4	1
A dialógusok nyelvi kötöttségeinek tanulmányozása	2	0,5
A hangzóejtés nevelése	2	0,5

Szókincsbővítés	1	0,25
Nyelvtani készségek formálása	1	0,25
Könyvnélküli versszövegek tanulása	1	0,25

Szól a gyermek hangképző szervei fejlesztésének szükségességéről, az artikuláció fejlesztéséről, a hangerő modulációjáról, a szókincsbővítésről, a grammatikai készségek formálásáról, a nyelvi kapcsolatokról /monológ, dialógus,/ az irodalmi foglalkozásokról, /Az óvónő a népmeséket szabadon mondja, a műalkotásokat pedig olvassa, sőt, a szerzőre, a képeskönyvre is felhívja a figyelmet./ a diafilmek, a könyvsarok kialakításáról, a színház, a TV, a rádió szerepéről.

Mindezt pedig konkrétan, körülhatároltan világítja meg, eszközket, módszereket, foglalkozásmintákat sorol fel hozzájuk.

A 235 oldalas munka gazdag irodalomjegyzéket is sorol. Témái szintén érdeklődési körünkbe tartoznak. Hozzájutni azonban, számunkra szinte lehetetlen. Például: Művészi felolvasás az óvodában. A pedagógiai főiskolák óvónőképzőseinek gyermeknyelv fejlesztő módszerei. Didaktikus játékok és foglalkozások kisgyermekek körében. Szöveggyűjtemény kicsinyek számára. Szójátékok az óvodában. Az óvodáskorúak nyelvi fejlődése. Játékgyűjtemény a Programhoz. Értelmi nevelés az óvodában. A gyermeknyelv fejlődése. Beszélj helyesen! - gyakorlatgyűjtemény képekben az óvodások kiejtésbeli hiányosságainak felszámolásához. A mondatszerkesztés formálása a 3-5 éves korúak körében.

2. "A beszédfejlesztés foglalkozásai az óvoda első

kiscsoportjában" című kiadvány /3 évesek számára./

A feladatok, követelmények stb. után módszereket, majd mintegy 100 lapon keresztül foglalkozásmintákat ad.

/108 darabot./

Külön fejezetet szán a nyári nyelvi munkának.

3. "A beszédfejlesztés feladatai az óvoda második kiscsoportjában" című munka /4 évesek számára/.

Ez a kis kötet is jól hasznosítható tanácsokat ad. A mellékletként csatolt képek témáit, a magyarázatot nyers fordításban adjuk:

1. Játsszunk a homokban. 2. A gyerekek építőkockával játszanak. 3. Télen, a kiránduláson. 4. Segitünk barátainknak. 5. Autóbuszon utazunk. 6. Lovagolunk. 7. Május 1. az óvodában. 8. A gyerekek etetik a tyúkot és a csibéket. Utmutatás: "A képeket az óvodában javasolt témák szerint állítottuk össze. Fel lehet használni őket egyéni foglalkozásnál. Ezen kívül didaktikus anyag lehet az értelmi műveletek /miszlityelnüje operációi/ oktatásának foglalkozásainál is. /Mondd meg, mi az azonos a nagy és a kis képen? Miben különböznek egymástól? stb./"

4. "Az óvodáskorúak beszédfejlesztése" című kötetet a logopédusoknak és a speciális óvodák nevelőinek ajánlják.

Didaktikus játékok leírása, mesefeldolgozások, nyelvtani készségeket erősítő játékok, találós kérdések, szójátékok,

mondatszerkesztési játékok, mesekiegészítések,
mesemondatások, stb. konkrét, kidolgozott foglal-
kozásai találhatók benne.

Megfelelő adaptációval érdemes lenne néhány tapasztalatot
a magyar óvodákban is felhasználni.

*

*

*

Ha csak néhány lépéssel is, de előbbre juttathatjuk
a gyermekeket azon az úton, amely a magyar szellemi
kincsek feltárásához vezet, akkor érdemes harcra
kelnünk értük a Konzervativizmus, a Bűrokrácia, az
Anyagiasság, a Restség, a Tehetetlenség, az Irigység,
a Bosszuállás hétfejű sárkányával.

- o - o - o -

Hálásan köszönöm dr. Nagy József tanár urnak, hogy segítő
kezét nyújtotta, valahányszor szükségem volt rá.

Felhatalmazásom van arra, hogy pártvezetőségünk nevében
megköszönjem azt a segítséget és ösztönzést, amelyet okta-
tóink a József Attila Tudományegyetem Pedagógiai és
Pszichológiai Tanszékétől évek óta rendszeresen kapnak.

IRODALOMJEGYZÉK

I.

Az általános iskolai nevelés és oktatás terve

OPI Budapest, 1981.

Az anyanyelvi oktatás korszerűsítésének változatai

Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.

Az óvodai nevelés programja

Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

Ágoston György-Nagy József: Orosz

Méréses módszerek a pedagógiában

Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

Ágoston György:

A pedagógia alapfogalmai és a
nevelési célrendszer.

Akadémia Kiadó, Budapest 1976.

A közoktatás távlati fejlesztése
OPI Budapest 1981.

Bauer Gabriella:

Gyermekirodalmi Szöveggyűjtemény.

Tankönyvkiadó, Bp. 1981. /Készült a

Műv. Min. 1970. XII. sz. megbízása
alapján./

Bozóki Árpádné:

Az anyanyelvi nevelés és a család.

Óvodai Nevelés, 1981. 12. sz.

Bury Lászlóné:

Haladni a megkezdett úton.

Óvodai Nevelés, 1982. 7-8. sz.

Büky Béla:

A beszédtanítás pszichológiája.

Tankönyvkiadó Vállalat, Bp. 1977.

Csukovszkij, K.I.:

Járni tanul a szó.

Membrán könyvek Bp. 1979.

- Chikán Zoltánné: A gondolkodás fejlesztése az anyanyelvi nevelésben.
Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- Deme László: Szempontok a kisgyermek nyelvi neveléséhez.
Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, Kecskemét, 1975.
- Forrai Katalin: Ének az óvodában.
Zeneműkiadó Vállalat, Bp. 1974.
- Fedorenko-Fomicseva-Lotarev Az óvodáskorú gyermekek beszédfejlesztésének módszertana.
Prosztvescsenyijë, Moszkva, 1977.
- Gerbova - Makszakov: A beszédfejlesztés foglalkozásai az óvoda első kiscsoportjában.
Prosztvescsenyije, Moszkva, 1979.
- Gerbova, V. V.: A beszédfejlesztés foglalkozásai az óvoda második kiscsoportjában.
Prosztvescsenyije, Moszkva, 1981.
- Gledura Lajos: Az "olvasás" az óvodában. Köznevelés 1979/20. sz.
- Guttmann Miklós: Néhány gondolat az óvodai anyanyelvi nevelésről.
Óvodai Nevelés, 1979. 3. sz.
- dr. Harsányi Ernőné: A gondolkodás és a beszédfejlesztés 3-6 éves korban. Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, 1975. Kecskemét
- Hernádi Sándor: Beszédművelés.
Tankönyvkiadó, Bp. 1977.
- Hernádi Sándor: Nyelvi próbák. Móra Kiadó, Bp. 1982.
- Hernádi Sándor: Nyelvtan és nyelvművelés.
Tankönyvkiadó, Bp. 1974.

- Hevesi Katalin: A beszéd szerepe a felnőtt és a gyermek kapcsolatában. Magyar Pszichológiai Szemle 1976. 6. sz.
- Jefimenkova, L. N.: Az óvodások beszédének formálása. Prosztvescsenyije, Moszkva, 1981.
- Justné Kéry Hedvig: Az óvodáskorú gyermekek gondolkodási sajátosságai. Akadémia Kiadó, Bp. 1968.
- Justné Kéry Hedvig: Gondolkodásbeli jellegzetességek az 5-6 éves korú gyermekeknél. Pszichológiai Tanulmányok X. Akadémia Kiadó Bp.
- Kanizsai Dezső: Az óvoda szerepe az iskolások beszédhibáinak megelőzésében. Pedagógiai Szemle, 1975. július-augusztus
- Kapitány Ágnes - Kapitány Gábor: Hogyan tükrözi a nyelv a személyiség sajátosságait? Magyar Filozófiai Szemle, 1981. 4. sz.
- Kelemen László: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó, Bp. 1981.
- Kőrösi Andorné: Didaktikus játékok az óvodában. Tankönyvkiadó, Bp. 1955.
- Lengyel Zsolt: A gyermeknyelv, Gondolat, Bp. 1981.
- Meggyes Klára: Egy kétéves gyermek nyelvi rendszere. Akadémiai Kiadó, Bp. 1971.
- Mérei Ferenc - Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat, Bp. 1970.
- dr. Mészáros Vincéné: A bábozás, mint az irodalom és a nyelvi nevelés egyik eszköze. Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, Kecskemét, 1975.

- Montágh Imre: Logopédiai alapismeretek óvónők számára. Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, Kecskemét 1975.
- dr. Losoncz Mihályné: Az anyanyelvi nevelés jelene és jövője. Óvodai Nevelés, 1979/2.
- dr. Losoncz Mihályné: A család, a kisgyermek és a televízió. Petőfi Népe. 79. X. 30.
- dr. Losoncz Mihályné: A gyermek és a televízió. Petőfi Népe. 79. október 23.
- dr. Losoncz Mihályné: Tanácskozás az anyanyelvi nevelésről Óvodai Nevelés. 1979. 11. sz.
- dr. Losoncz Mihályné: Néhány gondolat az anyanyelvi nevelésről. Óvodai Nevelés, 1980. 10. sz.
- dr. Losoncz Mihályné: Az első értelmes szavakig. Petőfi Népe. 1982. március 18.
- dr. Losoncz Mihályné: Az élettani pöszeség. Petőfi Népe. 1982. március 25.
- dr. Losoncz Mihályné: Nyelvtani botladozások és korrigálható hibák. Petőfi Népe. 1982. április 1.
- dr. Losoncz Mihályné: Az anyanyelvi nevelés jelentősége az iskolaérettség szempontjából. 150 éves a magyar óvoda című kiadvány. 1978.
- dr. Losoncz Mihályné: Anyanyelvi nevelés az iskolakészültség aspektusából. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet. Kézirat 1979.
- dr. Losoncz Mihályné: Problémaösszegezés. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet. Kézirat. 1980.

- dr. Losoncz Mihályné: Témazáró Magyar Tudományos Akadémia nyelv tudományi Intézet, Kézirat 1980.
- dr. Losoncz Mihályné: Zárótanulmány, Magyar Tudományos Akadémia Nyelv tudományi Intézet, Kézirat, 1980.
- dr. Losoncz Mihályné: Anyanyelvi nevelés az óvodában MTA-MM. kötet Kézirat. 1980.
- dr. Losoncz Mihályné: Az óvodai anyanyelvi nevelés továbbfejlesztése. Kecskemét, 1981.
- dr. Losoncz Mihályné: Az óvodás gyermek beszéde. Az óvodai anyanyelvi nevelés lehetőségei. Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, 1980.
- dr. Nagy József: Iskolaelőkészítés és beiskolázás. Akadémia Kiadó, Budapest 1974.
- dr. Nagy József: A kompenzáló beiskolázási modell. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974.
- dr. Nagy József: PREFER, preventív fejlettségvizsgáló rendszer 5-6 éves gyermekek iskolakészültségnek mérésére. Magyar Tudományos Akadémia PKCs.
- dr. Nagy József: Az OOK és a pedagógiai technológia. OOK. 1979.
- dr. Nagy József: Köznevelés és rendszerelmélet. OOK. 1979.
- dr. Nagy József: 5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége. Akadémiai Kiadó. Budapest. 1980.
- Turi Endréné: A Pannónia Filmstúdió 13 részes Magyar Népmesék sorozatának felhasználása az óvodáskorúak anyanyelvi nevelésében. Óvodapedagógiai Nyári Egyetem, 1980.

- Turi Endréné: Gyermekirodalom és anyanyelvi nevelés.
Az óvodai anyanyelvi nevelés továbbfejlesztése című kötetben. Óvónőképző Intézet.
Kecskemét, 1981.
- dr. Losoncz Mihályné- Gondolatok az óvónőképzős anyanyelvi
Turi Endréné: nevelés-oktatás korszerűsítésére.
Óvónőképző Intézet. 1981, Kecskemét.
- Zsolnai József: Beszédművelés kisiskoláskorban.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.
- Vigotszkij, L.Sz.: Gondolkodás és beszéd.
Akadémiai Kiadó Budapest, 1967.
- Vekerdi Iréne: A beszédhallgatás fejlesztése.
Óvodai Nevelés. 1980. 6. sz.
- Varga Tamás: Matematikai logika kezdőknek. Tankönyvkiadó.
1962. 1966.
- Természetsarok, udvar, kert az óvodában.
Óvónők Modern Kiskönyvtára, 1976.
- dr. Szépe György: Az óvodai anyanyelvi nevelés néhány sajátossága. Óvodai Nevelés 1981. 1. sz.
- Szende Aladár: Nyelvművelés - anyanyelvoktatás. Köznevelés.
1981. 16. sz. IV.
- Szabadi Ilona: Az anyanyelvi nevelés tapasztalatai a nagycsoportban. Óvodai Nevelés. 1981. 6. sz.
- Szabadi Ilona: Környezetismeret az óvodában. Országos
Pedagógiai Intézet. 1974.
- Sugárné Kádár Julia: A szókincs és a szófajok gyakoriságának
alakulása 3-6 éves gyermekek beszédében,
feladatmegoldás, illetőleg kommunikáció során.
ÁNYT. VII.

- Sugárné Kádár Julia: Egy nyelvi jelkapcsolat alkalmasságának jellemzői 5-8 éves gyermekeknél.
Pszichológiai Tanulmányok XIV. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- dr. Sebestyén Istvánné: Az óvónői beszéd, mint modell. Óvodai Nevelés. 1981. 10. sz.
- Salamon Jenőné: Gyakori problémák verbális megoldása óvodás gyermekeknél.
Magyar Pszichológiai Szemle 3-4.
- Rubinstein, Sz. L.: Az általános pszichológia alapjai.
Akadémia Kiadó, Budapest 1977.
- Richterné Knopf Anikó: Játékos nyelvfejllesztés. Óvodai Nevelés 1981. 5. sz.
- Piaget, J.: Válogatott tanulmányok.
Gondolat, Budapest, 1970.
- Petrolay Margit: Gondolatok a gyermekirodalomról.
Tankönyvkiadó, 1978.
- N. Goller Ágota - Tóth József: Képzési szintek a felsőoktatásban.
FPK. 1980.
- Nevelőmunka az óvodában.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1957.
- Nevelésügyünk húsz éve. Tankönyvkiadó. Budapest. 1965.
- O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, Gondolat. 1976.
- Műveltségkép az ezredfordulón
Kossuth, 1980.
- Montágh Imre: A kifejezőkészség kultúrája. Köznevelés. 1979. 7. sz. II. 16.

II.

- Andor Csaba: Jel-Kultura-Kommunikáció. Gondolat, Bp. 1980.
- Durkó Máttyás: Olvasás, megértés. Gondolat. Bp. 1976.
- Horányi Özséb: /szerk./ Kommunikáció I-II. kötet.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1978.
- Horányi Özséb: Jel, jelentés, információ.
Magvető Kiadó. Bp. 1975.
- Jaromir Janousek: Társadalmi kommunikáció.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1972.
- Józsa Péter: Kód-Kultura-Kommunikáció.
Népművelési Propagandairoda. Bp. 1980.
- Nagy J. József: /szerk./ Tanítók az anyanyelvi nevelés
megújításáért. Szolnok. 1980.
- Nagy J. József: /szerk./ Vizsgálatok az alsó tagozatos
anyanyelvi nevelés gazdagítása érdekében.
Jászberény, 1981.
- Radics Katalin -
László János: /szerk./ Dialógus és interakció.
Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1980.
- Szathmári István: /szerk./ Anyanyelvünk az általános iskolában.
Tankönyvkiadó. Bp. 1974.
- Szecske Tamás: Kommunikációs rendszer-köznapi kommunikáció.
Akadémiai Kiadó Bp. 1971.
- Virágvölgyi Péter: A kézírásról.
Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi
Intézete. Budapest - Veszprém 1981.

Nyelvi-irodalmi-kommunikációs nevelés - Pedagógiai program 1.
osztály.
OOK Veszprém. 1980.

Nyelvi-irodalmi-kommunikációs nevelés - Továbbképzés, önművelés.
OOK Veszprém.

Nyelvi-irodalmi-kommunikációs nevelés - Tervezés, döntés, tanulás-
irányítás.
OOK Veszprém.

Nyelvi-irodalmi-kommunikációs nevelés - Kutatási jelentés.
1976-1980.

Zsolnai József /szerk./ Anyanyelvtanítási kísérlet a kommunikáció-
kutatás eredményei alapján. 1971-1975.
Kaposvár, 1976.

15-65/1982.
.....bksz.

Dr.Veczko József elvtársnak
egyetemi docens

Ujhelyi Mária
Tárgy:
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

H e l y b e n

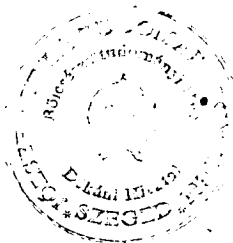
Professzor Elvtárs!

Mellékelve Ujhelyi Mária: A rendszerezési és a logikai képesség
fejlesztésének lehetőségei az óvodai anyanyelvi nevelésben

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni
szíveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a bírálat elkészítése után szíveskedjék átadni
tanszéke könyvtárasának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1982. okt. 26.

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

[Handwritten signature]
főelőadó

Kapták: Dr.Nagy József pref. . . .

Dr.Veczko József docens. . társbíró

B i r á l a t

Turi Andrásné: A rendszerezési és a logikai képesség fejlesztésének lehetőségei az óvodai nevelésben c. bölcsészdoktori értekezéséről

Az értekezés a címmel tágabb horizontu. Tulajdonképpen az óvodai anyanyelvi nevelés legáltalánosabb problémáiból indul ki, ebbe ágyazza bele a címben jelölt szűkebb problémakört. Mindvégig az anyanyelvi nevelés egésze érdekli inkább a szerzőt, mint a rendszerezési és a logikai képesség fejlesztésének lehetősége az anyanyelv által. Végül is a szerző meggyőzi az olvasót, hogy ez a fajta megközelítés a fejlődés jelenlegi szakaszában helyes és előrevivő.

Az első fejezetben az óvodai program értékes elemzését adja a szerző, amelyből az óvodai anyanyelvi nevelés megújításának a szükségessége, főbb összetevői bontakoznak ki általában és a gondolkodásfejlesztés speciális szempontjából egyaránt.

A második fejezet az ének, az irodalom és a környezetismeret anyagát elemzi a rendszerezési és a logikai képességek művelési szempontjából. Figyelemre méltóan sokféle alkalmat, módszert tud fölmutatni, olyan tevékenységek egész sorát, amelyekben a fenti képességek művelési működnek, gyakorlódnak. És miután a szerző megmutatta szerepüket, a tudatos választás is lehetővé válik a hatékonyabb fejlesztés érdekében. Ennek az elemzésnek az alapján a további kutatások kapaszkodót kaptak kísérletek tervezéséhez a művelési képességek hatékonyabb fejlesztésének szolgálatában. Ez a disszertáció legfontosabb tudományos érdeme.

A harmadik fejezet ismét általánosabb síkon tárgyalja a problémát konkrét foglalkozások jegyzőkönyvei alapján. Plasztikus és rendkívül izgalmas, problémáktól terhes kép tárul elénk az óvodai foglalkozások anyanyelvi színvonaláról és a tennivalókról. Ez a jegyzőkönyvi anyag további elemzést érdemel /önmagában is elegendő lenne egy színvonalas disszertációhoz/ nagy gyakorlati jelentősége miatt.

Mind ezek alapján az értekezést

s u m m a c u m l a u d e

eredménnyel elfogadásra ajánlom.

Szeged, 1982 november 8.

/Dr. Nagy József/
egyetemi tanár